

Blahoslav, Jan

Čejka, Mirek (editor); Šlosar, Dušan (editor); Nechutová, Jana (editor)

**Liber sextus [qui continet farraginem vocum et phraseon
elegantissimarum]**

In: Čejka, Mirek; Šlosar, Dušan; Nechutová, Jana. *Gramatika česká Jana Blahoslava*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1991, pp. 283-361

ISBN 8021002522

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122483>

Access Date: 08. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Qui continet farraginem vocum et phraseon elegantissimarum¹⁸²⁹

Hlavní a znamenitější věci již napřed předloživ, a zvláště pak vlastnost a metaforu s jejich mnohými prameny a ratolestmi, jako dvě studnice krásných (mysli posluchačův neb čtenářův příjemných) a libých slov a frází, soudím za užitečné pro prostější mladence, shromaždití některá pěkná slova, a ušlechtilého mluvení způsoby k tomu přidati a jako košík kvítí rozkošného, jimž by širokost louky neb zahrady, to jest řeči způsobné, ošlechtiti se mohla.

Reddetur certe oratio luculenta ac florida huiusmodi vocibus et phrasibus, ut veluti pratum flosculis distincta videatur.¹⁸³⁰

Pilný mladenček může sobě toho ex probatis nostrae linguae scriptoribus, aut eloquentium hominum colloquiis ac orationibus,¹⁸³¹ více jako včela nazbírati, a potom v mluvení nebo v psání učiti se jich slušně (in loco apte)¹⁸³² užívati./(272a)

Voces seu verba	}	elegantia pulchra significantia sonora vlastní jadrná	} haec et his similia sunt. ¹⁸³³
-----------------	---	--	---

¹⁸²⁹ Liber sextus [...] elegantissimarum Kniha šestá, která obsahuje sbírku nejvkusnějších slov a vazeb

¹⁸³⁰ Reddetur [...] videatur. Znamenitá a květnatá řeč se bude zajisté vyjadřovat v takových slovech a vazbách, aby působila jako louka ozdobená kvítky.

¹⁸³¹ ex probatis [...] orationibus z osvědčených spisovatelů v našem jazyce nebo z řečí a rozprav výmluvných mužů

¹⁸³² in loco apte na daném místě vhodné

¹⁸³³ Voces seu verba[...] similia sunt. Výrazy neboli slova vkusná, pěkná, výstižná, zvučná, vlastně jadrná jsou tato a jim podobná.

Hrozný }
zúřivý } t. jehož se lidé hrozí nebo straší.
přísrný }

Šílený = nemoudrý, návztekly, prudký.

Posetilý = zblázněný, ztřeštěný a jako lehkomyšlný; lidé řkají *nábzdí*.

Skvouci = coruscans seu coruscans, třpytící se.

Kvetnouci, kvouci = ten jenž ktve, kvíví, zakvívá, prokvívá; *prokvítající* = prospívající.

Kvílení = pláč.

Shnázdl se = usadil se, uložil, sedem fixit.

Shrnouli se = přistěhovati se na místo skrovné cum sua suppellectile, considere, acquiescere.¹⁸³⁴

Větrníky etc. = marnými věcmi, povětrnými pohružkami *strašiti* etc.

Formovati, formuje = řídí.

Tepouce prsy = bijíce.

Mrzák; miláček, mrzáček, proverbialis fere locutio.¹⁸³⁵

Rozvlažení = potěšení, polehčení.

Truchlím, truchlivý = smutný, zkormoucený, zamoucený.

Zvučný, hlasitý.

(272b) *Rozlicený, rozpálený, rozzlobený.*

Spiknutá zběř, coniuratio sceleratorum aut vulgi.¹⁸³⁶

Pohliti = zahladiti, vyhladiti.

Devorare = delere.¹⁸³⁷

Prchlivost, furor.

Zšelmilost, belluino more saevire.¹⁸³⁸

Přivalové, šikové = variae impiorum molitiones ac machinationes. Alioque proprie šik est acies exercitus.¹⁸³⁹

Chatrní = špatní, nuzní.

Přihřměli, shlukli se, s hřmotem přispěli, tumultuose adfuerunt, cum tumultu advo-larunt, ingruerunt.¹⁸⁴⁰

Jedinký, jedinká duše.

Přikvačiti, připadnouti.

Osuli je nepřítelé = oblehli.

*Neješitní, neješitný.*¹⁸⁴¹ Theologicae voces usitatae. Thema eorum obsoletum est,¹⁸⁴² *ješitenství a neješitnost*¹⁸⁴³ etc., staří tak psávali.

*Pošmourní,*¹⁸⁴⁴ vetus quidem sed theologis usitata vox.¹⁸⁴⁵

¹⁸³⁴ cum sua suppellectile, considere, acquiescere. se svým movitým majetkem, usaditi se, spočinouti.

¹⁸³⁵ proverbialis fere locutio výrok, který má téměř ráz přísloví

¹⁸³⁶ coniuratio [...] vulgi. spiknutí zločinných lidí nebo luzy.

¹⁸³⁷ Devorare = delere. Sežrat = vyhladit, zničit.

¹⁸³⁸ beluino more saevire. zuřit jako divá zvěř.

¹⁸³⁹ variae [...] exercitus. různé úklady a nástrahy bezbožníků. Jinak je šik vlastně zástup vojska.

¹⁸⁴⁰ tumultuose [...] ingruerunt. hřmotně se dostavili, s hřmotem se přihnali, vtrhli.

¹⁸⁴¹ neješitný marný, nicotný, planý; necudný, nestoudný

¹⁸⁴² Theologicae [...] obsoletum est Obvyklé teologické výrazy. Jejich kmen (slovní základ) je zastaralý

¹⁸⁴³ ješitenství a neješitnost marnost, marnivost, nicotnost

¹⁸⁴⁴ pošmourní pochmurní, zasmušili

¹⁸⁴⁵ vetus [...] vox. slovo sice staré, ale u teologů obvyklé.

Ze vší duše slavme a chvalme.

Nepřátelští zubové = conatus impiorum, astuciae et tyrannis, ac Zoilorum dentes.¹⁸⁴⁶

V loupež dán = praeda factus.¹⁸⁴⁷ v roztrhání.

Hrozné věci (vel *stydké*) *páchal*; semper in malam partem accipitur; horrenda patrabat facinora.¹⁸⁴⁸

Divné věci působil; in utranque partem accipi potest; mira edebat facinora.¹⁸⁴⁹

S prsti smísiti = solo aequare.

Drž ruku nad nami = chovej v svých rukou, defende nos, ochraňuj, braň./

(273a) *Ptáče ušlo z leče.*

Lákali mne = ōhali na mne.

Čihař, čižebník, auceps.

Chybili jim nástrojové. Nyní říkají světský: *chybily praktiky*.¹⁸⁵⁰ Staří proverbialiter¹⁸⁵¹ říkali: *chybila modla*¹⁸⁵² = ohybila a zmejlila je jejich vyměření.¹⁸⁵³

Úkladové, ukládal o něm, Jidáš o Krystu Pánu.

Rada oukladná, ouklady = lstivé léčky.

Obmyslové, t. lsti, si simplicius loquendum.¹⁸⁵⁴ Obmysl jest chytré a vtípné vymyšlení cesty k něčemu, třebaš k oklamání bližního. Prostě říkají lejci *šibalství*. Rešel¹⁸⁵⁵ má v něm líbost zvláštní.

Plémé = národ, natio, rodina.

Ortel, edictum, výpověď; ex germanico.¹⁸⁵⁶

Vyhlídá, vykouká, číhá v skrejši.

Mocnař, per contemptum¹⁸⁵⁷ jako i *boháč, učenec* etc. Huiusmodi voces sunt velut spiculae, et maxime in invectivis valent, dum hosti aliquid tribuendum est laudabile ut hoc fiat cum contemptu.¹⁸⁵⁸

Zloboch, zlobí se.

Jedovatý jazyk.

Dychtí po něm, satagit.¹⁸⁵⁹

Čenichá, theologicum et vetus,¹⁸⁶⁰ *čenichati světské věci*.¹⁸⁶¹

¹⁸⁴⁶ conatus impiorum [...] dentes. snahy bezbožníků, úskoky a tyranství, a závistivé hlodání zavilých odpůrců (popř. zlomyslná kritika). Zoilos (4. stol. př. n. l.), řecký sofista, ostře polemický kritik Homéra

¹⁸⁴⁷ preda factus dán v plen

¹⁸⁴⁸ semper [...] facinora. chápe se vždy ve špatném smyslu; páchal hrozné zločiny.

¹⁸⁴⁹ in utranque [...] facinora. může se chápat v obojím smyslu; konal pozoruhodné skutky.

¹⁸⁵⁰ *praktiky* pletichy, machinace

¹⁸⁵¹ proverbialiter jako přísloví

¹⁸⁵² srov. Komenský, *Moudrost starých Čechů* (*Opera omnia* 1, str. 326, ř. 1653): Chybila mu modla: t. to, v čem naději složil; z pohanstva ještě přípovídka (srov. fol. 306b)

¹⁸⁵³ vyměření záměry; ustanovení, instrukce, rozhodnutí

¹⁸⁵⁴ si simplicius loquendum. chceme-li mluvit prostěji.

¹⁸⁵⁵ Tomáš Rešel (Reschelius) z Jindřichova Hradce († před 1562), katolický farář, přítel Jana Straněnského (viz 210a, pozn. 716). Překládal kázání a výklady bible. Pro češtinu zpracoval německo-latinský a latinsko-německý slovník německého lexikografa Petra Dasypodia-Rauhfussa.

¹⁸⁵⁶ ex germanico. z němčiny.

¹⁸⁵⁷ per contemptum pohrdlivě

¹⁸⁵⁸ Huiusmodi [...] contemptu. Takováto slova jsou jako žihadla a uplatňují se ponejvíce v invektivách; musí-li se nepříteli přiznat něco chvályhodného, učiní se to pohrdlivě.

¹⁸⁵⁹ satagit vzrušuje se, dychtí

¹⁸⁶⁰ theologicum et vetus theologické a staré

¹⁸⁶¹ *čenichati světské věci* tíhnout k světským věcem

Skrotiti, domare, perdomui.¹⁸⁶²

Sevřiti = ssoužiti.

Potupný, zavržený.

Zbřďovaný = bídou naplněný, bídou zmožený./

(273b) *Umdlenný* = ustalý, unavený, honěný.

Ulovený. Rouhavý.

*Ubrocenný, zbrocenný; elegans archaismus.*¹⁸⁶³

Sirý = pupillus,¹⁸⁶⁴ opuštěný, derelictus, *siroba*.

*Vně ležel co pes přede dveřmi, foris,*¹⁸⁶⁵ na ulici nebo na ryňku.

*Vyšel ven, foras exiit. Quidam admittunt germanismum:*¹⁸⁶⁶ *jest tam ven, nehledej ho doma*, t. tam ven z země. V Polště nebo okolo Lítomyšle tak mluví, jinde není obyčej tak mluvití.

Utišení { *světa*
 { *moře*
 { *větrův* } tranquillitas, halcionum dies.¹⁸⁶⁷

*Lodka, cymba, navicula Petri, imo potius Christi.*¹⁸⁶⁸

Brány pekelné = portae inferi, moc ďábelská.

Rozzelenal se ten strom a na vrchu se teprv rozvíjí rozkošné lističko jeho. Rozkládl se strom, rozšířil.

Ztroskotáno vše, potřískáno, roztrískáno.

Mámení, fascinatio.

*Přeludové, daemones pellicientes animas etc.*¹⁸⁶⁹

Stánkové Páně, tabernacula Domini.

Fascinatio, fascinum, okouzlení, očarování; Moravky říkají oučinek.

Pramen vody živé, Krystus./

(274a) *Čisterny*¹⁸⁷⁰ prázdné.

*Studnice je vod živých Dominus noster.*¹⁸⁷¹

*Oděv jeho bělostkvoucí, vestis candida.*¹⁸⁷²

Náramně se rozhněval = velmi. *Sed illa prior, est egregia vox, plane theologica.*¹⁸⁷³

Phrases verštatní, však dosti pěkné. *Budeš-li dělati u něho dále? Neměl bych, t. nebudu.*

Neměl bych mu toho šekkovati, t. odpustiti.

Neměl by mne více bítí.

Ale široká by to věc byla, a snad někomu i zbytečná zdála by se, množství takové slov a frází vyčítati; protož vidí mi se užitečné, abych některé knihy české, v nichž

¹⁸⁶² domare, perdomui. krotiti, zkrotil jsem.

¹⁸⁶³ elegans archaismus vkusný archaismus

¹⁸⁶⁴ pupillus sirotek

¹⁸⁶⁵ foris za dveřmi, venku

¹⁸⁶⁶ Quidam admittunt germanismum Někteří se dopouštějí germanismu

¹⁸⁶⁷ tranquillitas, halcionum dies. klidná pohoda, dny, kdy hnízdí ledňáček. (srov. K. Dvořák, *Soupis staročeských exempel*, č. 2917*)

¹⁸⁶⁸ cymba [...] Christi. bárka, lodička Petrova, či spíše Kristova.

¹⁸⁶⁹ daemones [...] etc. démoni lákající (mámící) duše atd.

¹⁸⁷⁰ Čisterny vodní nádržky

¹⁸⁷¹ Dominus noster náš Pán

¹⁸⁷² vestis candida bělostný oděv

¹⁸⁷³ Sed illa [...] theologica. Ale ono prvnější slovo je znamenitý, výhradně theologický výraz.

sou i slova pěkná a vlastní, i phrases obecné, obvyklé, a ozdobující řeč, ze jmena tuto připomenul. Nebo některé knihy české tak sou špatně, ničemně, ba ať dím což pravda jest, troupsky¹⁸⁷⁴ sepsané, že podlé mého soudu mnohé z nich aby je kdo čacky¹⁸⁷⁵ čísti měl nejsou hodné. (274b) Já pokudž mi vědomo jest, tyto knihy právé¹⁸⁷⁶ česky, pravou a dobrou češtinou sepsané býti pravím.

Cožkoli B. J. Roh,¹⁸⁷⁷ buď sepsal sám, a nebo od jiných sepsané spisy korygoval, ty všecky i čteny býti mohou, a z nich (kdo chce býti dobrý Čech) může slova a phrases bezpečně bráti. Jako sou: psaná Apologí bratrská veliká,¹⁸⁷⁸ spisové někteří etc. Psání Bucerovo¹⁸⁷⁹ o péči pastýřské¹⁸⁸⁰ na česko přeložené,¹⁸⁸¹ vytištěné.¹⁸⁸² Písně kteréž Severýn v Praze leta 1541 vytiskl.¹⁸⁸³ Item knížky nekolikery od B. J. Augusty vůbec vydané. Pře jeho s kněžími.¹⁸⁸⁴ O závazcích.¹⁸⁸⁵ Dialog Peterky.¹⁸⁸⁶ Ozvání¹⁸⁸⁷ item O vyloučení.¹⁸⁸⁸ Item Svědectví paní Justýně¹⁸⁸⁹ etc. Kromě že affectata est multis in locis oratio, et quiddam non receptae sunt voces. Utrunque prorsus non imitandum.¹⁸⁹⁰ Také i ty knihy těchto našich let od Bratří vydané; jako

¹⁸⁷⁴ troupsky hloupě

¹⁸⁷⁵ čacký řádně

¹⁸⁷⁶ právé správně

¹⁸⁷⁷ viz fol. 3b, pozn. 21

¹⁸⁷⁸ J. Roh vypracoval r. 1532 český text *Počtu z učení pro braniborského markraběte Jiřího, luterána*; b. Michal Weiss přeložil tento spis do němčiny s zwingliánskou terminologií (vyšel v Curychu 1532). Nový překlad, bližší luteránům, vyšel ve Wittenbergu r. 1533 s Lutherovou předmluvou (*Rechenschaft des Glaubens*). Rozšířený latinský autentizovaný překlad Buriana Sobka z Kornic tohoto *Počtu z učení* vyšel r. 1538 opět ve Wittenbergu (*Apologia verae doctrinae eorum, qui vulgo appellantur Valdenses vel Picardi*). Úzká rada jednoty bratrské se r. 1545 usnesla na českém vydání této Apologie z r. 1538. Blahoslav má na mysli zřejmě toto české zpracování, které zůstalo v rukopise (proto psaná *Apologí*).

¹⁸⁷⁹ Martin Butzer (Bucer, Buccerus) (1491–1551), německý reformátor, nejprve stoupenec Luterův, pak Zwingliho; pokoušel se dělat mezi oběma směry německé reformace prostředníka; velký vliv měl zejména v jižním Německu. Jan Augusta, Jan Blahoslav a Arnošt Krajčů z Krajku s ním vedli korespondenci, Matěj Červenka ho r. 1540 navštívil ve Štrasburku s poselstvím jednoty bratrské.

¹⁸⁸⁰ *Pastorale, das ist von der wahren Seelsorge und dem rechten Hirtendienste*, Strassburg (W. Rzihel) 1538

¹⁸⁸¹ r. 1543 přeložil Urban Hermon Němec s pomocí J. Roha

¹⁸⁸² *Knihka o opravdové péči o duše, a o pravé službě pastýřské, jak by v církvi Kristově zřizena a vykonávána býti měla*, Litomyšl (Oujezdecký) 1545, Knihopis 1386

¹⁸⁸³ viz fol. 3b, pozn. 22

¹⁸⁸⁴ viz fol. 42a, pozn. 257

¹⁸⁸⁵ *O závazcích křesťanských zákona Kristova*, Litomyšl (Oujezdecký) 1540, Knihopis 857, nedochováno

¹⁸⁸⁶ asi omylem, viz 282b, pozn. 2086; možná zde jde o Augustův spis *Rozmlouvání jednoho muže učeného, čest a rozkoš světa více nežli Boha milujícího. Druhého neučeného, a ačkoli sedláckého, však Boha a spasení znajícího člověka*, Ml. Boleslav — Karmel (Šturm) 1532¹, 1534², Knihopis 852, 853

¹⁸⁸⁷ *Ohlášení a ozvání Jana Augusty proti té knížce kněžské pod titulem knieze Petra Faraže v Zasadí u Litoměřic vydané*, Litomyšl (Oujezdecký) 1541, Knihopis 848

¹⁸⁸⁸ *O vyobcování dvou osob hřešných ze Zboru Litomyšlského stalém skrze Jana Augustu*, Litomyšl (Oujezdecký) 1544, Knihopis 856

¹⁸⁸⁹ *Svědectví pobožné o Urozené Paní, Paní Justýně z Kunštatu, Paní manželce Urozeného Pana, Pana Bohuše Kostky z Postupic a na Litomyšli učiněné v Zboru Litomyšlském od Bratra Johanna Augusty [...] při pohřbu jejím [...]*, Litomyšl (Oujezdecký) 1544, Knihopis 854

¹⁸⁹⁰ *affectata [...] non imitandum*. řeč je na mnoha místech vyumělkovaná a některá slova nejsou běžná. Obojí rozhodně nemáme napodobovat.

Konfessi,¹⁸⁹¹ Odpověď panu Vojtěchovi z Pernštejna.¹⁸⁹² Item Kniha veliká písní jichž se vůbec užívá, tištění zvlášť posledního.¹⁸⁹³ Ale že sou od mnohých skladány mužů, protož i čeština není v nich jednotejná. (275a) Však poněvadž sou některé písně v Velikém kancionálu,¹⁸⁹⁴ velmi rozkošné, a právě řemeslně složené, pravě česká, usu recepta¹⁸⁹⁵ a pěkná slova, phrases i mnohé figury ušlechtilé mající, jako nějaký věvec z kvítí rozličného uvitý, a některé jako krásný strom spolu se držící, vzhůru rostoucí, non humi repunt, sed artificiose attolluntur.¹⁸⁹⁶ Z té příčiny vidělo mi se některé ze jmena naznamenati, t. tyto.

Všickni věrní křest(ané) ¹⁸⁹⁷	A 15
Těš se dcerko ¹⁸⁹⁸	A 15
Přišel jest k nam obr ¹⁸⁹⁹	A 20
Věrná duše radost(ně) ¹⁹⁰⁰	A 20
Nastal nam den přeutěš(ený) ¹⁹⁰¹	B 4
Vzdejmež chválu ¹⁹⁰²	B 4
Již slunce z hvězdy ¹⁹⁰³	C 1
Srdce mé skládáť píseň ¹⁹⁰⁴	D 10
Zpívej jazyk křest(anský) ¹⁹⁰⁵	E 2
Potěšen buď Jeruz(aléme) ¹⁹⁰⁶	E 4
Tobě buď čest Pane ¹⁹⁰⁷	E 15
Pán Ježíš maje ¹⁹⁰⁸	E 17
Otec nebeský jediné(ho) ¹⁹⁰⁹	F 6
Pozorujtež věrní ¹⁹¹⁰	F 8

¹⁸⁹¹ *Confessio, to jest počet z výry a z učení i náboženství křesťanského*, Ivančice (tisk. českých bratří) 1561, 1564, Knihopis 1601, 1602

¹⁸⁹² Vojtěch z Pernštejna (1532—1561), nejvyšší komoří moravský, manžel Kateřiny, dcery Bohuše Kostky z Postupic, českobratrské vyznavačky. Podporoval luterství, pronásledoval jednotu bratrskou a chtěl založit vlastní kompromisní církev. Na tyto snahy odpověděli bratři Červenkovým *Pááním učiněným od Bratří [...]*, v němžto oznamují se příčiny, proč to býti nemůže, aby od náboženství svého, kteréž obvláštěně drží, pustili a k kněžím buď pod jednou neb pod obojí přistoupiti měli, 1554, Knihopis 14674. Vojtěch z Pernštejna odpověděl spiskem *Příčiny některé nesrovnání mého s Bratřimi, jež Valdění slovou, v smyslu*, Prostějov (Aorgus) 1558, Knihopis 7003, 7004. V polemice pokračoval M. Červenka *Osvědčením a obšířením se Jednoty Bratrské Zákona Kristova [...] proti nářkům nestřídým a nedůvodným knížky nově vydané od Urozeného Pána, Pana Vojtěcha z Pernštejna a na Plumlově, Prostějov* (Oujezdecký) 1558, Knihopis 1777, 1778.

¹⁸⁹³ viz fol. 6a, pozn. 44

¹⁸⁹⁴ Kancionál ivančický, viz fol. 6a, pozn. 44

¹⁸⁹⁵ usu recepta běžně užívaná

¹⁸⁹⁶ non humi [...] attolluntur. neplazí se po zemi, nýbrž se umně pnou do výše.

¹⁸⁹⁷ autor M. Michalec

¹⁸⁹⁸ M. Michalec

¹⁸⁹⁹ J. Augusta

¹⁹⁰⁰ J. Augusta

¹⁹⁰¹ A. Šturm

¹⁹⁰² J. Blahoslav

¹⁹⁰³ píseň *Slunce z hvězdy již vyšlo*

¹⁹⁰⁴ J. Augusta

¹⁹⁰⁵ J. Augusta

¹⁹⁰⁶ J. Blahoslav

¹⁹⁰⁷ A. Šturm

¹⁹⁰⁸ J. Blahoslav

¹⁹⁰⁹ Lukáš Pražský

¹⁹¹⁰ A. Šturm

Ať bychom poznali ¹⁹¹¹	F 8
Aj přeslavný vítěz ¹⁹¹²	F 15/
(275b) Vesseliž se srdce ¹⁹¹³	F 16
Vesselyť nám den ¹⁹¹⁴	G 1
Tento přeslavný ¹⁹¹⁵	G 2
Jezu Kryste vykupit<eli> ¹⁹¹⁶	G 5
Vessel se této chvíle ¹⁹¹⁷	G 15
Tento čas nynější ¹⁹¹⁸	G 15
Vstoupil jest Krystus ¹⁹¹⁹	H 5
Z vítězství Ježíše ¹⁹²⁰	H 5
Sešliž Hospodine S<vatéh>o ¹⁹²¹	I 1
Chvaltež Hospodina ¹⁹²²	I 1
Jeden Bůh v bytu ¹⁹²³	I 7
Každý duch chvaliž ¹⁹²⁴	I 7
Budiž chvala velebné ¹⁹²⁵	I 9
Chvály radostné ¹⁹²⁶	I 13
Pane jenžs předivný ¹⁹²⁷	I 13
O přeblahoslavené ¹⁹²⁸	I 14
Radúj se Matko ¹⁹²⁹	I 20
Tobě předobry Bože ¹⁹³⁰	K 2

a ty čtyry pořad za ní¹⁹³¹

Aj jak jest to milé ¹⁹³²	K 7
Milosrdný Otče ¹⁹³³	K 9
Smilúj se nade mnou ¹⁹³⁴	L 16

¹⁹¹¹ píseň *Ať bychom poznali těžkosti hřicha našeho*

¹⁹¹² J. Blahoslav

¹⁹¹³ A. Šturm

¹⁹¹⁴ J. Augusta (?)

¹⁹¹⁵ Lukáš Pražský

¹⁹¹⁶ píseň *Jezu Kryste vykupiteli, jenžs vstal z mrtvých*

¹⁹¹⁷ Lukáš Pražský (?)

¹⁹¹⁸ A. Šturm

¹⁹¹⁹ píseň *Vstoupil jest Krystus na nebe dokonav zde práci*

¹⁹²⁰ J. Blahoslav

¹⁹²¹ J. Blahoslav

¹⁹²² J. Blahoslav

¹⁹²³ A. Šturm

¹⁹²⁴ píseň *Každý duch chvaliž Pána, jemuž od něho dána*

¹⁹²⁵ J. Blahoslav

¹⁹²⁶ J. Blahoslav

¹⁹²⁷ J. Blahoslav

¹⁹²⁸ Lukáš Pražský

¹⁹²⁹ J. Augusta

¹⁹³⁰ A. Šturm

¹⁹³¹ K 2 *Aj, jak sou máli, tvoji příbytkové* (J. Augusta); K 3 *Ját sem v tom rozveselen, když jest mi o tom praveno* (M. Michalec); K 3 *Aj Církvi křestánská choti Krystova* (J. Augusta); K 4 *Budiž veleben, Pán Bůh náš pochválen* (J. Augusta)

¹⁹³² M. Červenka

¹⁹³³ M. Michalec

¹⁹³⁴ J. Augusta

Z hlubokosti v své ¹⁹³⁵	L 17
Ježší tvář jest ¹⁹³⁶	N 8
Ej nuž lační žízni ¹⁹³⁷	N 11
Tebě srdci i hlasy ¹⁹³⁸	N 15
Zpívejmež ¹⁹³⁹	N 18/
(276a) Posilňtež se ¹⁹⁴⁰	O 1
Ach ach ouvech ¹⁹⁴¹	O 10
Aj Bože rač se ¹⁹⁴²	O 14
Chval Hospodina ¹⁹⁴³	P 3
Bože Otče ¹⁹⁴⁴	P 6
Srdcí čistých ¹⁹⁴⁵	P 7
Dobrotivý ¹⁹⁴⁶	P 13
Jáť v Pánu Bohu ¹⁹⁴⁷	P 14
Přílišná ¹⁹⁴⁸	P 16
Věčný kráľ ¹⁹⁴⁹	P 18
Taktoť ¹⁹⁵⁰	P 20
Neděstež se ¹⁹⁵¹	Q 1
Patř každý ¹⁹⁵²	Q 3
Kdož pod obranou ¹⁹⁵³	Q 3
O pástýři ¹⁹⁵⁴	Q 7
Hospodine ¹⁹⁵⁵	Q 8
O Jezu Kryste ¹⁹⁵⁶	R 8
O ušlechtilé přir(ození) ¹⁹⁵⁷	R 9
Bože náš ¹⁹⁵⁸	R 11
Všemohuť ¹⁹⁵⁹	R 20
Probuť se ¹⁹⁶⁰	S 1

¹⁹³⁵ J. Blahoslav

¹⁹³⁶ Jakoubek ze Stříbra

¹⁹³⁷ J. Augusta

¹⁹³⁸ píseň *Tebě srdci a hlasy, nebeský Otče Bože*

¹⁹³⁹ píseň M. Michalce *Zpívejmež, věrní, společně chválu*

¹⁹⁴⁰ J. Blahoslav

¹⁹⁴¹ Martin Rokycanský z Prahy

¹⁹⁴² J. Augusta

¹⁹⁴³ Jan Černý

¹⁹⁴⁴ píseň *Bože Otče, jenžs milostivý a dobrotivý*

¹⁹⁴⁵ píseň Vavřince Krasoninského *Srdcí čistých choti, Kryste jediný*

¹⁹⁴⁶ píseň Jana Augusty *Dobrotivýť jest Pán Bůh náš*

¹⁹⁴⁷ píseň Jana Augusty *Jáť v Pánu Bohu svém doufám*

¹⁹⁴⁸ píseň J. Blahoslava *Přílišná ouzkostí srdce ctěného*

¹⁹⁴⁹ píseň J. Blahoslava *Věčný kráľi, Pane náš*

¹⁹⁵⁰ píseň Jana Jeleckého *Taktoť smuině nařkáť choť Krystova milá*

¹⁹⁵¹ píseň Jana Rokyty *Neděstež se všickni toho, boží služebníci*

¹⁹⁵² píseň J. Blahoslava *Patř každý, jak na světě mnoho příčin k zlému*

¹⁹⁵³ píseň M. Michalce *Kdož pod obranou nejvyššího v světě*

¹⁹⁵⁴ píseň J. Augusty *O pastýři izrahelský*

¹⁹⁵⁵ píseň Jana Augusty *Hospodine, proč odmítáš lid*

¹⁹⁵⁶ píseň A. Šturma *O Jezu Kryste, synu Panny čistě*

¹⁹⁵⁷ J. Blahoslav

¹⁹⁵⁸ píseň *Bože náš, jenžs před věky*

¹⁹⁵⁹ píseň Jiřího Štyrsy *Všemohuť Stvořitel, nebo země slavný kráľi*

¹⁹⁶⁰ píseň Jiřího Štyrsy *Probuť se v myslí věrný*

Přeblahoslavený ¹⁹⁶¹	S 17
Proč se pneš ¹⁹⁶²	T 3
Rozkoš i utěšení ¹⁹⁶³	T 3
Vážmež život ¹⁹⁶⁴	T 7
Pozorujtež ¹⁹⁶⁵	T 7
O dáremné ¹⁹⁶⁶	T 9
O pane hněv ¹⁹⁶⁷	T 13/
(276b) Hospodine ¹⁹⁶⁸	T 13
Jezu Kryste spasit<eli> ¹⁹⁶⁹	U 6
Králi nebeský ¹⁹⁷⁰	U 5
Mocný všech ¹⁹⁷¹	X 4
Chvala tobě ¹⁹⁷²	X 6

276b

Také by mi se zdálo (ač vidí-li se komu soud můj v tom byti spravedlivý) že češtiny té v Novém zákoně nedávno teď po dvakrát vydaném a v Evančiocích vytištěném,¹⁹⁷³ neměl by žádný dobrý Čech haněti.

Také i ta knížka, jenž slove Přídavkové k Muzice, ano i Muzika, zvláště poslednějšho tištění,¹⁹⁷⁴ za to mám že v sobě dobrou a snad i pěknou češtinu má. O jiných jí podobných mlčím, nechat skutek (kdež jest) pravdu vykládá. Decere enim mihi videtur, ut de metipso quàm modestissime loquar, cum mihi sim bene conscius quàm et mihi sit curta suppellex.¹⁹⁷⁵ Víme že sme všickni nedokonalí; a však jedni mimo¹⁹⁷⁶ druhé, více a méně.

O knihách kteréz sepsali veteres,¹⁹⁷⁷ předkové naši, měl sem byl napřed pověditi; ale když se koli pravda poví vše dobře./

(277a) Mistr Jan Hus, svatý a slavný múž, nemalo psal. A bylť jest jistě za svého věku dobrý Čech. Kdož by uměl, mohl by knih jeho dobře užiti; odvrha však některé nepřipadné archaismy. Jako: *abychmy, učinimy, přistouptmy. Němci nám řeč zmítli.*¹⁹⁷⁸ *Hlavizna*, my říkáme *kapitola*. Někteří toho slova *svák*, slovenské slovo za *tchán* místo toho *švagr* užívají, sed hoc est rarum et prorsus puerile.¹⁹⁷⁹ *Bijti*, my píšeme *bjti*. Totiž, stará již z zvyku vyšlá, mluvení a slova.

277a

¹⁹⁶¹ píseň J. Blahoslava *Přeblahoslavený člověk, jehož by byl takový věk*

¹⁹⁶² píseň bratra Wolfa *Proč se pneš, ó človče, k nebi*

¹⁹⁶³ píseň *Rozkoš i utěšení, tohoto světa veselení*

¹⁹⁶⁴ píseň J. Blahoslava *Vážmež život smrtedlnosti*

¹⁹⁶⁵ píseň bratra Wolfa *Pozorujtež a sudte, mládenci*

¹⁹⁶⁶ píseň Rachtaby, nožire pražského *O dáremné světské utěšení*

¹⁹⁶⁷ píseň M. Michalce *O Pane hněv svůj odvratiž*

¹⁹⁶⁸ píseň J. Blahoslava *Hospodine, útěcho má*

¹⁹⁶⁹ píseň J. Blahoslava *Jezu Kryste spasiteli náš*

¹⁹⁷⁰ píseň *Králi nebeský, k tobě lid křestanský*

¹⁹⁷¹ píseň M. Abdona *Mocný všech věcí králi, nejvyšší Pane náš*

¹⁹⁷² píseň J. Augusty *Chvála tobě Bože, z tvého dobrodíní*

¹⁹⁷³ viz fol. 103b. pozn. 942

¹⁹⁷⁴ *Musica to jest Knížka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající. [...] Nyní znovu pilně skorygovaná a vytištěná. Přidány sou Regule a naučení potřebné Kantorům i Písni skladatelům, Ivančice (tisk českých bratří) 1569, Knihopis 1161; 1. vyd. Muziky vyšlo v Prostějově — Olomouci (Günther) 1558, Knihopis 1160*

¹⁹⁷⁵ Decere enim [...] supellex. Zdá se mi totiž slušné, abych o sobě samém mluvil co nejskromněji, protože jsem si dobře vědom, jak neúplně vybavení mám i já.

¹⁹⁷⁶ mimo nad

¹⁹⁷⁷ veteres staří

¹⁹⁷⁸ viz fol. 163b. pozn. 16; text: *A kto by mohl vše vypsatí, co sú řeč česká již zmietli*

¹⁹⁷⁹ sed hoc [...] puerile. ale to je ojedinělé a naprosto dětinské.

Mistr Voldrich Voleský¹⁹⁸⁰ homo nobilis¹⁹⁸¹ stavu rytířského, qui floruit¹⁹⁸² okolo léta Páně 1530, na Benátkách¹⁹⁸³ za pana Frydrycha z Donína¹⁹⁸⁴ byl, a v ten čas tu zprávcím byl, B. J. Augusta cuius hic fuit et auditor et antagonista.¹⁹⁸⁵ Huius, nempe Huldrici nomen, papistae in cathalogo damnatorum scriptorum inter ficta nomina recensent;¹⁹⁸⁶ domnívali se hlupci, že ten člověk toho jména nikdy na světě nebyl. Muž učený. Cožkoli psal, český i latině, pěkně psal.

Tolikéž i pan Viktoryn ze Všehrd,¹⁹⁸⁷ kterýž z latiny do češtiny nemalo vykládal./

(277b) Též i pan Jan z Kunšic a na Zaječicích.¹⁹⁸⁸ Ten drahnou knihu mistra Matěje Pařížského o Antykrystu,¹⁹⁸⁹ z latiny do češtiny přeložil, dosti dobře a vlastně. Matyáš písař jeho přeložil panu Tovačovskému¹⁹⁹⁰ z latiny do češtiny *Libros Platonis de re publ(ica)*.¹⁹⁹¹

Pan Řehoř Hrubý z Jelení,¹⁹⁹² Sigismundi Gelenii pater,¹⁹⁹³ vyložil Františka Petrarchy knihy,¹⁹⁹⁴ z latiny do češtiny, velmi dobře; kromě že ortografi není velmi způsobná.

Viktoryn ze Všehrd¹⁹⁹⁵ cožkoli vykládal do češtiny, hodí se čisti; čeština jest dobrá, a i věci velmi užitečné; a zvláště ti spisové Cyprianovi a Chryzostomovi.¹⁹⁹⁶

I pan Jan Zaječický¹⁹⁹⁷ dosti pěkně psal, jedné ty některé archaismy vyvroi: *abychmy, budemy* etc. Tehdaž byl tak obecný způsob mluvení.

¹⁹⁸⁰ viz fol. 3a, pozn. 15; *Voleský* místo *Velenský* zřejmě písarskou chybou

¹⁹⁸¹ homo nobilis šlechtic

¹⁹⁸² qui floruit který byl na vrcholu tvůrčích sil

¹⁹⁸³ na Benátkách na Nových Benátkách (na Boleslavsku)

¹⁹⁸⁴ Bedřich z Donína (1486—1547), syn Ješka z Donína; založil r. 1526 zámek na Nových Benátkách; příznivec jednoty bratrské, r. 1530 do ní přijat

¹⁹⁸⁵ cuius [...] antagonista. jehož byl posluchačem i protivníkem. (J. Augusta byl správcem sboru v N. Benátkách v letech 1529—1532)

¹⁹⁸⁶ Huius, nempe Huldrici [...] recensent Jeho, Oldřichovo jméno uvádějí papeženci v soupise zavržených spisovatelů mezi jmény smyšlenými

¹⁹⁸⁷ viz fol. 3a, pozn. 19, 60a, pozn. 367, a fol. 277b

¹⁹⁸⁸ Správně má být *Jan z Kunšic a na Zaječicích* (před 1490—po 1525), vzdělaný šlechtic, dopisoval si s mnoha učenými lidmi své doby.

¹⁹⁸⁹ Jde o dílo Matěje z Janova *Regulae Veteris et Novi Testamenti*, o jeho 3. knihu (*Liber tercius, tractatus quintus—de Antichristo*).

¹⁹⁹⁰ Ctibor (Stibor) Tovačovský z Cimburka (1437?—1494), přívrženec a rádce Jiřího z Poděbrad, za Jagellonců kancléř Království českého a hejtman Markrabství moravského; vojévůdce, politik, humanistický vzdělanec a spisovatel, ochránce jednoty bratrské na Moravě.

¹⁹⁹¹ *Libros Platonis de re publica*. Platónovy knihy o státě. *Πολιτεία* (Ústava), utopické dílo Platónovo o ideálním státě; do latiny přeloženo Marsigliem Ficinem (vyšlo ve Florencii 1483—1484)

¹⁹⁹² viz fol. 3a, pozn. 10

¹⁹⁹³ Sigismundi Gelenii pater otec Zikmunda z Jelení

¹⁹⁹⁴ viz fol. 14b, pozn. 932, 56a, pozn. 325; v rukopise zůstaly překlady Petrarkových listů

¹⁹⁹⁵ viz fol. 3a, pozn. 19

¹⁹⁹⁶ srov. sborník překladů *Knihy čtvery, dvoje svatého Jana Zlatoustého: první jsou O napravení padlého, a druhé na tuto řeč Že žádný uražen býti nemůže než sám od sebe; Cypriana pak svatého též Knihy dvoje: jedny o potupení světa, a druhé vyklad na Otče náš*, Plzeň (Bakalář) 1501, Knihopis 3581; traktát Jana Zlatoustého *Že žádný uražen býti nemůže* přeložil Řehoř Hrubý z Jelení, ostatní Viktorin Kornel ze Všehrd; viz také fol. 277a Joannes Chrysostomos (Jan Zlatoustý) (347—407), církevní otec, od r. 398 patriarcha cařihradský Thascius Caecilius Cyprianus, (†258), církevní autor, od r. 248 biskup kartaginský

¹⁹⁹⁷ viz pozn. 1988

I Chelčický¹⁹⁹⁸ také není zlý Čech. Ač někteří prudkých a krátkých soudů Čechové, nelibují sobě té češtiny Gelynyovy,¹⁹⁹⁹ nyní i posmívají se jí jako nestydatí (mezi dobrými a nedobrymi archaismy neumějíce rozdílu činiti). Ale kdyby pilněji posoudili způsobů/(278a) mluvení toho, vyrozuměti by tomu ne nesnadně mohli, kterak ti někteří dobří muži, předkové naši, staří věrní Čechové, byvše lidé učení i v jiných jazycích, a věci užitečné některé z cizích jazyků do svého domácího, bližním svým tudy sloužití usilující, přeliti chtěvše, i řeč také svou vlastní excolere conati sunt.²⁰⁰⁰ Nebo jakž spatřili dobrých a umělých latiniků mluvení způsob, tak sobě to také pokudž slušelo, sine cacozilia,²⁰⁰¹ i v češtině formovali. Ne jako nynější někteří češtinu latině mluvíce, ale jako muži opatrní,²⁰⁰² umělým latinských způsobů následováním češtinu ozdobující. A protož mluvili i psali erudite, ac ut Horatii verbis utar, rotunde.²⁰⁰³ Čemuž nynější někteří mudráci, sapientuli,²⁰⁰⁴ nikdy nevyrozuměvší někteří linguam maternam propriam pro barbaram habent, vere barbaram et scribunt et loquuntur.²⁰⁰⁵ Ale to tam.

278a

Pan Jan ze Škudl,²⁰⁰⁶ prostřední Čech, ač prostou má češtinu.

Předešlého času byl také dobrý muž/(278b) a pobožný v Čechách povstal, Kliment Bosák,²⁰⁰⁷ nezadní kazatel. Ten i písniček pobožných drahně skládal, i některé knihy jeho sou vytištěny.²⁰⁰⁸ Nebyl dobrý Čech impurus lutulentusque slova i phrasibus humiles et ineptas habuit.²⁰⁰⁹ V knížce O pravdě spasitelné²⁰¹⁰ položil to mrzké slovo *sluje*, měv říci *slove*. Item aby to jisté slovo theodidactus, *bohouchený*, nebo (pry) *Bohem naučený*. Ibidem:²⁰¹¹ *a v žádném jiném jest spasení*. Ibidem: *Zákon jest pěstounku Krystu, per ineptissimam epenthesin*.²⁰¹² *Ospravedlivěti, iustificari, imbui iustitia*;²⁰¹³ ničemné slovo ac redolet haeresin.²⁰¹⁴ Item *neřku v životích*. Ale i potom inepta phrasis et vox:²⁰¹⁵ *neřku aby ospravedlivěl. Nebluditelný. Et similes multae voces et phrasibus fugiendae*.²⁰¹⁶

278b

¹⁹⁹⁸ srov. fol. 271a, pozn. 1826

¹⁹⁹⁹ Zikmunda Hrubého z Jelení; viz fol. 3a, pozn. 11

²⁰⁰⁰ excolere conati sunt. snažili se pěstovat (zušlechtovat).

²⁰⁰¹ sine cacozilia bez špatného napodobování, opičení se

²⁰⁰² opatrní pečliví

²⁰⁰³ erudite [...] rotunde. vzdělaně, a abych užil slov Horatiových, zaobleně, uhlazeně. srov.

Horatius, *Epistula ad Pisones [De arte poetica]*, 323: *ore rotundo loqui*; srov. fol. 109b, pozn. 1025

²⁰⁰⁴ sapientuli nedoukové, mudráci

²⁰⁰⁵ linguam maternam [...] loquuntur. považují vlastní mateřštinu za barbarský jazyk a opravdu barbarsky píší i mluví.

²⁰⁰⁶ Jan Svitkovský ze Škudl (Škudl); mohlo jít o překladatele *Řeči a naučení hlubokých mudrců* (srov. *Knihopis 1782*), jak se domnívá E. Pražák (LF 107, 1984, s. 19—28)

²⁰⁰⁷ Kliment zv. Bosák (konec 15. stol.—polovina 16. stol.), minorita, kazatel v Jindřichově Hradci, později utrakvista

²⁰⁰⁸ srov. nedochované *Písň Klementa Bosáka*, Praha (Melantrich) před 1586, *Knihopis 3982*; *Písničky tři o vrchnosti, o listivém utrhaní, o ženách listivých*, 1563, *Knihopis 3983*; několik písni Klimentových bylo pojata do kancionálů Václava Miřinského (srov. *Knihopis 5617 až 5619 aj.*)

²⁰⁰⁹ impurus [...] ineptas habuit. nečistý a blátivý, slova i slovní spojení měl nízká a nejasná. ²⁰¹⁰ nedochovala se

²⁰¹¹ ibidem tamtéž

²⁰¹² per ineptissimam epenthesin. velmi nepěknou vsuvkou.

²⁰¹³ iustificari, imbui iustitia ospravedlnit se, naplnit se spravedlností

²⁰¹⁴ ac redolet haeresin. a ěpí kacířstvím.

²⁰¹⁵ inepta phrasis et vox nepěkná vazba i slovo

²⁰¹⁶ Et similes [...] fugiendae. A mnoho podobných slov a vazeb, jakých je třeba se stříci.

279a Bratří staří, předkové náš mnoho knih napsali, a nemálo jest jich tištěných, více však psaných. Cokoli psal B. Prokop,²⁰¹⁷ muž jistě učený a velmi vtipný, suavis et argutus (Cypriano fere similis),²⁰¹⁸ vše se čísti/(279a) hodí, i pro češtinu i pro nětco většeho. Bratra Řehořova²⁰¹⁹ čeština jest prostá velmi. Tež i B. Matěje Konvaldského,²⁰²⁰ i jiných některých qui erant coaetanei ipsius.²⁰²¹

Bratr Lukáš²⁰²² drahně knih napsal. Ale nevelmi dobrý Čech byl, více latiny následoval než slušelo, nětco i od němčiny překážek měl, nebo rodem byl tam kdež mnoho německý mluví.²⁰²³ In summa, latinismos et germanismos plurimos admittere solebat.²⁰²⁴ Pročež a ještě i pro nětco jiného, jeho psání mnohým se zdála velmi nesvětlá a nepřijemná.²⁰²⁵

Po něm B. Beneš²⁰²⁶ byl a také nemalo psal. Sed quia idiota fuit,²⁰²⁷ velmi prostou češtinu měl však srozumitelnou podlé mého soudu. Melančtonové latíně jeho čeština velice byla podobná. Viz spisy jeho tištěné²⁰²⁸ i psané,²⁰²⁹ však sou před rukama, Rozmlouvání čtyř Bratří a jiné.

279b B. Martin Michalec²⁰³⁰ málo psal.²⁰³¹ Kazatel byl dobrý, ale scriptor infelix, humi repunt omnia quae scripsit,²⁰³² příliš prostou měl češtinu. Také vše/(279b) od ruky naspěch dělal, na slova a phrases péče nemaje; quod quidem fieri non debet,²⁰³³ ale nemoci jeho dlouhé a těžké vylouvajjí dobrého muže.

B. Ioannes Augusta,²⁰³⁴ muž znamenitý a veliký, tovaryš bratra Michalce, drahně knih psal, mnoho i písniček skládal. A cožkoli toho dělal prvé nežli se do vězení

²⁰¹⁷ Prokop Ryšavý (Rufus) z Jindřichova Hradce (před 1450—1507), bakalář, teologický spisovatel, sudí a předseda úzké rady jednoty bratrské. Významný byl jeho věroučný *Spis o dobré vůli* z r. 1489 (nedochovaný) a ostře protikatolický *Spisek o hanebném hřichu [...]* totižto o modlářství (1496).

²⁰¹⁸ suavis [...] similis) lahodný i vtipný (téměř podobný Cyprianovi) (viz fol. 277b, pozn. 1996)

²⁰¹⁹ Řehoř zv. Krajčů (†1474), zakladatel, „patron a patriarcha“ jednoty bratrské

²⁰²⁰ Matěj Kunvaldský (Konvaldský) n. Žamberský, zvaný Uhlíř n. Mladý (1442—1500), kněz, biskup a sudí jednoty bratrské; je autorem *Listů dvou k Održencům* a různých historických zápisků; v Kancionálu šamotulském má 9 písní

²⁰²¹ qui erant coaetanei ipsius. kteří byli jeho současníky.

²⁰²² viz fol. 28a, pozn. 182

²⁰²³ z Prahy

²⁰²⁴ In summa [...] solebat. Úhrnem, dopouštěval se mnohých latinismů i germanismů.

²⁰²⁵ srov. fol. 179a/b

²⁰²⁶ Benedikt (Beneš) Bavorský z Bavoryně a z Vlčího Pole (†1535), rytíř, bakalář pražské univerzity, studoval ve Wittenbergu, byl žákem Lutherovým a Melančthonovým; člen úzké rady a biskup jednoty bratrské

²⁰²⁷ Sed quia idiota fuit Ale protože byl laik

²⁰²⁸ *Rozmlúvanie spoločné čtyř Bratří o pravém a gruntovním požívání jistého spasení v pokoji svědomie dobrého*, Litomyšl? (P. Olivetský) 1531, Praha (Jiřík Dačický) 1563, Knihopis 1009, 1010; *Kníha [...]* o pravém naboženství křesťanském (vyd. Martin Michalec), Prostějov (J. Olivetský) 1543, Knihopis 1008

²⁰²⁹ *Psaní jisté paní o spasení* (1529); *Napomenutí pobožné jisté paní, aby, opustíc marnosti, pravdu spasitelnou zamílovala* (1531); *Psaní, jako by člověk zatracení užití a skrze koho spasení dojíti mohl* (1534)

²⁰³⁰ Martin Michalec (1484?/1504?—1547), pomocník Lukáše Pražského, správce prostějovského sboru, biskup jednoty bratrské; pečoval o vydávání bratrských spisů. U Michalce se v mládí učil Jan Blahoslav.

²⁰³¹ Dochoval se jediný tisk: *Kazanie o večeri Paně B. Martina Michalce k žádosti Mistra Jana Lekaře v Mladém Boleslavi sepsané*, Ml. Boleslav? 1544, Knihopis 5553; v Kancionálu šamotulském se uvádí 31 písní Michalcových

²⁰³² scriptor [...] scripsit nešťastný spisovatel, vše, co napsal, se plazí po zemi

²⁰³³ quod quidem fieri non debet což se zajisté nemělo dít

²⁰³⁴ viz fol. 42a, pozn. 257, 173a, pozn. 107

dostal, vše bylo velmi dobrou češtinou psáno. Phrases exultae, verba selecta; delectabantur admodum archaismis, tamen decenter. In summa, totum genus dicendi fuit floridum atque exultum. Valebat ingenio et memoria, ac diligenter legebatur bonos auctores v našem českým jazyku. Fluebat igitur suavis, copiosus et exultans, až někdy příliš lepidus et asiaticus esse voluit. Fuit etiam aspersa eius oratio²⁰³⁵ i některými novými slovy, jichž neužívali; jako *zkoloubil se*,²⁰³⁶ *řediti*²⁰³⁷ etc., a tak drobet překřepčoval. Než v kázáních zdál se býti drobet drsnatý, ale horlivý. Ardebant omnia, i slova, i pronuntiatio i gesta. Referrebat zelo illo magna ex parte Lutherum.²⁰³⁸ Když sem slyšel kdys před 26 lety Augustu a předtím/(280a) nedavno Lutera, zdálo mi se, že sem nikdy tak horlivých dvou kazatelů a v té věci tak sobě vespolek podobných neslyšel. Potom pak v vězení tom dlouhém, melancholicus factus,²⁰³⁹ sám v sobě zavřítý, divných myšlení plný etc.; kteráž vylévati chtěje tam v pokoji v koutě na papír, a někdy i kratkými slovy, nemaje i nač i čím psáti; paulatim amisit illam suavitatem atque nitorem acquisitum, dum proprietati et rotunditati studeret.²⁰⁴⁰ A tak učiněn jako hypsidus durusque,²⁰⁴¹ drsnatý a tvrdý. A že byl samotný, neměl s kým by mluvíval ac sese exerceret.²⁰⁴² Než dána mu biblí Tigurinae translationis,²⁰⁴³ i v té četl pilně, a velmi sobě slova a phrases liboval; i takž také sobě i v češtině to formoval ita ut eius oratio tantum non in latinismos tota converteretur.²⁰⁴⁴ A protož všechny knihy jeho tam v vězení sepsané, jako Summovník (de quo seorsim agam)²⁰⁴⁵ et caetera plurima eius opuscula, redolent latinam linguam. Sed quia ignarus erat artium bonarum, adeo et grammaticae, igitur infelix fuit eius ista imitatio aut potius *κακοζήλια*, factus est impurus, lutulentus, et totus cor/(280b)ruptus quod ad sermonem. Ubi citat loca Scripturae, interpretatur ipse ex latino admodum insulse. Plurimis in locis depravat Scripturam, non tantum verba et phrases, sed et sententiam alicubi, meo quidem iudicio. Eam ob causam non dubiatvi eum toties reprehendere, ne fortasse aliqui temerarii aut simpliciores hunc boni illius viri squalorem pro decore applausu et imitatione digno amplecterentur.²⁰⁴⁶

280a

280b

²⁰³⁵ Phrases [...] eius oratio Pěstěné vazby, vybraná slova; příliš si liboval v archaismech, avšak i to činil pěkně. Vcelku byl celý jeho sloh květnatý a pěstěný. Měl výtečné nadání i dobrou pamět a pečlivě četl dobré autory v našem českém jazyku. Jeho řeč plynula lahodně, bohatě a bujně, až někdy příliš chtěl být půvabný a „asijský“ (tj. krasomluvný). Jeho řeč byla také prokládána

²⁰³⁶ *zkoloubil se* vzpamatoval se, postavil se na nohy

²⁰³⁷ *řediti* oslabovati; *řediti* řídit, pořádat, chystat

²⁰³⁸ Ardebant [...] ex parte Lutherum. Vše u něho planulo, i slova, i výslovnost, i gesta. Onou horlivostí připomínal z velké části Lutera.

²⁰³⁹ melancholicus factus stav se těžkomyslným

²⁰⁴⁰ paulatim [...] studeret. pozvolna ztratil onu lahodnost a skvělost, kterou získal, když se snažil o výstižnost a uhlazenost.

²⁰⁴¹ hypsidus durusque drsný a tvrdý

²⁰⁴² ac sese exerceret. a cvičil se.

²⁰⁴³ viz fol. 147b, pozn. 1477

²⁰⁴⁴ ita ut [...] converteretur. aby se jeho řeč úplně nepřeměnila jen v latinismy.

²⁰⁴⁵ de quo seorsim agam o němž pojednám zvlášť (viz fol. 339a—340b) Summovník — viz fol. 173a, pozn. 107

²⁰⁴⁶ et caetera plurima [...] amplecterentur. a velmi mnoho dalších jeho spisků, jsou načichlé latinou. Avšak poněvadž byl neznalý krásných umění, ba ani gramatiky, bylo toto jeho imitování, nebo spíše špatně napodobování, nešťastné a jeho vlastní řeč se stala nečistou, ošklivou a zcela zkaženou. / (280b) Tam, kde cituje z Písma, překládá samostatně z latiny velmi nepovedeně. Na četných místech kazí biblí, a to — alespoň podle mého mínění — nejen slova a vazby, nýbrž někdy i smysl. A proto jsem nejednou neváhal pokárat ho, aby si snad někteří zaslíbení nebo prostoduší lidé neoblíbili to, co je u onoho dobrého muže ošklivé, jako něco ozdobného, hodného pochvaly a napodobení.

Erithacus noster B. M. Červenka, homo doctus et admodum diligens, memoria divina, nec postremus ingenio, ac iuste dici potest, multae lectionis vir; non pauca scripsit, quae tandem limata et exornata sunt ab aliis;²⁰⁴⁷ jako Osvědčení proti pánu z Perštejna,²⁰⁴⁸ et similia quaedam. In sermone fuit valde copiosus verus artifex eruditarum amplificationum.²⁰⁴⁹ Usiloval o rozšíření jazyka našeho, opravdově, sed non admodum feliciter,²⁰⁵⁰ jak mnoho způsobil,²⁰⁵¹ ukazuje žaltář kterýž z latiny do češtiny vyložil.²⁰⁵² Fuit equidem vena laudabilis, ac profecto faecunda natura.²⁰⁵³ Tenť jest uměl v českém jazyku *κοινωνηώς*,²⁰⁵⁴ etc., t. o věcech obyčejných novým způsobem/(281a) ušlechtilé promluvití, tak aby se cosi nového a neslýchaného i bedlivým a soudným ušima velmi příjemně vypravovati zdál. Nebo v mluvení jeho, pro tu jakous lahodnou pronunciací,²⁰⁵⁵ a všechněm téměř příjemná, quandam eruditam humilitatem, cum pietate et modestia coniunctam, spirantia gesta,²⁰⁵⁶ nebylo tak znáti patrných nějakých řeči jeho vad, jako v psáních, v nichž studuit esse copiosus, proprius, floridus, argutus et dulcis.²⁰⁵⁷ Ale přihodilo se jemu, tak jako se stává zlatta při potocích hledajícím a zemi nebo prst přepírajícím, kteříž v drahné hromadce prsti a nebo hlíny, maličko zlatta nalézají.²⁰⁵⁸

Collegit bonus hic vir et praeclarus theologus, magnum acervum variarum vocum,

Bene collegit, sed non bene elegit.²⁰⁶⁰

quae profecto ad proprietatem et ornatum nostrae linguae plurimum facerent.²⁰⁵⁹

Ale což zatím již bylo k zpravení české řeči, ad excolendum et a caeno abstergendum velice potřebného, t. in eligendo acre et dextrum iudicium aurium,²⁰⁶¹ toho se šlechetnému a výbornému muži nedostalo. Non quòd esset ingenio stupido aut obtuso,²⁰⁶² ale že díl času života svého strávil v Čechách,²⁰⁶³ díl nemalý v Prusích²⁰⁶⁴

²⁰⁴⁷ Erithacus noster [...] ab aliis Náš Erithacus b. Matěj Červenka, učený a velmi pilný muž s božskou pamětí, vynikající nadáním, jenž může být spravedlivě nazván velmi sečtělým, napsal velmi mnoho děl, která byla nakonec vybroušena a vyzdobena jinými (srov. fol. 36b, pozn. 226)

²⁰⁴⁸ viz fol. 274b, pozn. 1892

²⁰⁴⁹ et similia [...] amplificationum. a některé podobné věci. Řeč měl velmi bohatou, byl to skutečný umělec kultivovaných amplifikací.

²⁰⁵⁰ sed non admodum feliciter avšak nepřilíši šťastně

²⁰⁵¹ způsobil vykonal

²⁰⁵² Žaltář svatého Davida, proroka a krále velikého. Prostějov (Günther?) 1562, Knihopis 17555; viz také fol. 173a, pozn. 105; 334a—338b

²⁰⁵³ Fuit equidem [...] natura. Měl zajisté chvályhodné vlohy a vskutku plodnou povahu.

²⁰⁵⁴ *κοινωνηώς* = *κοινά κανώς* věci obyčejně nově

²⁰⁵⁵ pronunciací výslovnost, dikce

²⁰⁵⁶ quandam eruditam [...] gesta gesta dýšící jakousi kultivovanou pokorou spojenou se zbožností a skromností

²⁰⁵⁷ studuit [...] et dulcis. snažil se být bohatý, přesný, květnatý, vtipný a líbezný.

²⁰⁵⁸ srov. 4 Ezd 8,2 (viz také fol. 304a)

²⁰⁵⁹ Collegit [...] facerent. Tento dobrý muž a slavný teolog shromáždil spoustu rozmanitých slov, jež patrně měla hojnou měrou přispět k svéráznosti a ozdobnosti našeho jazyka. (srov. fol. 286b—287a)

²⁰⁶⁰ Bene collegit, sed non bene elegit. Dobře shromáždil, ale nedobře vybral.

²⁰⁶¹ ad excolendum [...] iudicium aurium k zvelebení a očištění od kalu velice potřebného, tj. bystrý a pohotový úsudek sluchu při výběru

²⁰⁶² Non quòd [...] obtuso Nikoli že by byl jeho duch hloupý nebo tupý

²⁰⁶³ v mládí žil v Čelákovcích, ve 40. letech 16. stol. pracoval v Litomyšli jako pomocník J. Augusty

²⁰⁶⁴ léta 1548—1553 strávil v Královci ve Východním Prusku

a v Polště,²⁰⁶⁵/(281b) a naposledy drahně let byl na Moravě,²⁰⁶⁶ a tak sobě vlastnosti a rozdílů těch dyalektů velmi v myslí smísil a zpletl. Odkudž urodilo se to, že v řeči jeho některá slova a phrases nalézají se, polská a pruská,²⁰⁶⁷ neb i mozovetská;²⁰⁶⁸ jako *osoblivě*.²⁰⁶⁹ Moravská velmi mnohá: *tlatlu*.²⁰⁷⁰ Česká také pěkná a dobrá mezi tím zůstala. Verštatních však hojně jest dosti nezpůsobných. Sedlská některá, *agrestia atque rustica*.²⁰⁷¹ *lijavec*. Staročeská a starosvětská = archaismověk mnozí, nebo čítával mnohá psaní starých Čechů, v Litomyšli byv za mládenectví svého.²⁰⁷² Nových slov i frází, t. způsobů mluvení vymyšlených nemalo, tak jakž kdy mysl jeho, již prvé těch dyalektů smíšením naplněná, sobě formovati mohla; jako *slonokostová stolice*. Item latinismos innumeros;²⁰⁷³ jako *sudaria apostolorum* vyložil *potníky*, *vox inusitata ficta*, prorsus rejicienda,²⁰⁷⁴ měl říci *šátky* nebo *facalítiky*,²⁰⁷⁵ staří říkali *pasníčky*.²⁰⁷⁶

Byť byl ten muž v Čechách zůstal, a polčinou i moravčinou sobě pře/(282a)kážky v řeči neučinil, mělť jest nějaký ušlechtilý a vši české zemi divný²⁰⁷⁷ býti in hac lingua orator.²⁰⁷⁸ Kromě to jemu drobet škodilo i když ještě byl v Čechách, že rád následoval způsobu řeckého jazyku, etsi ignarus linguae illius fuit;²⁰⁷⁹ t. že slova rád skládal, čehož jazyk český, podobně jako i latinský, neoblubuje, ano hned trpěti nemůže, což sem již při mnohých slovích napřed vysvětlil.

Sic jinak B. M. Červenka, byl takový kazatel, že jemu za našeho věku rovného žádného in caeto nostro²⁰⁸⁰ v Jednotě nebylo. Sed profecto multum debebat praeceptoru suo B. I. Augustae, quem fere exprimebat ac postea superabat. Licet enim Aug<usta> fuit floridus et copiosus, tamen horridior alicubi et salibrosus; utpote idiota, artium et linguarum pene ignarus et *αὐτοδίδακτος*; quod Erithacus²⁰⁸¹ svou hladkomluvností a pěknými slovy vyplnil. Ješto Augusta utitur 1. fictis, novis, non receptis, nec per omnia licitis vocibus; 2. dum vult esse alicubi facetus nimis, fit viciose blandus, ita ut metas gravitatis aliquando transiliat. Sed/(282b) habuerat correctorem cui omnino parebat F. I. Rohium.²⁰⁸² Ten byl výborný Čech, gravis

282a

282b

²⁰⁶⁵ Polskem procházel na svých cestách z domova do Královce a zpět, r. 1556 se účastnil synody v Pińcově, jakož i jiných jednání v Polsku v dalších letech

²⁰⁶⁶ jako biskup sídlil v Přerově až do své smrti r. 1569

²⁰⁶⁷ (slova) pruská slova ze staré pruštiny, baltického jazyka v té době ještě živého

²⁰⁶⁸ (slova) mozovetská slova z dialektu polských obyvatel Východních Prus

²⁰⁶⁹ *osoblivě* především, zvláště

²⁰⁷⁰ *tlatlu* viz fol. 337b (slovo je nejasné, znamená asi „ústa, huba“)

²⁰⁷¹ *agrestia atque rustica* neohrabaná a venkovská

²⁰⁷² Jako pomocník Augustův v Litomyšli (asi od r. 1540) měl Červenka, ještě ani ne dvacetiletý, možnost seznámit se s bratrským archivem (vyhořel r. 1546); srov. fol. 299a.

²⁰⁷³ Item latinismos innumeros Těž nesčetné latinismy

²⁰⁷⁴ *vox [...]* rejicienda neobvyklé a vymyšlené slovo, naprosto zavrhenníhodné

²⁰⁷⁵ *facalítiky* kapesníky

²⁰⁷⁶ *pasníčky* roušky

²⁰⁷⁷ divný neobvyklý, mimořádný

²⁰⁷⁸ in hac lingua orator. řečník v tomto jazyce.

²⁰⁷⁹ etsi [...] fuit ačkoli nebyl onoho jazyka znalý

²¹⁸⁰ in caeto nostro v našem shromáždění, sboru

²⁰⁸¹ Sed profecto [...] quod Erithacus Avšak jistě byl v mnohém zavázán svému učiteli b. Janu Augustovi, jehož téměř dokonale napodobil a pak i předčil. Ačkoli měl totiž Augusta květnaté a bohaté výrazivo, přece jen byl občas trochu drsný a kostrbatý; jako laik téměř neznalý vědy a jazyků a samouk; což Červenka

²⁰⁸² Augusta utitur [...] F. I. Rohium. Augusta užívá 1. strojených, nových, nevžitých a ne zcela přípustných slov; 2. když se někde snaží být příliš vtipný, stává se nevhodně vmlouvavý, takže někdy překračuje meze vážnosti. Měl však oprávce, jehož byl ve všem poslušný, b. J. Rohe.

homo, genus locutionis, prorsus grande habebat. Sed quia figuras grammaticas (multo magis rhetoricas) ignoravit, quibus coloratur atque pingitur oratio, mansit simplicior quam decebat. Porro nihil fere ipse (aut valde pauca) scripsit, aliorum scripta et dicta corrigebat fuitque verus Aristarchus, homo ingenii acutissimi et versatilis.²⁰⁸³

B. Adam Šturm z Hranic²⁰⁸⁴ bakalář, muž jistě pobožný, učený, a nezádní, mnoho písniček skládal,²⁰⁸⁵ i některé knížky napsal: Dyalog Peterky s Valouchem²⁰⁸⁶ on sepsal. B. M. Michalec²⁰⁸⁷ toliko zkorygoval. Čistý zdafily vtip jeho byl; iudicium non fuit perinde acutum,²⁰⁸⁸ než tak prostředně. Cožkoli psal, vše tak běžně dělal od ruky, jako člověk velmi zaměsknaný, a hned laborem emendandi ac foetus suos lambendi fugiebat,²⁰⁸⁹ pro tesknost²⁰⁹⁰ nad tím. Rythmy²⁰⁹¹ velmi snadně mu šly, prorsus fundebat verba.²⁰⁹² Z té stránky kus Ovidia byl. Mohl říci o svých písničkách: Nulla/(283a) est in versu cura labórqe meo.²⁰⁹³ Podobně jako nostra aetate²⁰⁹⁴ Eobanus Hessus,²⁰⁹⁵ a nebo Lemnius.²⁰⁹⁶ Ale řeč jeho, stílus, extra communis locutionis popularis metas non est egressus, nec olet lucernam.²⁰⁹⁷ Nehledej tu kvítků, ani řemeslného jich složení eto., sed facilitatem singularem in hac simplicitate non indocta; est quod mireris.²⁰⁹⁸

283a

283b

(283b) Příkladové pěkných
latinských slov (a neb i frázi) pěkného na česko přeložení

Excipiant hoc alacribus animis = *nechažt to s veselou a ochotnou myslí přijmou.*

²⁰⁸³ gravis homo [...] et versatilis. vážný člověk a měl opravdu velkolepý řečnický styl. Ale protože neznal gramatické (a tím méně řečnické) figury, jimiž se řeč zdobí a krásí, zůstal prostším, než bylo vhodné. A dále nenapsal téměř nic (nebo jen velice málo), nýbrž jen opravoval spisy a výroky jiných a byl to pravý Aristarchos, muž velice bystrého a čilého ducha. — Aristarchos ze Samothráky (217?—145 př. n. l.), nejvýznamnější starořecký gramatik; textový kritik a vykladač Homéra.

²⁰⁸⁴ Adam Šturm z Hranic (kolem 1500—1565), učitel v Litomyšli, nakonec správce sboru v Lipníku; na synodě prostějovské 1555 zvolen za jednoho z redaktorů Kancionálu šamotulského

²⁰⁸⁵ v Kancionálu šamotulském má podle Blahoslavova rejstříku 38 písní

²⁰⁸⁶ *Dyalog, to jest, dvou formano rozmlouvání, Peterky a Valoucha, přepotřebné: o učení a víře, Prostějov (Jan Olivetský) 1543, Knihopis 16003*

²⁰⁸⁷ viz fol. 279a, pozn. 2030

²⁰⁸⁸ iudicium [...] acutum jeho úsudek nebyl do té míry bystrý

²⁰⁸⁹ laborem [...] fugiebat vyhýbal se námaze s opravováním a vybrušováním svých výtvorů

²⁰⁹⁰ tesknost nechut, omrzelost

²⁰⁹¹ rythmy rýmované verše

²⁰⁹² prorsus fundebat verba. slova přímo chrlil.

²⁰⁹³ Nulla est [...] labórqe meo. V mém veršování není žádná namáhavá práce.

²⁰⁹⁴ nostra aetate v naší době

²⁰⁹⁵ Helius Eobanus Hessus, vl. jm. Eoban Koch (1488—1540), německý humanista a novolatinský básník; patřil k erfurtskému humanistickému kruhu. Od r. 1536 profesorem v Marburgu. Přeložil Iliadu do latiny.

²⁰⁹⁶ Simon Lemm (Lemnius) Margadant (1511—1550), švýcarský humanista a novolatinský básník. Studoval ve Wittenbergu u Melanchthona. Přeložil Odysseu do latiny.

²⁰⁹⁷ stílus [...] lucernam. styl, nepřekonal meze běžné lidové mluvy a nepáchne z něj noční lampa (tj. nese stopy namáhavé hnidopišské práce). — *Olet lucernam* „páchne lampou“ se vysmívali Demosthenovi, který prý své řeči skládal po nocích při kahanci (srov. Erasmus, *Adagia* I, VII, 71)

²⁰⁹⁸ sed facilitatem [...] quod mireris. nýbrž zvláštní lehkost v této nikoli neučené prostotě; budeš se mít čemu obdivovat.

Auspicia regni Christi, *začátkové kralovství Krystova.*

Christo se applicare vel addicere = *ku Panu Krystu se připojiti, přivínouti, přihlásiti.*

Susque deque habet = *nihili pendet, za nic sobě toho neváží, za nic to nemá.*

Suo acumine confisus, *zpolehna (zpolehl) na ostrost vtípu svého.*

Ad bonam frugem reverti coepit = *zase se napravil, počal se zase napravovati.*

Ne miserum tristitia absorbeat = *at ubohý hořem nezdechne, aby ho chudiny zámutek k smrti nepřivedl.*

Secundae admonitioni viam praelusit, *jižt jest se zpravil, žeť ho podruhé nebude lze napominati. Jižt jest ho darmo podruhé napominati. Jižt jest nam z rukou vyrazil napominání. |*

(284a) Suis partibus defunctus est. *Což na něm bylo vše vykonal.*

Rogant ut ius iurandum sibi remittat = *proší ho aby je z přísahy propustil.*

Fide iussit in baptismo pro eo, *jest jemu kmotrem.*

Rex per latus Octavii se quoque vulnerari dicebat = *král pravil že jest také jako přes pytel bit,^{2098a} t. což si ty mluvil Oktaviovi také sobě to král slyšel, vtípil se.*

Pace mihi nihil est antiquius, *nic mi není milejšího nad pokoj, nejradše bych já pokoji.*

Milites hac sine maleficio transibant. *To drábstvo²⁰⁹⁹ tudy tahlo a nečinilo škod, vel a žádnému neškodili.*

Adversariis vero ut mascule respondeatur, *protivníkům pak at se mužský odpovídá, herdinský.*

Ut causam haberet armorum, *jen aby měl (leda měl) příčinu k válce.*

Nihil ei derogatur = *není mu to na žádnou ujmu nebo škodu, nic mu to neškodí.*

Dixi nuper, *dřívě sem řekl, napřed sem pověděl.*

Morose obstrepit, *tesklivě překážky činí.*

Minime consentaneum est, *není podobné.*

Calculum ponere, *počítati se.*

Ut experimentum caperet, *aby zkusil a vyzvěděl. |*

(284b) Minimo dispendio, *s malým nákladem, s malou škodou.*

Lento igni eum ustularent, *pomalu jej pekli, vel pálili.*

Nisi quantum allubescit, *jen pokudž se líbí.*

Quam ii exorsi sunt telam, alii complebunt. *Což tito začali to jiní dokonají.*

Haec ratio vobis est quasi inolita, *tot jest váš starý zpsob.*

Salvificam doctrinam persequitur, *spasitedlnému učení se protiví.*

Videndum est ne tibi ipse desis, *viž aby sám sebou vinen nebyl.*

Absorbti terrae chasmate, *propadli se.*

Prophetis valere iussit, *zavríše proroky.*

Praegustator, *ten jenž kredencuje.²¹⁰⁰*

Pleno ore veritatem asserebat, *svobodně pravdy zastával.*

Vitae suae dispendio, *s nebezpečenstvím života (hrdla) svého.*

Si quid frontis habent, *jestli že ještě co studu mají.*

Discessionem faecere ab impiis, *odstoupiti od bezbožných, odděliti se.*

Nihil eos iacturae facere certum est, *jistá věc jest že na tom nic neškodují, žádné škody nemají.*

^{2098a} srov. fol. 293b, pozn. 2236

²⁰⁹⁹ drábstvo pěší žoldnéřské vojsko

²¹⁰⁰ ten jenž kredencuje ochutnavač (ten, kdo ochutnává, zda jídlo nebylo otráveno)

285a

Defunctos se putant, *mějí*²¹⁰¹ že sou již vše zpravili, dosti učinili./

(285a) Quaquaversum, *na vše strany.*

Operam suam locant, *najímají se, projednávají.*

In puppis tanquam pueri occupantur, *jen se s titěrami obírají co děti.*

Succrescit, *podrostá.*

Annos natos decem, *jest mu deset let.*

Consulto, *rozmyslně, dobromyslně*,²¹⁰² *naschvál.*

Patrum refert, *vrhl se po strejci, jako by na jeho strejce pohleděl, k strejci svému podobný.*

Někdeť jest náležitě a slušně, resolvere participium in verbum et adverbium. Ut Act<orum> 14:²¹⁰³ *to když uslyšeli*,²¹⁰⁴ loco²¹⁰⁵ *uslyševše*; quia sequitur hned simile participium,²¹⁰⁶ *roztrhše*, sic by byla *κακοφωνία*.²¹⁰⁷

Act<orum> 16: *všem*,²¹⁰⁸ *lépe všechněm.*

285b

(285b)

Prísloví, to jest, proverbialia

ut dicta pulchra ac observatione digna, usitata Bohemis²¹⁰⁹

Jestif to zvláštní znamenitý kus,²¹¹⁰ ale nemnozí jeho právě dobře užiti umějí. Někteří nešetřice toho, co jest vlastního et usitatum²¹¹¹ v české řeči, aut ipsi sibi fingunt inepta proverbialia, aut ex latinis transferunt,²¹¹² takže by se o nich mohlo říci, quod ex latinis bonis bohemica faciunt non bona.²¹¹³ Jako naši staří, dictum illud²¹¹⁴ *Hydrae caput amputare* vyložili *Hýdře hlavu utíti*, t. odjítí jedno zlé, tak aby se několikero jiné tudy zplodilo, ješto by bylo lépe, menší zlé trpěti jedno nežli etc.

Protož těchto věcí vidí mi se že při užívání přísloví šetřiti sluší; nisi quis vellet, dum urbanus haberi cupit, scurra deprehendi.²¹¹⁵

1. Aby jich ne často užíval ale zřídka, parce, et non nisi selectis ac praecipuis.²¹¹⁶

2. Aby ne leckohos v tom následoval, ale lidí rozumných soudu v tom aby šetřil; čeho a jak staří předkové naši, i ti/(286a) kdož sou právě dobří Čechové, užívají; nempe qui sunt tuae professionis et non diversae.²¹¹⁷

286a

²¹⁰¹ *mějí* (tj. *mnějí*) mají za to, domnívají se

²¹⁰² dobromyslně vědomě

²¹⁰³ resolvere [...] Ut Act. 14 rozložit přechodník na sloveso a příslovce. Jako ve Skutcích apoštolských, kap. 14

²¹⁰⁴ Sk 14,14

²¹⁰⁵ loco místo

²¹⁰⁶ quia sequitur [...] participium protože následuje hned podobný přechodník

²¹⁰⁷ *κακοφωνία* nelibozvučnost

²¹⁰⁸ Sk 16,32

²¹⁰⁹ proverbialia [...] Bohemis krásná a pozoruhodná přísloví a rčení, jichž užívají Čechové

²¹¹⁰ kus věc, téma, otázka, stránka

²¹¹¹ et usitatum a obvyklé

²¹¹² aut ipsi [...] transferunt buď si sami vytvářejí nevhodná přísloví, nebo je překládají z latiny

²¹¹³ quod ex latinis [...] non bona. že z dobrých (přísloví) latinských dělají špatná česká. (srov. fol. 132a, pozn. 1292; 198b)

²¹¹⁴ dictum illud ono rčení

²¹¹⁵ nisi quis [...] deprehendi. ledaže by někdo chtěl být shledán bláznivým ve snaze být duchaplným a vzdělaným.

²¹¹⁶ parce [...] praecipuis. úsporně, a pouze vybraných a těch nejlepších.

²¹¹⁷ nempe qui [...] non diversae. totiž ti, kteří jsou tvého vyznání a nikoli jiného.

Když by latinské přísloví do češtiny jako přeliti chtěl, nempe agendo interpretem,²¹¹⁸ tedy aby ho nevykládal ad verbum,²¹¹⁹ ale pomyslel, mají-li Češové jaké také přísloví kteréhož by na tom místě užívali; pakli nie, lépe jest aby bez přísloví prostě pověděl a vlastně česky, to což latiníci per proverbium svým jazykem exprimunt,²¹²⁰

Jako příklad na těchto slovích: *Dabo ad Calendas graecas*²¹²¹ (t. nikdy). My to přísloví latinské, svým českým můžeme takto exprimere:²¹²² *Dámť až pes na listku poleze; sedláci říkají: až se v krbě zhvězdí.*

B. Lukáš, plus quam oportuit latinae linguae cancellis constrictus,²¹²³ v spisku O vyvolení²¹²⁴ exprimere volens diotum illud vulgare: *Dat Deus omne bonum sed non per cornua taurum,*²¹²⁵ napsal takto: *Nedává Bůh vola za rohy.* Nullam gratiam hoc diotum in nostra lingua habet,²¹²⁶ aniž by mu prostí lidé rozuměli. Lépe by bylo připomenouti onoho lenocha nepracovitého, kterýž/(286b) lehna pod slivou a otevra usta, čekal až mu sliva v usta upadne.

Podobně jako v spisu O kněžství²¹²⁷ latinam phrasin bohemicę protulit:²¹²⁸ *Co probude jim? Quid profuerit eis? Lépe bylo říci, a právě český: Co prospěje jim.*

Ale souť také některá přísloví v češtině, et dicta elegantia,²¹²⁹ ješto v latině nesnadno jest takových najíti. Jako: *Zlého by navařil* (t. piva). Míni se tím příslovím: zle by sobě učinil etc. Item: *Rané ptáče, neuleti-li ale uskáče,* to jest, kdož má před kým nětco napřed, fortel²¹³⁰ nějaký, když jiní v nětčem zváznou jako kuřata v koudeli, tedy on předse svou vyvede. A protož ta přísloví česká tuto pořád²¹³¹ položím pospolně, a vyčítati je budu tak hromadně, bez zvláštního šetření pořadku, jakž se kde treffí.

A však abych se cizí prací nechlubil, to sobě snad o čemž bych nepracoval osobuje; pravím že větší těchto přísloví díl, shledal a shromáždil, sed ea tantum nude consignavit,²¹³² B. M(atěj) Červ(enka) tež od drahně let v tom pracovav; o čemž sem já dávno dobře věděl,(287a) a za jiné neměl než že on jako člověk bedlivý a pilný, o tom nějakou knížku užitečnou napíše; pročež i to všecko což sem k té věci příležitých paměti²¹³³ měl, jemu sem byl ku pomoci toho před časy poslal. Teď pak po jeho smrti teprv, těch škaret, totiž i jeho i svých paměti a poznamenání, sem dostal, tak nezpraveného všeho spolu. I nechťje toho s jinými neužitečnými škartami pryč zavrci. pilně sem vše přehlédl a přebral; et quae mihi videbantur inutilia,²¹³⁴ což bylo

286b

287a

²¹¹⁸ nempe agendo interpretem tedy jako překladatel

²¹¹⁹ ad verbum doslova

²¹²⁰ per proverbium [...] exprimunt. svým jazykem vyjadřují pomocí přísloví.

²¹²¹ *Dabo ad Calendas graecas* Dám o řeckých kalendách (podle tradice je to výrok císaře Augusta)

²¹²² exprimere vyjádřiti

²¹²³ plus quam oportuit [...] constrictus držící se v mezích jazyka latinského více, než bylo záhodno

²¹²⁴ nedochovaný spis, odjinud neznámý

²¹²⁵ exprimere [...] *taurum* když chtěl vyjádřit ono lidové rčení: *Bůh dává vše dobré, ale nikoli vola za rohy* (Walther, n. 4976)

²¹²⁶ Nullam gratiam [...] habet Toto rčení nemá v našem jazyce žádný půvab

²¹²⁷ *Spis* [...] o puovodu i o pravdě kněžství trojiego, Mladá Boleslav (Štyrsa) 1522, Knihopis 5050

²¹²⁸ latinam [...] protulit latinskou vazbu vyjádřil česky

²¹²⁹ et dicta elegantia a vkusná rčení

²¹³⁰ fortel výhodu, náskok (z něm. *Vorteil*)

²¹³¹ pořád jedno za druhým, po řadě

²¹³² sed ea [...] consignavit avšak pouze je prostě zaznamenal

²¹³³ příležitých paměti náležitých připomínek

²¹³⁴ et quae [...] inutilia a to, co se mi zdálo neužitečné

ne velmi čackého,²¹³⁵ to sem zavrhl; a co bylo způsobnějšího, z obojích vybrav, do této knihy sem vepsal, a i nemalo kdež mi sevidělo ještě přísloví i jiných, sententí pěkných, k vysvětlení prvé shledaných věcí přidal. Nebo (ať i toho nezamlčím) některá ta povědění, dicta egregia,²¹³⁶ nejsou vlastně proverbialia, sed phrases receptae²¹³⁷ a obvyklé, kteréž již quodam modo in naturam proverbiorum transierunt, sicut et proverbialia in communes sententias.^{2138/}

287b

(287b) *Malé děti, malá starost.* = Ač s malými dětmi při vychování jich, mnoho musejí míti práce, starosti, a pečlivosti rodičové jejich, nežli se odchovají a poodrostou; ale však potom vyrostající podlé těla, když budou míti formování bytí, v rozumku nějakém a dobrých mravích, ovšem pak když se již mezi lidí dostanou, tuž často bývají synové a dcery, třeba si čím dorostlejší anebo i starší, tím větší a těžší starost, a někdy i hanba a zámutek.

Kdo roste neboje se, sstará se nestydlě se. A protože Písmo velí shejbatí hřbet synů za mláďi.²¹³⁹

Jít všudy býti nemohu, věru každý se o sebe starej, a také, těžkoť jest toho hlídati kdož sám na sebe péče nemá.

Ne všeho zvidej, a budeš dlouho mlád. Kteříž se rádi mnoho doptávají, a o všem všudy zvědětí usilují, netoliko o věcech dobrých, chvalitebných a potřebných k spase ní člověka, a nebo i k dobrému těla náležitých, ale také o rozličných i dosti nezpůs obných²¹⁴⁰ věcech,/(288a) více a méně tajných, mnohými i nesnadnými cestami k tomu přicházeti snažující se;²¹⁴¹ mnoho sobě daremných²¹⁴² těžkostí, kormoucení a starostí nadělají kteréž i zdraví a čerstvosti jejich jsou jako jed. Ješto o mnohé věci čistý²¹⁴³ pokoj míti by mohli, nermoutiti a nebo nezlobiti se, krve v sobě nekaliti, a tak způsob těla mladiství mnohém déle zachovati, své věci opatrující, a jako říkají, před svými metouce, oizí věci, a ovšem tajnosti bližních svých, Panu Bohu spravedlivému soudci poroučející. Dobře dí Písmo svaté: Quae praecepit tibi Deus ea cogita semper.²¹⁴⁴ A apoštol velí o bližních svých důstojněji smysliti nežli o sobě.²¹⁴⁵

288a

Není divu žeš tak brzy šedivý, poněvadž o mnohé věci pečuješ, ačtkoli málo poru čeno = poněvadžš všetečný etc.

Ošklubalít bradu; nebyl by div byt hlavu vodřeli poněvadž krčem nenecháváš.

Šlechtí se co řemen v úhni, t. prospívá ze zlého v horší. Říkávali staří: *A my letos jako lůni, šlechtíme se jako řemen v úhni.*

Nenechal na něm cti za halíř = ulál ho velmi a uhaněl./

288b

(288b) *Častý počet²¹⁴⁶ přátely činí* = nebo kdež se dlouho počtu nečiní, rád se nějaký zpletek²¹⁴⁷ přihází, a z toho i svada i lecos horšího někdy.

²¹³⁵ čackého pěkného

²¹³⁶ dicta egregia vynikající rčení

²¹³⁷ proverbialia [...] receptae přísloví, nýbrž obecně přijaté vazby

²¹³⁸ quodam modo [...] sententias. dostaly jistým způsobem povahu přísloví, stejně jako přísloví dostávají charakter obecně platných myšlenek.

²¹³⁹ srov. Př 23,13—14

²¹⁴⁰ nezpůsobných nezřízených

²¹⁴¹ snažující se přičiňující se

²¹⁴² daremných zbytečných

²¹⁴³ čistý naprostý

²¹⁴⁴ Quae praecepit [...] semper. Co ti Bůh přikázal, o tom stále rozvažuj. (Sír 3,22)

²¹⁴⁵ srov. Fp 2,3

²¹⁴⁶ počet účtování

²¹⁴⁷ zpletek zmatek. mýlka

Zapřítli se proti sobě. Raro est iam in usu,²¹⁴⁸ t. zazlili se na sebe.

*Má se jaks osuhle*²¹⁴⁹ = není ochotný, ohodí co sup.

*Fučí*²¹⁵⁰ *mu v kotrbě* = má kočky v hlavě, pravý třestík, jest jakés mistrné fantisko, anebo náfantí, fantazí mu překáží.

Tak naše niva rodí, to jest náš způsob, to vidíte naši moudrost.

Ovce stříhou kozi řít lupá = tovaryšům našim nebo sousedům zle se děje, bojmež my se téhož etc. Toho přísloví tento jest původ. Pan Šternberk,²¹⁵¹ krále Jiřího po materi bratr,²¹⁵² nechtěl ho za krále přijíti, i jel ku Praze, a na cestě potkav posla optal se ho: Co tam v Praze slyšeti? Posel řekl: Stali tam onehdy dva že odpírali krále přijíti za krále. I řekl pán vozkovi: Vozko ovce stříhou kozi řít lupá, obrať zase a jeď, ačť sme byli v jednom pytlíku,²¹⁵³ čert mu proto věř. Potom pod glejtem přijel k králi a řekl mu: Pane Jiříku a ty již poně²¹⁵⁴ králem./(289a) Odpověděl on: Jsme bohda, neblazni učiň povinnost. A on: Věřu dobře. Ale ačť sme byli v jednom pytlíku však není co věřiti, zapišme sobě to Jiro. A když se vše stalo, teprv on vstav učinil povinnost etc. I byl jako rada tajná královská do smrti, znamenitý jsa pán. A za něho králi Jiřímu vše se dobře vedlo.²¹⁵⁵

Zejskal tě co Michal na svintch. Vědomé jest hystoria o onom Michalu, kterýž za krále českého Václava od čarodějníka Žity²¹⁵⁶ čistě veliké vepře velmi lacino byl koupil; z nichž potom když do vody byli vehnání, toliko slamenní věchtové se ukázali a po vodě plynuli.

Trefil z deště pod žlab.

Přišel z kyje na palici.

Nechval dne na vzhodu slunce. Staří mnoho toho užívali, nyní nemnoho uslyšíš.

Nechval hodů až z nich pojeděš.

Neříkej huj až přeskočíš. Moravci říkají hup.

Sytá svině věchtem zmltá, vel s věchtem pohrává.

Lepší holub v ruce nežť feřábek na střeše, Moravci: jeřábek.

*Starý dvořák,*²¹⁵⁷ *hotový žebrák.*

Žádný neví kde střevíc hněte, nežť ten/(289b) *kdo v něm chodí.* Quisque sua mala melius novit quam alii.

*Po bouři bývá jasno a po jasnu mrákota.*²¹⁵⁸ Po nečasi čas bývá.

289a

289b

²¹⁴⁸ Raro est iam in usu Již se užívá jen zřídka

²¹⁴⁹ osuhle nevlídně, nepřívětivě

²¹⁵⁰ Hučí asi pisařským omylem místo Fučí

²¹⁵¹ Jde asi o pozdější kontaminaci několika osob z rodu Šternberků. Časově a zčásti fakticky do obou příhody nejlépe zapadal Zdeněk Konopišťský ze Šternberka († 1476).

²¹⁵² Naráží se zřejmě na příbuzenský vztah Zdeňka ze Šternberka a Jiřího z Poděbrad, neboť strýc a poručník Zdeňkův, Aleš Holický ze Šternberka, byl bratrem Kunky ze Šternberka jež byla od r. 1440 do své smrti r. 1449 manželkou Jiřího z Poděbrad.

²¹⁵³ Může to být narážka na příbuzenský vztah nebo na původní příslušnost k jednomu politickému táboru.

²¹⁵⁴ poně snad, asi; zda

²¹⁵⁵ Nehodí se na Zdeňka ze Šternberka; nejvyšším královským komořím byl Aleš ze Šternberka, ten však zemřel r. 1455, tedy ještě před volbou Jiřího za krále.

²¹⁵⁶ Žito (Zyto) byl kouzelník Václava IV.; o jeho činnosti se udržovala v ústní tradici řada pověstí. Poprvé o něm píše Jan Skála z Doubravky a Hradiště — Dubravius (1486?—1553), biskup olomoucký, *Historiae regni Boemiae... libri XXXIII*, Prostějov (Jan Günther) 1552, *Knihopis 2132*. Srov. liber XXIII, zde je i uvedena příhoda a latinská verze přísloví (*Lucrum facies, quantum Michael in suisbus*).

²¹⁵⁷ dvořák dvořan, člověk u panského dvora

²¹⁵⁸ srov. Tb 3,22

*Vlk leže netyje, protože malo vyzahálš i ty. Scias laborandum esse.*²¹⁵⁹ Člověk pry jest ku práci stvořen jako pták k letání.²¹⁶⁰

Co vlk vezme nerad vrátí.

Uletěť ptáček z kletce nečekej by se vrátil. Tak (dí Písmo) bývá když dobrého přítele ztratíš, měv jej jistého a moha jej zachovati.²¹⁶¹

*Vlk i čtené*²¹⁶² běže protože přihlídej k svému nechceš-li mítí škody.

Črstev si ty jako kráva na ledě.

*Máš se drle*²¹⁶³ *co chodec*²¹⁶⁴ *na brle.*²¹⁶⁵ Moravci říkají tak. Čechové *berla*, anebo *berlice*.

Nemůžeš-li přeskochiti, podlez. Koho nemůžeš mocí snížití musíš se mu poddati. Čeho nemůžeš dovesti mojí, koštúj²¹⁶⁶ pokorou.

*Must se dejm pro teplo trpěti*²¹⁶⁷ = čeledina užitečného máš, musíš vášní a vad jeho nemalo snášeti. Quid dicam de uxore,²¹⁶⁸ jako onen pověděl ad Quirites: Obtemperandum esse potius naturae et non esse sine uxoribus vivendum.²¹⁶⁹

Huš tele na vlka.

*Bůh štěstím vládne. Iacta sit alea.*²¹⁷⁰

Bitý [ne]bitého nese./

(290a) *Proč se tak bilš,* t. vylouváš, však ještě hloubě bředeš.

Věchtem díru zahradil. Udělal to leda²¹⁷¹ odbyl neměv se čím vyluviti spravedlivě. Lecos leckams mluvil leda nemlčel.

Vtípil se došků trhati. Per ironiam.²¹⁷² Věru pěkně trefil = nihil ad rem.²¹⁷³ Známa jest ta hystoria vůbec²¹⁷⁴ o vaření piva z došků, jako se jím zpili, potom se zeprali první nežli je ochmelili.

*Dali mu totum*²¹⁷⁵ *i s možnou.* Již nyní nemnoho se slyší toho proverbium,²¹⁷⁶ snad i proto že štědrost bohatých vypáchla, jako z starého akštejnu²¹⁷⁷ vůně.

Škřeješ se co had na ledě.

Vine se co had. Tak bývá když chytrák od patrného²¹⁷⁸ člověka bývá postihán, anť neví kudy z konopí, neví kolik kur doma, zmatlí mu šiky,²¹⁷⁹ sem i tam se vrtí,

²¹⁵⁹ Scias laborandum esse. Věz, že je nutno pracovat.

²¹⁶⁰ srov. Jb 5,7

²¹⁶¹ srov. Př 27,10

²¹⁶² čtené spočítané

²¹⁶³ drle hbitě, rychle

²¹⁶⁴ chodec tulák, žebrák

²¹⁶⁵ viz fol. 237b

²¹⁶⁶ koštúj zkus, pokus se

²¹⁶⁷ srov. fol. 325a, pozn. 2719

²¹⁶⁸ Quid dicam de uxore Co mám říci o manželce

²¹⁶⁹ ad Quirites [...] vivendum. římským občanům: Je třeba poslouchat spíše přírodu a nemá se žít bez manželek. (Srov. Horatius, *Epistulae* I, 1, 90)

²¹⁷⁰ Iacta sit alea. Ať padne kostka. (výrok Caesarův, když r. 49 př. n. l. překračoval Rubikon; srov. Suetonius, *Divus* (Iulius, 32)

²¹⁷¹ leda jen aby

²¹⁷² per ironiam ironicky

²¹⁷³ nihil ad rem a věci to nesouvisí

²¹⁷⁴ vůbec všeobecně

²¹⁷⁵ totum všechno

²¹⁷⁶ proverbium přísloví

²¹⁷⁷ akštejnu jantaru

²¹⁷⁸ patrného znamenitého, významného

²¹⁷⁹ šiky řád, způsob, pořádek; pikle, machinace; srov. fol. 272b

toho i onoho chytá. Někdy bývá tak z brku vyražen,²¹⁸⁰ by se břehu chytil že se i ten s ním utrhne. Spoléhal na třtinu, protože ona polomena jsuci, v ruku jej ubodla.²¹⁸¹

Laskav na něj co pes na kočku. Neváží naň.²¹⁸²

Stálý jako letní sníh. Tuhý jako zmrzlá košile v horké lázni.

Budeť to tajno jako šidlo v pytli./(290b) Nepověděl než brannému²¹⁸³ a branný každému.

Hada za hadry chováš = malam conscientiam cum maximo damno circumfers.²¹⁸⁴

Slušíť jako svini sedlo a neb koptí.

Pravá opice = κακόζηλος.²¹⁸⁵ Obul se v oizi škorně jakť laškuje.²¹⁸⁶

Vleče se co mára.

*Leze co moucha z pomýjí.*²¹⁸⁷

Nerad vrtá v tvrdém = lenoch nepracovitý.

Známt vlka po rounu vel po pazouřích. Non est usitatum.²¹⁸⁸

Známt toho ptáka po peří.

A ty nevíš kam peňkava nosem sedá? Snadný rozum aby se peří hladilo proti větru.

Musím jej hnáti co osla na most.

*A ty pravý slavíček*²¹⁸⁹ = contra = ironice.²¹⁹⁰ Místo zpívání vyješ co vlk.

A ty stojíš co dub, vel buk, a nepohneš se.

Pravýs buk, t. hlupec tupý.

Teď holube zrno.

Není než chlubné ptíce.

*Všaks velmi strojný*²¹⁹¹ co jelito na ruby.

*Dojdeť někdy čelem místa.*²¹⁹²

Kdyby ty svou střešku své přikryl.

*Coť má létati holopliště.*²¹⁹³

Coť to pískle zpravil, t. člověk maličký, mdlý, subtylný, k tomu sušíčků, a jako říkají drobný, a neb ještě mladý.

Nestojí za belatku. Lotrovina²¹⁹⁴/(291a) bezbožná říká za vedák,²¹⁹⁵ a neb za vono²¹⁹⁶ etc.

Ještě má nevyspělé brky.

*Štěká co tista.*²¹⁹⁷ Mulierculae impudentiores ita solent loqui.²¹⁹⁸

²¹⁸⁰ z brku vyražen zmaten, vyveden z míry (dosl. „zbaven peří, oškubán“)

²¹⁸¹ srov. 4 Král (2 Kr) 18,21; Iz 36,6

²¹⁸² Neváží naň. Nenávidí ho, nevraží naň.

²¹⁸³ brannému strážci brány, vrátnému

²¹⁸⁴ malam [...] circumfers. pěstuješ si špatné svědomí ke své velké škodě. — Srov. Ezopovu bajku o sedlákoví a hadu (*Corpus fab. Aesop.* I,1,62; Erasmus, *Adagia* IV, II,40; srov. Tubbach-Dvořák 4256)

²¹⁸⁵ κακόζηλος špatný napodobitel

²¹⁸⁶ jakť laškuje jak se vypíná, vytahuje, dělá, předvádí

²¹⁸⁷ viz fol. 220a

²¹⁸⁸ Non est usitatum. Není obvyklé.

²¹⁸⁹ viz fol. 188b

²¹⁹⁰ contra = ironice naopak = ironicky

²¹⁹¹ strojný vystrojený, vyšňořený

²¹⁹² dojde čelem místa narazí; udělá si ostudu

²¹⁹³ holopliště neopeřené ptáče

²¹⁹⁴ lotrovina luza

²¹⁹⁵ vedák eufemismus za jebák

²¹⁹⁶ vono eufemismus za hovno

²¹⁹⁷ tista fena, čubka

²¹⁹⁸ Mulierculae [...] loqui. Tak mluví přisprostlé ženštiny.

Nadejmá se co žaba²¹⁹⁹ = pyšný jest.

Hledí co kotě devatýho dne, co pečený vrabec.

Co kohout na svém smetišti, t. hrdinou býti chce, neústupný, nedá sobě rozkazovati.

Sedí nadrchaný co umoklá kaně, co sysel nad děrou.

Ne vše kusá²²⁰⁰ jako s ocasem²²⁰¹ = ne každému vše sluší.

Nechat hryze uhlí. Ještěs ty uhlí hryzl.

Nechť sedí na čaře.²²⁰²

Všaks toho číst co pes blech.

Ze všeho se vyžve²²⁰³ a vytáhne co had z kůže.

Mistr Nouze naučil Dalibora housti.²²⁰⁴ To slovo housti nunc pro obscaeno habetur, ac omnino reiectum est ab omni usu.²²⁰⁵ nyní říkají hráti na housle, ludere fidibus.

Mluví jako slepi o barvách. Vydal tě se právě jako nemudroch,²²⁰⁶ bez vesla na moře.

Tvrdíť jest to kost na jeho zuby.

Bylo tě to vděk jako by mu sůl v ůči sypal.

Tichá voda břehy podmilá, ut podrejvá, prudká předse běží. Jest tichý ale lichý./ (291b) Vít Pán Bůh či tě kozel a či beran. Kdys poně²²⁰⁷ pán nesl kozelce k oběti, a uzřel sedláka svého an nese berana, i vzav toho berana dal sedláku kozla; sedlák nesměl²²⁰⁸ pánu nic říci, a však potom řekl při oběti ta slova ut supra,²²⁰⁹ a tím se potěšil že Pána Boha žádný neoklamá. A protož i nyní byl-li by kdo utištěn, nevinný jsa za vinného odsouzen; může se podobně tak prozřetedlností a všeho vědomostí Bozskou potěšiti.

Onť se ze všeho vyliže co pes.

Koupej se drže se břehu. A toť jest opatrných lidí, aby k víře přihlídali, a ne hned ve všecko se opovážlivě a neprohlédavě dávali, takoví se nepustí bez vesla na moře. Nemáš zahrádky hlav, aby ztratě jednu vzal na se druhou, ale toliko jedinou; šetříž ji tedy a hled neztratiti. A protož dobře se latíně říká trito dicterio: Quicquid agis prudenter age et respice finem.²²¹⁰

Co by se po něm země slehla = kams se pojednou děl, nic o něm neslyšeti jako by

Místo toho kam nyní říkají kde.

se po něm země slehla, t. co by se propadl, jako by ho již na světě nebylo.

Zjednals nám troje cepy za groš.

Zpravils jako vtr mouku./

²¹⁹⁹ viz fol. 216b/217a, pozn. 834

²²⁰⁰ kusá opice

²²⁰¹ s ocasem liška (k pozn. 2200, 2201 srov. Komenský, *Moudrost starých Čechů, Opera omnia* 1, str. 287, č. 410 a str. 343, č. 2201)

²²⁰² na čaře na svém místě

²²⁰³ vyžve vyžvaní, vymluví

²²⁰⁴ v dobovém pojetí se přísloví interpetovalo v souvislosti s L 15,14nn. (srov. Komenský, *Moudrost starých Čechů, Opera omnia* 1, str. 340, č. 2140), nikoli s pověstí o Daliboru z Kozojed

²²⁰⁵ nunc pro obscaeno [...] ab omni usu je nyní pokládáno za neslušné a vymizelo úplně z užívání

²²⁰⁶ nemudroch poštilce, blázen

²²⁰⁷ poně prý

²²⁰⁸ nesměl neodvážil se

²²⁰⁹ ut supra jak uvedeno nahore

²²¹⁰ trito dicterio [...] respice finem. konec myslí. (Walther, n. 25251)

otřelým úslovím: Cokoli konáš, s rozumem čiň a na-

(292a) A jakť s tím mlčí jako by dobře koupil, t. zahanben jest.

*Hrnc z kotla tresce, oba sta prava.*²²¹¹

Kam vtr tam plášt, a lid obecný, vulgus instabile,²²¹² jako voda, kam jí dolů tam teče.

Ale teč voda kam pán káže, třebas na makovici, t. aú když chcete tak míti nechžť jest tak, ale užříte že z toho nic nebude.

*Hoň sobě kúto.*²²¹³

Nasadil jej na své topořiště = navedl ho.

A on vyhrál z zadu běže.

Právě jej vyvedl na opice.

Dítě praví Bito sem, ale nepraví proč.

Jižť jest věru na vořech doložiti. Kuše když napínávali, těžko bylo dotáhnouti na ten ořech kterýž tětivu drží; tak bývá někdy těžko některou věc nesnadnou k konci přivesti.

*Vyhlídá panu*²²¹⁴ *ouředniku z rukávu.* Idem sentiunt jakž jeden tak druhý. Chasa řká: *Obať sou, čert jako ďábel, jeden dychánek*²²¹⁵ *dychají, jednúška tě to.*

*Čim hrnek za novu navře tím potom i stěpina páchne.*²²¹⁶ Educationis vicia, iam grande vos infamant.²²¹⁷ *A starý hřich někdy novou hambu činí.*

Spí na obě uši. Dormit in utranque/(292b) aurem.²²¹⁸ U latiníků jest obvyklé. U nás toho tí užívají toliko kteříž latině umějí.

*Aú jižť sou Šváby porazili.*²²¹⁹ Jako v oné písni o Kociánovi:²²²⁰ Toť ti hejtmané milí již nam voně provedli.

Protřásá kadeře. Protřásá co páv ocasem = sobě se zalibuje, na schloubu²²²¹ dělá neb mluví, jasă,²²²² drsá²²²³ jako bújný konřk. *Neví kde mu řiť sedí* (tak řkají některí nemravní).

Páv má krásu (vel peři) andělskou, chod zlodějský, hlas ďábelský.^{2223a} Hledíš na své pávu podobné peři; ale kdyby radě (také) pchledl ra své umazané nohy.

Ani kuře darmo nhrabe.

Hledíš co vrana v kost.

*Hledí co hvízd.*²²²⁴

*Vrana vraně voka nevyklíbne*²²²⁵ = zloděj zloději, řihal řitalu neuškodí.

²²¹¹ oba sta prava. oba jste v právu.

²²¹² vulgus instabile nestálí, vrtkaví lidé

²²¹³ kúto kotník, páta, noha

²²¹⁴ místo panu má být asi pán (pisařskou chybou nebo nesprávným čtením zkratky P.)

²²¹⁵ dýchánek hadí kámen, kolem něhož se podle pověry hadi shromažďují a na nějž dýchají (srov. Komenský, *Moudrost starých Čechů, Opera omnia* 1, s. 292, č. 547; toto přísloví je zde zařazeno do oddílu „Od hada“)

²²¹⁶ srov. Horatius, *Epistulae* I, 2, 69—70

²²¹⁷ Educationis [...] infamant. Nedostatky ve výchově vám dělají velikou ostudu.

²²¹⁸ srov. Terentius, *Heautontimorumenos*, 342

²²¹⁹ asi narážka na některou z porážek švábských žoldněřů bojujících ve službách císaře Ferdinanda I. proti Janu Zápolskému a Turkům

²²²⁰ Jan Kocián, slovinský velitel oddílů bojujících po r. 1526 úspěšně proti Janu Zápolskému v Horních Uhrách a jeden z obránců Vídně proti Turkům.

²²²¹ na schloubu pyšně, nadutě

²²²² jasă chová se bújně

²²²³ drsá vzpíná se

^{2223a} Srov. Walther, n. 21028

²²²⁴ hvízd pták kulík; popř. hvízd = červivý, prázdný lískový ořech

²²²⁵ nevyklíbne nevyklovne

*Ukázal mu straku na vrbě, když někdo někomu dluh odvede na někom nejistém.
Kdo maže ten jede, kdo daruje ten spíš zjedná, nebo darové oslepují oči moudrých.²²²⁶
Kdyby mu palec podmazal, spíše by nětco obdržal.
Co ty hledáš, tuším včerejšího dne?
Jakověž = jakéž semeno, takověž plemeno.'*

93a

(293a) *I dobré bydlo rohy má, všecko člověk snáze strpí nežli dobré bydlo.*

Zhejral se sokolíček, zbůjněl milý, recalcitravit.²²²⁷

Toť se co holub na baňce.

Když ruka ruku myje, obě bývají bílé; dualem numerum sic exprimebant²²²⁸ staří, obě býváté²²²⁹ bílé.

Nechal pyrka po sobě, když kdo odejda odněkud, pověsti netrefné po sobě tam nechal. Když někdo na cestě někde v hospodě lotrovství nějaké spáchá, říkají: Nechal tam dobrého pérka.

Mluví jaks nezpůsobně, co by urušoval.

Nenechal oust doma. Však mám usta s sebou. Dobře mu spouští. Dal hubě opravu. Proprie de rabilis loquaculis dicitur. Jako orator vonen ebriosus řekl před papežem: Si tertium bibissem melius dixissem.²²³⁰

Vnitř i zevnitř lichota.²²³¹ Známt jej, vímt já kde v něm plíce leží. Intus et in cute novi te.²²³²

Drž se toho nehty i zuby.

Jaksit se vlasy zvedly (a ty jakýs kostrbatý) co by vlka viděl.

Co by hady žral.

Chytrý co liška = lstivý.²²³³

Jako nespřežní koni jeden hat, druhý čihý.

Trefils co by motovidlem střelil. Z motovidla nebude šíp.

Trefils Hošťkou²²³⁴ v Mělník až se Roud/(293b)nice zatřásla.

Udeřil vosla přes pytel.²²³⁵ Percutitur catulus ut leo timeat.²²³⁶

Viš-li na koho ty třísky prší = viš-li koho on míní v tom svém mluvení. Vímt já (dobřeť já rozumím) kam ty měříš. Per tuum latus alius pungebatur.²²³⁷

Kdožt se dověří²²³⁸ nejsnázeť jest toho oklamati.

Právo má tenký nos.

Nemáš v zahrádce stulkviku²²³⁹ mívej aspoň jazyk za zuby.

Bopomozi²²⁴⁰ v hrnku nevě, verštatní.

²²²⁶ srov. Dt 16,19

²²²⁷ recalcitravit začal vyhazovat (o bujném koni)

²²²⁸ dualem [...] exprimebant tak vyjadřovali dvojné číslo

²²²⁹ býváté náležitý duálový tvar byl bývátá

²²³⁰ Proprie [...] melius dixissem. Tak se výstižně praví o řečných tlučhubech. Jako mluvčí onen opilý řekl před papežem: Kdybych si byl dal ještě třetí, byl bych to řekl ještě lépe.

²²³¹ lichota klam, faleš, lest, úskok

²²³² Intus [...] novi te. Známt tě zevnitř i na povrchu.

²²³³ srov. L 13,32

²²³⁴ Hošťka (Hošťka) městečko sv. od Roudnice a sz. od Mělníka

²²³⁵ srov. fol. 284a

²²³⁶ Percutitur [...] timeat. Lviče dostává výprask, aby dostal strach lev. (srov. Walther, n. 21285)

²²³⁷ Per tuum [...] pungebatur. Skrze tvá záda byl bit někdo jiný. (srov. fol. 284a)

²²³⁸ se dověří důvěřuje

²²³⁹ stulkviku vynyšlená rostlina zavírající ústa (srov. *stul kvik* = drž hubu)

²²⁴⁰ bopomozi z boh pomozí = bože, pomoz!

Můžl někdo tak mnoho štěkati že vlka z lesa vyštěká = můžeš tak mnoho mluvit (příčin dávati) že já nětco pisknu = nětco povím na tě neb o tobě čehož nerád uslyšíš.

Svaď se s sousedem, povít jakous měl matku, babku etc.

*Ne vše na rozum, ale více na Boha dáti.*²²⁴¹ Rarum est hoc.²²⁴²

Lepší jest jeho malík nežli ty všecken. Více on má rozumu v patě než ty v hlavě.

Tys velmi dobrá věc, lepší tebe kus nežli celý pes.

Jest u něho moudrosti (vel peněz) co na dlani vlasů, co v komáru sadla.

Žvavý jest, dív mu paty nemluví.

Pozdě závory dělají když koně vyvedli./(294a) Takt jest s^r v pravdě přihodilo in mea patria²²⁴³ v Přerově v domě bratrském před čtyřiceti lety.

Mustě nětco minouti nětco svinouti.

*Šestřiti Havla pro Šavla. Non propter te sed propter tuum te.*²²⁴⁴ A jako onen řekl: Non tibi sed Petro,²²⁴⁵ ale odpovědino: Et mihi et Petro.²²⁴⁶

*Co velmi v slamu roste, neplínl*²²⁴⁷ bývá.

Za zelena česaný kyselý budou. Est dieterium nebulonum de immaturis sponis.²²⁴⁸ Ač se toho i v jiných příčinách užívá. Ona liška řekla: Nezralý sou nechci jich. Nechme té věci až dozrá. Právě lotr dozrál = čistý²²⁴⁹ jonák branný, t. k bránění se způsobný, silný, smělý, bývalý²²⁵⁰ etc., a velmi od špatného ohlapec jat.

*Drženou dělej drženou, staří, t. nekvap, nedělej praecipitanter.*²²⁵¹ *Dobrý jest počkej.* Žádného zniku²²⁵² nemá.

Když jablka uzrají samy sprší. Když čas přide snadně toho dovedeš, ješto nyní s velikou prací i nákladem nic by nezpravitl.

Pes psa jí = oba nešlechtní, a jeden druhému škoditi hledí.

Ství co oharek (jiní řkou ono, stercus²²⁵³) v lucerně.

Smrt nebéře kdež není./

(294b) *Slibuje hory doly. Jiní zlaté hory.* Pollicetur aureos montes.²²⁵⁴

Měl by platiti a peníze u ďabla. V humpolcích²²⁵⁵ staří říkávali.

Hor na ně z konopí. Poně Kopidlanského²²⁵⁶ bylo přísloví.

*Malý oheň veliký les spálí.*²²⁵⁷

²²⁴¹ srov. 2 Pt 1,20

²²⁴² Rarum est hoc. Tohoto se užívá zřídka.

²²⁴³ in mea patria v mém rodišti

²²⁴⁴ Non propter [...] tuum te. Ne kvůli tobě, nýbrž kvůli tvému tebe.

²²⁴⁵ Non tibi sed Petro Ne tobě, ale Petrovi

²²⁴⁶ Et mihi et Petro. I mně, i Petrovi.

²²⁴⁷ neplínl neúrodné, neplodné, prázdné

²²⁴⁸ Est dieterium [...] sponis. To je úsloví ničemů o nezralých dívčenkách. (srov. *Corpus fab. Aesop.* I, 1, fab. 15, s. 21-22).

²²⁴⁹ čistý pěkný, dokonalý, jak se patří

²²⁵⁰ bývalý zkušný, zběhlý

²²⁵¹ praecipitanter zbrkle, bezhlavě

²²⁵² zniku prospěchu, vzmachu, růstu, zdaru

²²⁵³ stercus lejno

²²⁵⁴ Pollicetur aureos montes. Slibuje zlaté hory.

²²⁵⁵ v humpolcích snad z něm. Humpler „břídil“, odtud přikloněním k míst. jménu Humpolec (srov. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, 1968, s. 191)

²²⁵⁶ Jiřík Kopidlanský z Kopidlna, povstal k pomstě za popraveného bratra Jana a úspěšně bojoval až do r. 1509 proti králi a Pražanům.

²²⁵⁷ Sfr 11,34; Jk 3,5

*Zlá to koupě jest, velmi neodbytná,*²²⁵⁸ t. zlá žena.

Zahalačům vzdycky svátek.

Smlouvají se na popele, t. po vojně když sobě popálí.

Lepší málo než nic. Rybaltníci,²²⁵⁹ t. kuchyňští latiníci²²⁶⁰ říkali: Melius il quam nil. Vlk sněda komára řekl: Vždyť jest lépe než nic.²²⁶¹

A ty jakýs vzteklyj co sedlák o massopustě.

Pozdě bycha honí.

Bývá často pod vlchem = podnapíjí se.

*A ty co tvaroh židký.*²²⁶²

Umít on najíti kozí vrátce kudy by uklouzl.

*Propovíš-li slovo plaše,*²²⁶³ tisíci konimi nevtáhneš ho zase.

Nedá jinak než jakž naměřil. Nedá jinak by měl s trhu nésti.

Nepotahne by shůry bylo.

Co by sůl v úči sypal.

*Vzal na kel,*²²⁶⁴ nedá jinak.

Mistr Jan Hus napsal: *Třeba ustům přivíratí,*²²⁶⁵ t. mívej jazyk za zuby.

*Srdce blazna v ustech jeho.*²²⁶⁶

95a (295a) *Tak by dlouho mnichem za kapi trhal až by se rozhněval.*

Jest mu příjemný jako trn v noze. Prostořecí a nemravní říkají: *v zadku.*

*Lačen co mlynařova slepice, rarum*²²⁶⁷ *co myš v otrubách.*

Všecko prokádáče co slepice vejce.

Mrzí mne co červivý pes, co čert.

*Zatal se co zapalčivý*²²⁶⁸ *kůň, nepotahne.*

*Dotře*²²⁶⁹ *co kacíř.* Veteres utebantur,²²⁷⁰ nyní hned o těch kacířích, t. takových jakýchs neokrocených a neokrotitelných koních neslejšhati. Bývalo to prvé, když kdo jel přes město nebo ves, tedy jiný před ním běžel křiče, aby ženy a děvky utíkaly a schovávaly se, nebo jakž by které dopadnouti mohl, udával a trhal, šlapal, múžskému pohlaví nic nepřekazil.²²⁷¹

Slzičky neumožil, t. nezaplakal, neukázal žádného znamení litosti.

U koně lejno, u psa moč, u ženy pláč; to vše kdy oni chtějí mají hotové. Pan Ctibor Tovačovský²²⁷² toho užíval.

Dva jednomu pán, tři vojsko.

²²⁵⁸ neodbytná které se nelze zbavit

²²⁵⁹ rybaltníci viz fol. 58b, pozn. 355

²²⁶⁰ kuchyňští latiníci viz fol. 57b, pozn. 336

²²⁶¹ Melius il quam nil. Lepší to než nic. (Walther, n. 14598)

²²⁶² židký řídký

²²⁶³ plaše překotně, lehkomyslně

²²⁶⁴ na kel na špičák (nezkrotný kůň hryže uzdu)

²²⁶⁵ Postilla, čtenie 22, U pondělí po Velicích noci: *Protož třeba ústům přivíratí* (Erben II, 143)

²²⁶⁶ Sir 21,29

²²⁶⁷ rarum ojedinelé, řídké

²²⁶⁸ zapalčivý divoký, prudký, vznětlivý

²²⁶⁹ dotře doráží

²²⁷⁰ Veteres utebantur Užívali staří

²²⁷¹ nepřekazil neuškodil

²²⁷² viz fol. 277b, pozn. 1990

Dát on dosti řeči ale skutek v háji. De verbis quantum vis, de facto nihil.²²⁷³

Nejprvé svou střesku přikrytí sluší, a dobré jest před svými umesti. Bližší jest těla košile nežl sukneš, t. syn nebo dcera než strejc, ujec, i švagr etc.

Jiné kaše²²⁷⁴ a sám se plíhá.²²⁷⁵ Rarum./

(295b) *Zdera starý střevic koupíš sobě nový.* Starý pán z Žerotína dceři své tak řekl když ji dával za Tetaura kterýž potom umřel a ona po něm statku dostala.²²⁷⁶

Podzimní kvítek, labutí zpěv, tam olorinum canit; rarum quidem sed eruditum. Est mira quaedam spiiitus Christi perfusio. Sanoti dùm vicini sunt morti, mira quaedam et dulcissima canunt, et mysteria promunt,²²⁷⁷ a téměř prorocký duch jejich bývá; sicuti est D<ominus> N<oster> I<esus> Christus,²²⁷⁸ Jan 14, 15, 16 etc.

Ještěs nevyhrál, zabředl byl velmi.

Co by v holuby střelil.

Bojí se ho co slaměnného střelce. Vetus est et rarum,²²⁷⁹ od těch strašidl kteráž stavějí na poli nebo jinde pro ptáky.

Dán mu v ousta mundtstück,²²⁸⁰ z němčiny.

Či chléb jím toho píseň zpívám = toho vůli činím. Z němčiny pošlo, recens natum.²²⁸¹ Staří říkali: *Nejsem tvůj náchlebník²²⁸² protože mi nerozkazuj.*

Moc železo láme.

Nech ho v honech; ohasa říká: *Nech ho u čerta;* a bezbožníci říkou: *Nechte ho u všech čertův.* Jako ona šenkýřka frejřířku svému řekla: *Nech těch žertů u všech čertův.*

Pohledej v smetné škrínce.²²⁸³ O neschranných,²²⁸⁴ nešvarných,²²⁸⁵ nedbalých, a léních ne zle vzní./

(296a) *Z posledního mlátí, již jest na podčepí.²²⁸⁶*

Již mu netuší²²⁸⁷ = iam obiit.²²⁸⁸

Nevyprošš-li nevylaješ.

Neobrániš-li se, nevyprošš se, t. na vojně.

Stojatá voda ráda se zsmradí.

Neteče-liš ale vždy ukane. Lépe málo nežli nic.

Zmátl mu šiky,²²⁸⁹ rozrazil.

Bodej mi ne vzal čeho mi nedal.

Jen aby mi rybníků nevyválil.

²²⁷³ De verbis [...] nihil. Slovy kolik chceš, skutkem nic.

²²⁷⁴ kaše strojí

²²⁷⁵ plíhá se chodí ve špíně; srov. fol. 324b, pozn. 2710

²²⁷⁶ Jan starší ze Žerotína († kolem 1500) provdal svou dceř Barboru za Viléma Tetoura (Tetaura) z Tetova († 1496/8), polního hejtmána Jana z Rožmberka, držitele několika panství na východní Moravě.

²²⁷⁷ tam olorinum [...] promunt tak zpívá labutí píseň; je to sice ojedinělé, ale kultivované. Je to jakési podivuhodné naplnění duchem Kristovým. Když jsou svatí v blízkosti smrti, pějí podivuhodné a přesladké zpěvy a promlouvají o tajemných věcech (srov. Tubach 3056)

²²⁷⁸ sicuti [...] Christus jakož i Pán náš Ježíš Kristus

²²⁷⁹ Vetus est et rarum Je staré a zřídka užívané

²²⁸⁰ mundstück náustek, roubík

²²⁸¹ recens natum nově vzniklé

²²⁸² náchlebník čeledín; viz fol. 338a

²²⁸³ v smetné škrínce ve smetníku, ve škrínce na odpadky

²²⁸⁴ neschranných nepořádných

²²⁸⁵ nešvarných ošklivých, nedbalých

²²⁸⁶ podčepí poslední pivo, víno; kvasnice, zbytky

²²⁸⁷ netuší mu nemá naději

²²⁸⁸ iam obiit již zemřel

²²⁸⁹ viz fol. 272b

Čelem zdi neporazíš, nepovalíš.

Jak sem koupil tak prodávám = pověděl sem vám to což sem slyšel; jestli pak to tak kdo ví, jáť nepravím.

Mát on peněz co žaba vlasů.

Co by bičem mrštil, jako po šnůře.

A vy byste kamenné srdce namluvili = jak jest vám odepřítí.

Ha což to beži = což to na tě praví etc.

Nedůtklivý jako vřed; Čechové co nežít.

Zůstal tam co koba na mrše = onen havran Noělů.²²⁹⁰

*Dáš kůži na buben, nunc fere non est in usu.*²²⁹¹

T'rdé má řemení = skoupý jest.

Vyhrál z zadu běže.

Mám se co pes po zervaní, co pes v studni.

Ztopít lázeň = ulaje tě, byl v lázni = strpěl přimluvení.²²⁹²

Zvíť po čem hoře platí./

296b

(296b) Staří říkali: *Hospodine pomiluj my;*²²⁹³ my nyní říkáme: Pane Bože rač s námi býti, věruť tuto žádného žertu není. Ještě někdy staroi říkají: Pán Bůh ho pomiluj, jáť se za něj velmi bojím.

Všet přide domů čeho vlci nesnědí.

Chce mu se to dělati jako psu slamu jisti.

Nevohořelát jest to pečeňka, t. požitečný statček.²²⁹⁴ Staří o múčednictví tak říkali.

*Jakož psáno v starých okříních,*²²⁹⁵ t. selhals.

Hodí se panu Rozvodovi k zapsání. Byl pan Rozvoda v Čechách zeman jeden o kterémž pravívali že měl libros klevetarum, t. rád zapisoval když kdo co k pravdě nepodobného rozprávěl, byl člověk kratochvilný a šprymovný.

Rendluješ ty = chceš práv byti řečnováním. Byl pan Rendl²²⁹⁶ člověk výmluvný a chytrý, kterýž z křivé pře pravou a nebo k pravě podobnou učiniti uměl. Jižž by se tuším nenašel člověk v Čechách tak starý, kterýž by jej pamatoval.

*A ty poně marburčíš*²²⁹⁷ (staří říkali), při zrazuješ.

Není než hovado, krev a kroupy, i to nemastné, pravá kráva, pravý volek, pravé telátko, čisté telátko.

297a

Do chomoutu nepotřebi než slámy,/(297a) kroupy na troupy.

Nevysednout jim jinde, t. myť sme tomu podruhu nebo příteli dobře činili, ale jemu jest všecko to málo; chtí jinam, an dobře, takéť jim jinde žádný nic darmo nedá, žádnýť jim nevysedne z svého statku etc.

Nenechal hrušky v popele.

²²⁹⁰ srov. Gn 8,7

²²⁹¹ nunc fere non est in usu nyní se téměř neužívá

²²⁹² strpěl přimluvení dostal napomenutí, důtku

²²⁹³ my nás (přichýlením k nom. pl. místo původního *ny*)

²²⁹⁴ požitečný statček výnosné panství, statek

²²⁹⁵ v okříních asi okřín = mísa, plochá nádoba; smysl rčení: něco nevěrohodného (srov. v starých kútech i v okříních málo pravdy máte při nich DivVit 139 — zlomky velikončních her z konce 14. stol.)

²²⁹⁶ Albrecht Rendl z Oušavy († 1522), známý svou kolísavostí v politice i náboženském vyznání (původně byl tajným českým bratrem)

²²⁹⁷ marburčíš zrazuješ (soudní) při; rčení vzniklo asi v důsledku události r. 1457, kdy byla pevnost řádu německých rytířů Marienburg vydána zradou českým žoldnéřům, kteří ji zase postoupili Polákům

Došel prasku = nesnáze. *Kdo se bojí prasku nechod do lesa.*

Já za tenší konec ponesu, nechal oni tlustší nesou.

Co by ho čápi sklektali; nepobožní říkají: *co by ho čert vzal.*

S koš očí by na pacholky vyházel = lasciva puella,²²⁹⁸ nemá očí svých na uzdě. Některá hledí na lidi co tele na nová vrata,²²⁹⁹ zvláště ze vsi dostana se do města.

Špatný a hrdá potvora co veš = zrostu malého, ale pejchy má dosti. Dobře se říká latíně: raro brevem humilem etc.²³⁰⁰

Po niti se klubka doptáš, dohrabeš.

Však jest zprávný, čertu v dary dáti.

Psí služba. Nechciť tou psí službou sloužiti, t. kotyzou²³⁰¹ = pochlebovati, assentari,²³⁰² Gnathonem agere.²³⁰³

Má se háře psa.

Stál co opařený = lekl se, nenadal se takové půtky.

Motá se co nepeřený kluk,²³⁰⁴ t. mluví lecos leckams; a nebo, nestálý jest, jednák sem jednák tam se nakloňuje./

(297b) *Chodí co by mu v nos napískal* = smutný jest, starost má nejakou, dobře ji na něm znáti.

Vosekali mu brky = vzat mu ouřad, odjali jemu moc, a nebo pobrali mu statek etc., to čímž pejchal²³⁰⁵ a nad jiné se zpínal.

Pravé fučidlo, co vicher zavrtě se tu běžel zase.

Ne vše doma máš, také lidi potřebuješ.

*Zpátkem leze co rak, palinodiam canit.*²³⁰⁶

*Převrhl kotrlec*²³⁰⁷ = ustoupil víry, přestoupil etc.

Uptěl ho co pavouk muchu, tak někdo chytrý prostáka řečmi lstivými pěknými a lísavými, zplete a zmotá že ho obrátí kam chce etc.

A ty jen sedíš co hřib.

Setřel sobě laskominy = povymstil se, povychladil se na něm.

*Nechce býti než výtk*²³⁰⁸ *mezi jinými*, t. vzdycky se zpíná nad jiné, velmi žádá vidín býti.

Nedal mu prachu požítí = neměl před nim noh = nemohl nic proti němu.

Nechť on hryze uhlí, nechť sedí na čáře, nechť zná své místo.

Jemuť se zdá že jest moře do kolenou, ale zvíť když mu se v hrdlo (nemravnější někteří říkají *v zadek*) *vody naleje.*

Vydělal ho na zámiš; veršatní./

(298a) *Vyšlapal ho jako motejl žabu*, *idem spáříš mi dršťky v studené vodě*; kuchařky a šenkéřky tak říkají.

²²⁹⁸ lasciva puella záletná dívka

²²⁹⁹ viz fol. 237b

²³⁰⁰ raro brevem humilem vzácně (najdeš člověka) malého (a přitom) skromného (srov. Walther, n. 26283—4)

²³⁰¹ kotyzou lichocením

²³⁰² assentari pochlebovati, lichotiti

²³⁰³ Gnathonem agere dělat příživníka, chovat se jako příživník; Gnatho je hrdina z Terentiovy komedie *Eunuchus*, příživník a pochlebník; srov. fol. 301a, pozn. 2371

²³⁰⁴ nepeřený kluk neopeřený šíp

²³⁰⁵ pejchal pyšnil se

²³⁰⁶ palinodiam canit odvolává, bere zpět; srov. fol. 259a, pozn. 1591

²³⁰⁷ převrhl kotrlec udělal kotrmelec

²³⁰⁸ výtk něco viditelného, nápadného, zvláštního, vytčeného

*Nedát on žádnému napřed*²³⁰⁹ o to pokoj. Ale bopomozi švagru mému, ten nedá žádnému nazad běžeti, zůstatí.

Vždyckyť on rotí,²³¹⁰ *pravý ouhoť mezi rybami*. Vyvrz buřiče a přestaneť svár.²³¹¹ *Zavilé*²³¹² *poleno*, všecken neupřímý²³¹³ co jho, křivé dřevo, křivé lučičtě. *Uvirá*²³¹⁴ *duše*, Moravci řkou, to jest šibal jakž říkají vůbec.

Chťel by klín klínem vyrážeti, ale bojím se že mu tam oba zůstanou, aby starý dluh zaplatil, vdluží se jinde třebaš v židech a dá věřiteli.

Vobřež sobě nechty aby mne nezdrápal, nevážná chasa říká, *aby se v zadek nezdrápal*. Totiž, nic já na tvůj hněv nedbám. Jsou dvojí lidé, jedni kteříž se hněvají, a druzí kteříž na to nic nedbají.

Tak dělej at nevelmi buchne,²³¹⁵ t. tíše, opatrně, nepatrně²³¹⁶ proved svou.

Tak ho tou řečí pojednou omráčil jako by na něj s palicí z lesa vyskočil.

Nechci já mezi vás se přičíněti,²³¹⁷ *nechci tam prstu strkati kdež se dveře svírají*./ (298b) *Rozviň se hade, srdce k Bohu, ruka k kordu, a k měsíci mi nesahej*. Pan Jan Špetle²³¹⁸ říkával.

Chváliti Boha měděným tělem, železným srdcem, a konopnou duší. Pan Svojanovský²³¹⁹ říkával o zlých kněžích a mrtvých křesťanech.

Bratr bratru jako silná věže,²³²⁰ homo homini Deus.²³²¹

Aú nehejbej těmi záchody, ne moveas hanc camarinam.²³²²

*Všecko zevrub*²³²³ *se pokazilo*.

Pojedem do Velvar na tvrdá vejce.

Od Žamberka s lehkou zbrojí.²³²⁴

Šmačný (= chutný) co neslaný tvaroh.

S kýms nerostl také s tím nefrej,²³²⁵ *všaks snad se mnou husť nepásl*.

Hores mores, honores mutant mores.²³²⁶

Trefil z blata do louže.

Oleum camino addere.²³²⁷

Přidal fiků, dodělal.²³²⁸

Přilil blata k louži.

Skoč zhůru nebo dolů, buď jak buď, iacta sit alea,²³²⁹ *hec nebo rec, skoč kam skoč*.

²³⁰⁹ *napřed* přednost, výhodu, náskok, předstih

²³¹⁰ *rotí* kuje pikle, pobuřuje

²³¹¹ Př 22,10

²³¹² *zavilé* zkroucené, zkřivené

²³¹³ *neupřímý* nerovný, křivý

²³¹⁴ *uvirá* křivá, zkroucená, zborcená

²³¹⁵ srov. fol. 311b, pozn. 2563

²³¹⁶ *nepatrně* nenápadně

²³¹⁷ *přičíněti se* přidávat se, připojovat se

²³¹⁸ Jan Špetle mladší z Janovic (kolem 1450—1532), příznivec Oldřicha Velenského z Mnichova

²³¹⁹ Ješek Svojanovský z Boskovic († 1488), věrný přívrželec Jiřího z Poděbrad

²³²⁰ srov. Př 18,19

²³²¹ homo homini Deus. člověk člověku Bohem.

²³²² ne moveas hanc camarinam. nehýbej tou komůrkou.

²³²³ *zevrub* úplně, veskrz

²³²⁴ asi narážka na dobu, kdy Žamberk patřil k litiokému hradu věhlasného loupežného rytíře Mikuláše z Potástejna (před polovinou 14. stol.)

²³²⁵ *nefrej* nelaškuj

²³²⁶ honores mutant mores. pocty mění mravy. (srov. Walther, n. 11125)

²³²⁷ *Oleum camino addere*. Přilévat olej do pece. (Horatius, *Satiras* II, 3, 321)

²³²⁸ *dodělal* uškodil, zle pochočil

²³²⁹ *iacta sit alea* viz fol. 289b, pozn. 2170

Pravý tatrmanek.

Ona chodí co modla. Co jiná loutka se fífluje,²³³⁰ divně se šperkuje.

Vždycky aby hladil co kočku po vocase. Vždycky aby chválil a šetřil co svaté kosti, často daroval, pohleboval, cof učíní, vše přijal etc., chceš-li ať jest k tobě nějak ochotný, sic jinak budeš/(299a) s ním čertovy hody míti.

Kdyby koza delší ocas měla hvězdy by smella. Hoc nunquam a quoque audivi; legit alicubi Erith<acus> v starých burcifalích.²³³¹

Zkalil vlku vodu. Zkalil vlku vodu pod ním stoje.

Pravý křeček. Prská, nadýmá se co křeček.

A svědomí co formanská plachta.

Drobet mu upilováno rohů = snížen jest, moci mu odjato. Povytrhal mu peří král, nebo pán.

Poujal jim medu co včelám, když pan poddané podšklube a nebo sadla jim ujme.

Jest v něm moudrosti jako v komáru sadla.

Všet se to na mně sveze. In me haec cudetur faba.²³³² Proti měš se tu nětco šikuje.

Zkroil co vlk v jamě.

Zadechl se v konopích, konopným šípem zastřelen = oběsili ho.

Syt chleba neodchoď.²³³³

Dostil kozka dojila.

Jaksi již u nás zrohatěl, najedl se chleba, zbújněl.

Všet sou šetř.²³³⁴ Jest z vlčího hnízda, nebude než vlk.

Vlk tu nebere kde má mladé, t. aby šlak tratil.²³³⁵ Tak lotři někteří kdež bydlejí tu na kabáty nečíhají a nemordují, ale jinde dále./

(299b) Stín lapá a vítr honí.

Šije kouty v hromadu, když kdo zaháleje po koutech chodí.

Kdybychom teď sněhu nasušili, nebo pry nedavno jeden pro tu faleš²³³⁶ jest upálen, že snih sušil za kamny a potom jej míchal mezi sůl a tak prodával.

Darmo se tarasuješ = ohrazuješ a umlouváš, vetustum.²³³⁷

Jest tu hnízdo všeho neřadu, a stok klevet.

Mnoho pochopů béře strejce svého.

Není než tchoř smrdutý = nepřikladný, pohoršení dává, jen smradí.

Na holuby nepotřebí než necky.

Pravý darmollach, jen tu krákoře bez potřeby.

Kam vítr tam plášt.

Co trest²³³⁸ na bahně.

²³³⁰ *fífluje* *finti*

²³³¹ Hoc nunquam [...] burcifalích. To jsem nikdy od nikoho neslyšel, Červenka to četl někde ve starých burcifalích. — srov. fol. 281b, pozn. 2072; slovo *burcifal* vzniklo pravděpodobně zkomolením nebo kontaminací různých podob *Parcival*, *Parcifal* atd., jména hrdiny oblíbených středověkých rytířských románů; popř. *Bucefalos*, *Bucefalus*, jména koně Alexandra Velikého; bylo to asi pejorativní označení starých rukopisů a knih.

²³³² In me haec cudetur faba. Tenhle bob bude tlučen na mně. = Odnou to má záda. (Walther, n. 11832*)

²³³³ *neodchoď* nezanechávej, neopouštěj; ev. nezhazuj

²³³⁴ *šetř* špatní, ničerní, zlí

²³³⁵ *šlak tratil* mátl stopu

²³³⁶ *faleš* podvod

²³³⁷ *vetustum* starobylé

²³³⁸ *trest* třtina, rákos

Kam kydeno tam plišťeno,²³³⁹ lecos leckams, když se co bez soudu dělá tref se nebo nech, padni kam padni.

Varyte oči, nevíte kam skočí; tak bývá když blázen dostane meče, t. nerozumný člověk moci.

Dila nepřiděláš, semper manet labor,²³⁴⁰ vždyckyf bude co dělati.

Počkej času jako hus klasu.

Čije kosa kamen.²³⁴¹

Uhryzl se, t. upamatoval.

Ukus se sám, t./**(300a)** pohled také na sebe.

Jakž srozuměl že se ne svá mele, že se ne po švu páfe, t. že se jinak děje nežli on myslil, že jeho praktyky nejdou; jako Achytofel²³⁴² srozuměl že již jeho rada není tak vážena etc.²³⁴³

*Co by opak*²³⁴⁴ děl.

Co hlava to rozum, quot capita tot sensus.²³⁴⁵

Kolik mlynářů tolik měř, kolik farářů tolik věř.²³⁴⁶

Sytý lačnému nevěří. Rarissimum.²³⁴⁷

*Nedělej se ubrmanem*²³⁴⁸ = nevládej se v neporučené tobě věci a pře, v regimenty,²³⁴⁹ v rozkazování etc.

Vysoko ten hledí, t. zpíná se vysoko = vysokomyslný jest.

Chtlěl by cosi velikého býti, a lidé vědí že není než nuzník.

Dvoři se na čtyři misy a není co na jednu.

*Vylil*²³⁵⁰ i s kvasnicemi.

Řídko kdo darmo chudý = nebo jest outratný, nebo nedělný, nebo nerozšafný, nebo lenoch nepilný a nedbalec etc.

Trefil mu v klu.²³⁵¹ Trefilo by se dobře to povědění tomu kdo by sobě za stolem velmi hrubý kus jelita ukrojil.

*Mustíš hladiti a nedrastiti*²³⁵² chceš-li co mítí./

(300b) *Pojedl ubohý, dala mu vendušky*, totiž otrávil ho. Sic jest bylina, babám některým kořeným dobře známa ješto slove venduška, a jest jedovatá.

Cizí ucho jako plst (= řezati je snadno ješto nebolí) t. na cizí při jiný soud činiti nežli na svou.

Poslechni jakt tahne jedno za druhým co dratev za štětinou = pověda nětco pravdy, zatím chytře cosi jiného uvesti chce.

Když toho jednoho není, všickni za muchu (za belatku) nestojí.

Hněvají se na bílo, simulationes, et dissimulationes,²³⁵³ mají spolu srozumění.

²³³⁹ plišťeno plácnuo, stříknuto

²³⁴⁰ semper manet labor práce zůstává pořád (= práce neutoče)

²³⁴¹ srov. Cicero, *De divinatione* I,32; Erasmus, *Adagia* I, 1, 20

²³⁴² Achitofel, rádece starozákonního krále Davida, proslulý moudrostí; srov. 2 Král (2 S) 15—17

²³⁴³ srov. 2 Král (2 S) 16,21; 17,23

²³⁴⁴ opak obráceně, proti srati

²³⁴⁵ quot capita, tot sensus kolik hlav, tolik rozumů (srov. Horatius, *Satirae* II, 1, 27—28; Walther, n. 26216)

²³⁴⁶ srov. fol. 61a

²³⁴⁷ rarissimum velmi vzácné

²³⁴⁸ ubrmanem rozhodčím, arbitrem, prostředníkem

²³⁴⁹ regimenty správu, řízení, vládnutí

²³⁵⁰ vylil asi haplografií místo vypil

²³⁵¹ v klu na špičák, na zub

²³⁵² nedrastiti nedřít, nedrásat, nedráždit

²³⁵³ simulationes, et dissimulationes předstírání a zastírání (srov. fol. 309a, pozn. 2504)

*Pravé jádýrko, t. čistě múžátko. Similiter de altero sexu dicitur.*²³⁵⁴
*Káru hloze s kozami,*²³⁵⁵ *korohloz. I o kazatelích dicitur,*²³⁵⁶ *kdož se jen po vrchu veze a do hlubších skrejšů věci se nepouští, a neví kudy; jedné text opálá*²³⁵⁷ *a vysvětluje, t. zatemňuje.*

Byl by čas v jiné přetknouti = proměnití svůj život nebo způsob jeho.

Nic nenapravit, na vlas neustoupil svého.

*Tref se a neb tě uvrhu,*²³⁵⁸ *když kdo před sebe nětco běře a ono se nic k ničemu netrefuje.*

*Nemá-li byti po Bohu nechat také po(301a) čertu není, t. skrze čary a poboňky.*²³⁵⁹
*Snadno mu sedě ve třti*²³⁶⁰ *píštělky dělati, t. maje všeho hojnost a dostatek.*

*Rád kocour ryby jídá ale nerad pro ně do vody břeđe; rarum.*²³⁶¹

Mohou spolu peníz propiti, jak jeden tak druhý.

*Tak se za nami hříchové tahnou a vlekou co dým za hlavní,*²³⁶² *veteres utebantur.*²³⁶³

Platno co by hrach na stěnu sypal.

*Nebude on jinadší by ho v stoupě zvoptchal.*²³⁶⁴

*Až koza dí: řemen. Ad Calendas graecas,*²³⁶⁵ *až pes na lísku poleze.*

Aniž prchají co lípoví klínové.

*Slušil co svini sedlo, koptí, pentlík.*²³⁶⁶

Dobře tě nedal Pan Bůh svini rohů (nebyl by žádný záchod před ní bezpečen).

V jeden kraj bije, jedné straně nakládá.

*Snědl koláč.*²³⁶⁷ *Řval by vůl ale zacpana mu usta blanami.*²³⁶⁸

*Přidírá massa k kůži. Ustrčil se na chybu.*²³⁶⁹

*Praha ne za jeden rok ustavena = Roma non in uno anno condita.*²³⁷⁰

Chlubné plíce, t. člověk chvály žadostivý a chlubný.

*Thraso*²³⁷¹ *potřeboval by Gnathona, jakožt není ho nesnadno najíti jen máš-li peníze, et genus et formam regina pecunia donat.*²³⁷²/(301b) *Každé město i nejohraženější, do kteréhož může vosel zlattem obtíženy, může dobyto býti; nebo za peníze všecko najdeš i zrádce.*

*Tak chval aby nepřechvátil. Pěkné latinské přísloví o tom: Ama tanquam osurus, odi tanquam amaturus.*²³⁷³

²³⁵⁴ Similiter de altero sexu dicitur. Podobně se říká o druhém pohlaví.

²³⁵⁵ srov. fol. 325b

²³⁵⁶ dicitur říká se

²³⁵⁷ opálá přetřásá, přesypá; opakuje

²³⁵⁸ uvrhu hodím, vhodím, shodím; viz také fol. 313b

²³⁵⁹ poboňky pověry, zařikávání, víra v kouzla a čary

²³⁶⁰ ve třti v rákosí

²³⁶¹ rarum ojedinělé (překlad latinského přísloví)

²³⁶² za hlavní za smolnicí, pochodní

²³⁶³ veteres utebantur. staří (toho) užívali.

²³⁶⁴ srov. Př 27,22

²³⁶⁵ Ad Calendas graecas viz fol. 286a, pozn. 2121

²³⁶⁶ pentlík stuha

²³⁶⁷ Snědl koláč. Přijal dar, úplatek.

²³⁶⁸ srov. fol. 322a

²³⁶⁹ Ustrčil se na chybu. Vzal si z chyby ponaučení.

²³⁷⁰ Roma [...] condita. Řím nebyl založen za rok. (srov. Walther, n. 26925)

²³⁷¹ Thraso chlubitivý voják v Terentiově komedii *Eunuchus*, srov. fol. 297a, pozn. 2303

²³⁷² et genus [...] donat. peníze, vládci světa, ti získají [...] vznešený původ i krásu. (Horatius, *Epistulae* 1,6,36; podle překladu R. Mertlíka)

²³⁷³ Ama tanquam [...] amaturus. Miluj, jako bys chtěl nenávidět, nenávid, jako bys chtěl milovat. (Walther, n. 908)

Vrci kus chleba psíku a zacpatí mu hubu = donare aliquid,²³⁷⁴ vstřítí nětco, dárek nějaký leda on mlčel, nam beneficium accipere, libertatem vendere est.²³⁷⁵

Mnoho mluviš neprodám plátna.

Snad jemu tak dobře. Když on to snáší jáť to dobře trpěti mohu, proti mněť nic není = když kdo nechce dobré rady přijíti a tak slepý jest že sám svého dobrého nezná, i nechej ho tak, nechať důjde čelem místa.²³⁷⁶

*Kdo lépe krmen lépe tahne; rarum.*²³⁷⁷

Páni se budou rváti, sedláci půjčte vlasů; verštatní.

*Umí peřiti,*²³⁷⁸ t. čistě vtípně lhati.

Mnoho domnění do pytle vcházi.

*Někdo se siblem zakúle;*²³⁷⁹ rarum. Špatný věřfk mu uškodí, nedůtklivý, rozmazaný, pyšníký, velmi sebe lítostivý, pravý dětátko.

Dokudž mízka jíti na lyka i s dětmi.

Jitřní nebo raný děšt a večerní smlouva, obé nestálé./

302a (302a) *Všaks to učinil jen jednou naposledy.*

Jest to jejich heslo, dali sobě návěští.

*Prstem mluví, okem mňourá, nohou dupá*²³⁸⁰ etc., varůj se ho.

Natahl ho co kunu k trhu.

S koncem dílo dělati.

Jest pravá ochochule.

Dobře naň přisolí. Přisadil mu baňku u pána.

*Kdo v peci bývá rád tam jiného ožehem*²³⁸¹ hledá, štárá.

*Aha bejvalec,*²³⁸² nesnadno před zlodějem krásti.

Robotou všeho odbývá.

Ukázal mu vlět zoubek.

Vyvedl ho na opice. Jednal²³⁸³ to jemu a potom sáhl k tomu sám.

Ját musíť tam jeti by palice letěly.

Neholít se oni trdem, nemají se oni nejhůře.

*Zarděl se, zapeřil se, vinen jest, erubuit, salva res est.*²³⁸⁴

Velmi tě byl sprvu vzácten, co by s nebe spadl.

Švábský ho odbyl, dvorský, drobet kuse, kratce.

Lepší proso nežli ber = lépe žebrati nežli na horách bráti aneb při cestách loupiti.

*Ođtel ho co lípu, totiž pán svého sedláka.*²³⁸⁵

Nebude z vlka voráč.

302b *Mluví co mu slina k oustům přinese, quicquid/(302b) in buccam venit effutire non veretur.*²³⁸⁶

²³⁷⁴ donare aliquid něco darovat

²³⁷⁵ nam beneficium [...] vendere est. neboť přijímat dobrodiní znamená ztrácet svobodu. (Walther, n. 2002)

²³⁷⁶ důjde čelem místa. narazí. (srov. fol. 290b)

²³⁷⁷ rarum ojedinéle

²³⁷⁸ peřiti pepřit, kořenit

²³⁷⁹ zakúle propíchne, probodne, zabodne

²³⁸⁰ srov. Př 6,13

²³⁸¹ ožehem pohrabáčem, opálenou holí

²³⁸² bejvalec zkušný, mazaný člověk

²³⁸³ jednal připravoval, zařizoval

²³⁸⁴ erubuit, salva res est. začervenat se, je to v pořádku.

²³⁸⁵ srov. fol. 220a

²³⁸⁶ quicquid [...] non veretur. nestydí se žvanit, cokoli mu přijde do huby.

*Neběží mu o řemének ale o celou kůži; řemeslníci tak říkají, míní se capitale periculum.*²³⁸⁷

Ni u strýce ni u děda, kdož nic nemá tomu běda.

*Jako by do hor přišel nebo do lesa qui libros legit sine methodo.*²³⁸⁸

Když se Krkonoš²³⁸⁹ kuklí, bývá děšť. Onen filozof řekl když od své ženy zlostné pomyjemi opláknut byl, hned sem prý řekl že po té bouři bude děšť.

Po obědě ke mši, když kdo k něčemu nečas přijde zmeškaje příhodnou chvíli.

Malý zisk na těle, veliká škoda na duši, malá to kratochvil. Za krátku rozkoš (líbost) dlouhého dojtí zámutku, největší bláznovství jest.

Až mu ruce opadly²³⁹⁰ = lekl se velmi; jako se lotrům trefuje když na ně rychtář do krěmy nenadále s biřicem přide.

Nemůž se na to uživiti.

*Jsou dobří přátelé do příčiny.*²³⁹¹

Ležít on v tom co nedvěd v brlohu.

Čimž já se pak živiti budu, snad dlaň lizati budu co nedvěd.

Proti palici šermu není.

Hned pláče co kurva.

*Pravý sládník, pilný exquisitor haereticae pravitatis, dicitur á mulierculis lascivioribus,/(303a) quibus a maritis custodes subornantur,*²³⁹² totě můj špehař.

*Neopravuj sobě,*²³⁹³ sám máš právo.

Podal mu vidliček, dráždí ho.

Dobré by bylo aby ty včas šel pryč s celou kůží.

*Kdo dobře počne jako by v prostředku byl; non est apud nos usitatum. Dimidium facti qui bene coepit habet.*²³⁹⁴

*Koupils za mníšský peníz, t. za Deo gratias.*²³⁹⁵

Napiš na trám, vezmeš ažt dám.

Žid křtěný, vlk chovaný, mnich z kláštera vyběhlý etc. vše jednostejní.

Odlož toho na vrchní poličku = netrap se s tím, poruč to Pánu Bohu, on časem svým při tvou vyvede.

Nelíbí mi se ty šišmúš pokoutnosti, soukromnosti, pachlebnosti etc.

*Sváříte se co vrabci o cizí proso.*²³⁹⁶

*Musil by s tím koněm do lisic.*²³⁹⁷ Chce mudrovati a ještě mu mateřino mlíko na bradě, t. mladý jest. Veteres utebantur²³⁹⁸ jako i toho: *Nerozkazuj však brady neholiš.*

²³⁸⁷ capitale periculum. nejvyšší nebezpečí.

²³⁸⁸ qui libros legit sine methodo. kdo čte knihy bez metody.

²³⁸⁹ Krkonoš původně se singulárným tvarem Krkonoš označovalo Vysoké Kolo (1 506 m) a Kotel n. Kokrháč (1 435 m) v Krkonoších

²³⁹⁰ opadly klesly

²³⁹¹ do příčiny do příležitosti

²³⁹² exquisitor [...] subornantur vyhledavač kacířské zvrácenosti; lehké ženštiny, za jakými manželé posílají hlídače, říkají

²³⁹³ neopravuj sobě neospravedlňuj se

²³⁹⁴ non est [...] habet. není u nás obvyklé. Kdo dobře začal, má již polovinu díla hotovu. (Horatius, *Epistulae* 1, 2, 40)

²³⁹⁵ Deo gratias díky Bohu, zaplať pánbůh

²³⁹⁶ srov. fol. 323b

²³⁹⁷ do lisic do ohrady pro koně před kovárnou (tj. ke kováři)

²³⁹⁸ Veteres utebantur Uživali staří

*Zapěly ho kury, vetustum.*²³⁹⁹

103b *Canonici regulares de Monte Sina.*²⁴⁰⁰ Tak chtěli oni duchovníci páni prelati aby jim bylo říkáno, a biřicem to páni dali provolati, i dyktoval rychtář biřici/(303b) ta slova latínská; ale biřic jako lejkl říkal: Kamenici, hřebenáři²⁴⁰¹ z Motošína.²⁴⁰²

Nynít jest jemu všudy rovno, t. mlád jest, věří, utráoí, vessel jest etc.

*Rybničky chybky, dědiny šediny, jisté platy hotové šaty, ptaček mrhaček, rybka chybka, zahrada zlá rada, co na roli utěženo*²⁴⁰³ *vše utraceno.*

Ale dobrés mlčení zkazil (zmeškal).

Kdyžt na koho počnou straky řehotati, jižt i ty vrány kváčí.

Po vocase koně uzdí.

Zdá mu se že dvanáct srazi an jich nesedí než devět.

Zpomenet se jaré i ozimné.

Tvrd kozel dojíti.

Nadechl ho někdo = poradil mu a navedl ho.

Jako by nedvědu v ucho nadmejchl.

*Tot jest již povrhl a jako onuce.*²⁴⁰⁴

Šetřím ho co červeného vejce, hovím mu co svěcené kosti.

Mníš snad žes mezi pastevcí že sobě tak svinsky počtnáš.

Trefil z kyje na palici.

Střelil v hambalky.

Lež korde.

Slezli se co psi, a nedávno jeden o druhém nic dobrého nepověděl.

Milát mi má duše.

Na tvrdot mu bude skočiti./

304a

(304a) *Našel druh druha, trefil jonák na jonáka.*

Nechat to umře s tebou = mej to při sobě.

Nezavíratí všeho na jedné hlavě.

Co slon nepohne se.

Svého stínu se bojí.

Ulnul co pták na lepu, na lepě, co mucha na medu.

Koupil by ji kdo by ji neznal.

*I kozí vlna (srst) k stánku obětována.*²⁴⁰⁵

Svá chaloupka peklo i raj.

Pták nedaleko od hnízda se drží.

Co pán prost to býti musí.

*Pravý škřemýnek; rarum.*²⁴⁰⁶ *Zakřesal by naň; rarissimum.*²⁴⁰⁷

Jest mi blízký přítel, já jedné mateře syn a on druhé.

²³⁹⁹ vetustum zastaralé

²⁴⁰⁰ *Canonici [...]* Sina. Řeholní kanovníci z hory Sinai. — asi řeholní kanovníci sv. Augustina nebo premonstráti (možná jde o podobu lat. jména Mons Sion = strahovský premonstrátský klášter)

²⁴⁰¹ hřebenáři přezdívka pro biskupy

²⁴⁰² z Motošína možná deformovaná podoba místního jména Mokošín (ves u Přelouče)

²⁴⁰³ utěženo vyzískáno, nabyto

²⁴⁰⁴ srov. Ž 21(22),7

²⁴⁰⁵ srov. Ex 35,26

²⁴⁰⁶ rarum ojedinělé

²⁴⁰⁷ rarissimum velmi vzácné

Jeho matka a má máťe byly sobě vlastní ženy.

Mnoho té země z níž hrncové byti mohou, ale málo té z níž zlato berou. Ezdráš.²⁴⁰⁸
Non ex omni ligno fit Mercurius,²⁴⁰⁹ *Z lipového nebo bukového dřeva neuděláš fladrové
lžice.*

Co mniš že tě budeme od krásy chovati že se k ničemu nemáš.

*Saženo mu na sadmo,*²⁴¹⁰ *vetustum*²⁴¹¹ = tuť se ho právě dotklo, dojal ho do živého.

Mát s ním psi hody.

Není ten jeho pláč z srdce, z plic jest to; de ficto fletu, ovšem de sardonio dicitur.^{2412/}
(304b) *Jest všeho svitný*²⁴¹³ *chytřec, jedno svitný,*²⁴¹⁴ *všeho svitný lhať.*

Každý svou troubí, nemáš mezi nimi žádné svornosti.

Sám sobě hude, sám vesel bude; *rarum.*²⁴¹⁵

Vytáhl nám slaniny z hrachu = *pulcherrimam puellam nobis hinc eripuit.*²⁴¹⁶

*Vydali je ubohé co na masné krámy, jako onoho krále Ludvíka*²⁴¹⁷ *uherští bisku-
pové.*²⁴¹⁸

Pošli uši mezi lidi.

*Ten všecky napořad postřihá.*²⁴¹⁹

Vládneť jako hus v nebi.

Obé dobré hus i prase. Dobrýs co kozi slaniny.

*Co ze mne chceš smysly*²⁴²⁰ *vláčiti* (soukati) *contra experientiam et rerum naturam*
*aliquid suadere;*²⁴²¹ *jako praviti, že voda ne dolů teče ale na horu.*

Aú teť voda kam pán káže třebaš na makovici = *necházt jest práv když tak pán*
praví, byť pak byla pouhá lež.

Dotud nětco prašti až se přelomí.

Jablko nedaleko padá od jabloně = *dcera nemnoho bejvá lepší nežli matka.*

Lacino v Čechách, tři košťály za groš; *staré, vyšlo z zvyku.*

Poruť psu koblíhy./

(305a) *Panšti slibové a ženšti pláčové za nemnoho stojí;* *rarum.*²⁴²²

Třetil pištec na bubenky. *Dignum patella operculum.*²⁴²³

*Zná pelanty;*²⁴²⁴ *staré verštatní.*

304b

305a

²⁴⁰⁸ 4 Ezd 8,2; srov. fol. 281a

²⁴⁰⁹ Non ex omni ligno fit Mercurius. Nikoli z každého kusu dřeva vznikne Merkur. (Apuleius, *Apologia*, 43, 499)

²⁴¹⁰ *sadmo* otlak, rána pod sedlem nebo chomoutem

²⁴¹¹ *vetustum* zastaralé

²⁴¹² *de ficto* [...] *dicitur.* říká se to o předstíraném pláči, ovšem o sardonickém (smíchu).

²⁴¹³ *všeho svitný* přeslavný, proslulý

²⁴¹⁴ *jedno svitný* vychytralý, všemi mastmi mazaný

²⁴¹⁵ *rarum* ojedinelé

²⁴¹⁶ *pulcherrimam* [...] *eripuit.* sebral nám nejkrásnější děvče.

²⁴¹⁷ Ludvík II. (1501—1526), syn Vladislava II., krále českého a uherského

²⁴¹⁸ biskup Ladislav Salkan a kaločský arcibiskup P. Tomory

²⁴¹⁹ *postřihá* bije, seká

²⁴²⁰ *smysly* rozum

²⁴²¹ *contra experientiam* [...] *suadere* přesvědčovat o něčem, co je v rozporu se zkušeností a přirozeností

²⁴²² *rarum* ojedinelé

²⁴²³ *Dignum patella operculum.* Víčko odpovídá své misce. (jako přísloví u Hieronyma, ep. 7,5 a 127,9)

²⁴²⁴ *pelanty* souvisí asi s něm. *belangt*, tedy „to, co se žádá“

*Utekla mu s brdci.*²⁴²⁵ Cum aliquis non potest regere familiam et uxorem, non satisfacit uxori,²⁴²⁶ chodí on v roušce, ona v kukle.

Nepojímej matky se dcerou at hlavy nezperou.

Hlava šedivá a rozum v háji.

*Co by děti na mžitek*²⁴²⁷ hráli; humile,²⁴²⁸ verštatní = dětinské sou to větci.

Všakť již sedm let minulo.

*Sedřel mu típet,*²⁴²⁹ když pán s sedláka bohatého velikou vezme pokutu.

Jíž se o tele staráme a ještě kráva kdesi.

*Kobližná to tě žena = rozkošná, delicata,*²⁴³⁰ rozmazaná.²⁴³¹

*Přestanež-li liti přestane týci; rarum.*²⁴³²

Nehodí se do raje, rád mnoho radí.

Až bych jím sedm sadil.

Shodil ho s kadedry = provolal ho na kázání. Est autem haec insignis impudentia rabularum.²⁴³³ A však se některým kazatelům zdá, že by nebyli věrní a celí pravdy hlasatelé kdyby se po lidech nevozili; protož dotýkají osob více nežli věoí, na své více nežli/(305b) na pravdy protivníky dotloukajíce; přičemž pobožný a soudný muž, více vymstivání se těch rabulí²⁴³⁴ nežli osvědčování pravdy, snadně spatřiti může. A nevím aby se toho v které sektě více dalo, jako mezi přenezbednými illyrykány.²⁴³⁵

*Spadlo mu co na slup,*²⁴³⁶ dobře mu sedlo.

Čihá ubohý co vrana na ouhoře = má se chudobně, špatnou má živnost.

Co by za stěnu zastoupil, všecken se kams dívá jakž se oženil, a prve divně herštoval,²⁴³⁷ žádnému psu spáti nedal.

*Studeného jest žaludku,*²⁴³⁸ má zlý žaludek, jest netajný.

*On vždy před sakem*²⁴³⁹ kalí = sám sobě nesnáž činí.

*Chodí co uklíbaný*²⁴⁴⁰ kohout.

Mnoho psů zaječtí smrt.

Holubí truňky dělá protož se hned ožere. Nyní říkají dvorstvo, že dobře táhne = čistě pije; laudi hoc sibi dicunt.²⁴⁴¹

²⁴²⁵ s brdci s rozporkami od vozu

²⁴²⁶ Cum aliquis [...] uxori Není-li někdo s to vládnout rodině a manželce, neuspokojuje manželku

²⁴²⁷ na mžitek na slepou bábu nebo na schovávanou

²⁴²⁸ humile prosté, lidové

²⁴²⁹ típet tipec

²⁴³⁰ delicata půvabná

²⁴³¹ rozmazaná rozmazlená, zhýčkaná

²⁴³² rarum ojedinělé

²⁴³³ Est autem [...] rabularum. Toto je obzvláštní nestydatost tluchubů.

²⁴³⁴ rabulí verbalistických klíčků

²⁴³⁵ illyrykány stoupenci protestantského teologa Matyáše Vlašice-Flacia, zv. Illyricus (1526—1575); tvořili bojovné křídlo (tzv. gnésilutherský směr), které bylo v opozici k filipistům (tzv. synergistickému směru), tj. stoupencům Melancthonovým, názorově blízkým jednotě bratrské; bratří, zejména Jan Blahoslav, polemizovali s Flaciem hlavně o původu jednoty bratrské

²⁴³⁶ slup žlab s vrší na chytání ryb, vkládaný do jezu

²⁴³⁷ herštoval divoce si počíнал, divočil; počíнал si jako hejsek

²⁴³⁸ Studeného jest žaludku nic v sobě neudrží, všechno zvrací

²⁴³⁹ sakem nevodem

²⁴⁴⁰ uklíbaný uklovaný

²⁴⁴¹ laudi hoc sibi dicunt. přičítají si to ke cti.

*Dát se vše mluvíti; contra loquaculos concionatores. A bývá tu rádo aliud in ore aliud in vita.*²⁴⁴²

*Slepý rek za nic nestojí, rarum.*²⁴⁴³

Mluvi jako slepý o barvách.

Co by mu kůl nepohořel.

Již se jich tu několik zpátilo, zčernilo.

Lépe jest aby děti plakaly než otcové./

(306a) *Udělal mu se z toho hora, rozšel*²⁴⁴⁴ ho traňk.²⁴⁴⁵

Vsedu nejprv na malého koně, t. počni živnost od mála.

Nezasel aby mu prej kroupy nepobily.

Již mu se v růžek nalívá, v hrdlo; nemravní říkají v zadek etc.

Tot tě pod samé oko, když koho místně řečí dotkne.

Nedá-li mu Bůh přes ruce, nic dobře dělati nebude.

Pane Bože drž vůz.

*Tuším jemu tam strejčka*²⁴⁴⁶ *pekou* = příliš tam pospíchá.

Nenechal na něm cti za halíř.

*Na vlasu visí. Tenui pendentia filo.*²⁴⁴⁷

Lepší jest nýni s hrst moci nežli pravdy s pytel.

*Sítky*²⁴⁴⁸ *pere* = opravuje zase oo prvé zkažil, t. omlouvá, vymlouvá a barví.

Hladiti proti srsti.

Čeho oči nevidí toho srdce neželí.

*Není takového fochu*²⁴⁴⁹ *aby v něm nebylo pravdy trochu.*

Dva kamenové tvrdí (žernovi) nedělají dobré mouky.

Vdovička svávolička.

Nemohut té pejchy více krmiti.

O pánka hraji = usiluje jeden dru/(306b)hého zkucliti,²⁴⁵⁰ podmaniti, podkasati.²⁴⁵¹

*Běda té slepici na které se jestřab učí. Dicitur de medicis indoctis,*²⁴⁵² *o nových lékařích, z nichž každý poně má nejprvé tři krchovy zhrbatěti, a potom teprv dobrým a zkušeným byti lékařem. A protož se pry někteří žehnají před lékařem co před čertem.*

Nechat mluví co by jej ctílo.

*Osukoval*²⁴⁵³ *naň ruce.*

Ne hned se z toho vykašle = z té nemoci, z té škody.

*Zlámala nohu, cum in puerperio est.*²⁴⁵⁴

At sou vlci syti a kozy celé.

²⁴⁴² contra loquaculos [...] aliud in vita. proti povídavým kazatelům. A bývá tu rádo něco jiného v ústech a něco jiného v životě.

²⁴⁴³ rarum ojedinelé

²⁴⁴⁴ rozšel ho prostoupil ho, pronikl jím

²⁴⁴⁵ traňk lék, léčivý nápoj

²⁴⁴⁶ strejčka mandragoru, nápoj lásky

²⁴⁴⁷ Tenui pendentia filo. (Všechno) visí na tenkém vlásku. (Ovidius, *Ex Ponto* 4,3, 35)

²⁴⁴⁸ sítky osidla na chytání ptáků

²⁴⁴⁹ fochu žertu, povídačky

²⁴⁵⁰ zkucliti přemoci

²⁴⁵¹ podkasati podrobit si

²⁴⁵² Dicitur de medicis indoctis Říká se o nenaucených (nezkušených) lékařích

²⁴⁵³ osukoval přichystal („vykasal si rukávy“)

²⁴⁵⁴ cum in puerperio est. když rodí, při porodu.

*Chybila mu modla.*²⁴⁵⁵

*Umrleému koni voves opálati.*²⁴⁵⁶

Po nemoci, po pouťi darmo dobrým (t. napraveným) slouiti.

Držít to jako ouhore za ocas, totiž, ten statek a nebo ten ouřad etc.

*Jakous tam hroudu sválel,*²⁴⁵⁷ t. nesnáž strápal.²⁴⁵⁸

Ukus se v prst.

Spálít se o něj, t. nepřemůžeť ho, nepřeveďe ho k své vůli.

Hryzou se co psi o kost, co koni o žlab.

Jde mu pod vítr, hoví mu a má proč.

Voba ste v jedno brdo tkaní.

Přišel k řeči co Turek k šavli.

Hlava zmytá; když kdo v nesnadných věcech cestu k zpravení jich nalezne.

Leda se kola mýjela, t. vydaní příj/(307a)mu nepřevyšovalo, t. aby neutrácel osmi peněz od groše.

Jest to studený smích = neopravdový.

Na sucho vyvezl, vytrhl.

*Již tě se vyřezalo, propískal*²⁴⁵⁹ *to všecko.*

Všecko mi to na hrdlo spadlo = někomu opatrování sirotků etc.

Kdyby po psi vůli bylo žádné by klisny na světě nebylo.

*Tu tě suk, trefil na suk; rarum.*²⁴⁶⁰

*Které vody nejprv dojde tu pije = nubilis virgo nubet facile, vel rustico.*²⁴⁶¹

*Propekł mu řešitko, vel propálil = pronesl*²⁴⁶² *věc sobě svěřenou; perdidit fidem.*²⁴⁶³

Hody Machu krčma ve vsi.

Nevejskej ještěš nevyhrál.

*Les má uši, pole oči. Silva habet aures.*²⁴⁶⁴

Také mu napsáno = takéť vždy někdy umře.

Jsi-li dobrý, méně na tobě čert má = chválíš se velmi, jestli žes tak velmi dobrý tobě tě dobře, méně má čert svého na tobě.

Žádáš od žebráku mošny.

Nedá na sobě šatů dráti = nedá se dlouho pobízeti, snadně ho navedeš.

*Jest to veliká Dyána Efezských;*²⁴⁶⁵ *rarissimum.*²⁴⁶⁶

*Hadra plachtu našla; chasa říká: našla trkule mrkuli. Dignum patella operculum.*²⁴⁶⁸

Hadr onuci; abiectum.²⁴⁶⁷

Může se hoditi ten sejr k tomu chlebu./

²⁴⁵⁵ viz fol. 273a, pozn. 1852

²⁴⁵⁶ viz fol. 300b, pozn. 2357

²⁴⁵⁷ sválel uhněti

²⁴⁵⁸ strápal ztropil, způsobil

²⁴⁵⁹ propískal ztratil, pozbyl

²⁴⁶⁰ rarum ojedinelé

²⁴⁶¹ nubilis [...] rustico. vdavekchtivá dívka se ochotně vdá třeba i za hlupáka.

²⁴⁶² pronesl prozradil

²⁴⁶³ perdidit fidem. ztratil důvěru.

²⁴⁶⁴ Silva habet aures. Les má uši. (srov. Walther, n. 29628)

²⁴⁶⁵ Dyána Efezských srov. Sk 19,28

²⁴⁶⁶ rarissimum velmi vzácné

²⁴⁶⁷ abiectum sprosté

²⁴⁶⁸ Dignum patella operculum. viz fol. 305a, pozn. 2423

(307b) *Spravili na něj Markovy dluhy.*²⁴⁶⁹

*Pravý mosoř*²⁴⁷⁰ = člověk neochotný, netrefný,²⁴⁷¹ trapič jiných.

Jako nerejdovný vůz. Tvrdošijný troup, neohbitá²⁴⁷² věc.

Má zedranou pfi, vel strhanou.

*Jeden miláček*²⁴⁷³ a druhý mrzáček.²⁴⁷⁴

Divně mne on sobě mustruje, uzdí, sedlá, čvičí.

Rozpustil špačky, dal se v žerty.

Chodí co múra, co by ho vysedl.

*Pitomý*²⁴⁷⁵ holub.

Kuklí ho jak chce.

*Nechali sme toho na probfisle*²⁴⁷⁶ = in dubio.²⁴⁷⁷

Již sem od uzdy pustil = již nejednám, dal sem tomu pokoj.

V veliké vodě veliké ryby.

Nepřežene ho co hada přes pás.

Semleli mu k hodům = včas mu přišel na retuňk.²⁴⁷⁸

Vše tak chala bala dělá, t. lecjak leda odbyl.

An proto mírně, jako by motovidlem stfělil.

Každý v svou troubí.

Král daleko, Pán Bůh vysoko, nevíť kdy se spravedlnosti dotekáš.

Jdou k němu co k krémě.

Straka ze kře a dvě v keř,^{2478a} protože nebudme Bohu draží, pustíme-liť se ho on sobě najde hojně služebníkú, ale námť by běda bylo bez něho./

(308a) *Vzádyckyť on rád hasí kdež ho nepálí* = všetečný a doskočný, *πολυπράγμων.*²⁴⁷⁹

Verštatní proverbium²⁴⁸⁰ jest: *Kde nesvrbí nedrb.* Qui nimium emungit, elicit sanguinem.²⁴⁸¹

Prosí zaň Boha co vlk za kraví vocas.

Na starém do mlejna. Kdo dělá ať předse dělá, jiným se pohoví.

Čert mu to navalil, nahodil.

Jako by prstem mouku zobal.

Neráda by kozka na trh.

Tučné svini zadek maže. Terent(ius): Ut ii qui minus habent, addant divitiibus.²⁴⁸²

Má se zle, velut mře hlad, co mlynářová slepice.

²⁴⁶⁹ *Markovy dluhy* ze středověké anekdoty o pijáku Markovi

²⁴⁷⁰ *mosoř* asi přesmykem z něm. *moros* „morous“ (a to z lat. *mōrosus* „mrzutý, pedantický, nevrly“)

²⁴⁷¹ netrefný neohodný, zlý

²⁴⁷² neohbitá neohebná, nepružná

²⁴⁷³ *miláček* člověk oblíbený u žen

²⁴⁷⁴ *mrzáček* ošklivec

²⁴⁷⁵ *pitomý* krotký, ochočený, domácí

²⁴⁷⁶ *probfisle* povřísla

²⁴⁷⁷ in dubio na pochybách, nerozhodnuto

²⁴⁷⁸ na retuňk na pomoc, na záchranu

^{2478a} totéž přísloví uvádí Klaret, *Fyziologář* (ed. V. Flajšhans, *Klaret a jeho družina II*, s. 51)

včetně latinského znění

²⁴⁷⁹ *πολυπράγμων* všetečný

²⁴⁸⁰ verštatní proverbium lidové přísloví

²⁴⁸¹ Qui nimium [...] sanguinem. Kdo příliš silně smrká, vyamrká krev. (Walther, n. 24367a)

²⁴⁸² Ut ii [...] divitiibus. Aby ti, kteří mají méně, přidali bohatěm. (Terentius, *Phormio*, v. 42)

*Jakt se ulízá²⁴⁸³ a oblízá²⁴⁸⁴ co mlejnská tista.²⁴⁸⁵
 Neopravný²⁴⁸⁶ pán jest, špatně poďdané opatruje.
 Nezůstane²⁴⁸⁷ žaba močidla.
 Nosí jako soumar, jako vosel.
 Dorostout někdy štěncům zuby, jako onomu Škanderbégovi,²⁴⁸⁸ a i Mathyášovi
 králi²⁴⁸⁹ na onen čas.
 Po teleti husí chlívec.
 Bez peněz na trh, bez soli domů.
 Špatně kozka dojí = malí důchodové, chudá fara, sami mniši zvoní.
 Dovedeš vody na Tábor.
 Chceš-li pravdě bývej doma. De infideli uxore negligentioris mariti.²⁴⁹⁰
 (308b) Když hrozíš nasadiž také svého půl, hrozíš svého půl.
 Snázé jest v kalné vodě ryby lovití. Někdo svadí přátely aby pod tím svého dovedl;
 jako papež franského krále s cisařem, aby sám mezitím Vlachy obdržel bezpečněji.²⁴⁹¹
 Nelze se ho dotknouti co světcené kosti..
 Platiti vše co za opičné,²⁴⁹² ono kněžím, ono žákům, zvoníkům eté.
 Zběřeš jaré i ozimé.
 Svůj svému a psu kost.
 Kdo se bojí jíní, spadne (vel poprší) na něj snih.
 A i ty již poně v saku,²⁴⁹³ nevíš kam kozy hnány, kolik kur doma.
 Co kvadrátí²⁴⁹⁴ dosadil²⁴⁹⁵ tím písmem.
 Daleko cíle chybuješ.
 Nevím kam se s tím dále rejdovati.
 Nevoní mu to.
 K čemu toho chováš, snad na slaniny.
 Zda jich potom načeseš na hrušce; t. štedře peníze utrácíš.
 Všickni poprání, noha jich neušla.*

²⁴⁸³ ulízá sa usmívá se

²⁴⁸⁴ oblízá se olizuje se, pochutnává si

²⁴⁸⁵ tista fenka

²⁴⁸⁶ neopravný nepečlivý, nechránící, nesprávný

²⁴⁸⁷ nezůstane neopustí

²⁴⁸⁸ Skanderbeg, vl. jm. Gjergj Kastrioti (po 1403—1468), albánský kníže a národní hrdina. Byl islámsky vychován jako rukojmí u tureckého dvora a byl oblíbencem sultánovým. R. 1443 povstal proti Turkům a sjednotil Albánii. R. 1461 s ním sjednal sultán mír.

²⁴⁸⁹ Matyáš Korvín (1443—1490), volený král uherský. Byl vychován na dvoře Jiřího z Poděbrad, ale v 60. letech 15. stol. se obrátil proti němu a válčil s ním.

²⁴⁹⁰ De infideli uxore negligentioris mariti. O nevěrné manželce nedbalého muže.

²⁴⁹¹ Mní se zde politika papežů první poloviny 18. století (tj. Julia II., Lva X., Klementa VII. a Pavla III.), jejichž konečným cílem bylo zabránit sjednocení Itálie. Tito papežové, hlavně pak Lev X., hráli dvojakou úlohu vzhledem k nepřátelství mezi Německem a Francií, v němž šlo i o osud Itálie. Toto nepřátelství vyvrcholilo ve čtyřech válkách německého císaře Karla V. s francouzským králem Františkem I. a skončilo mírem v Cateau Cambrésis r. 1559.

²⁴⁹² opičné patrně posměšný název nějakého platu nebo dávky; původně asi opičné (od slovesa opičkati se = pečovat, starat se o někoho), tj. plat za ochranu, péči (ratio tuitionis), později deetymologizováno a přikloněno ke slovu opice (srov. V. Vaněček, *Základy právního postavení kláštera I*, Praha 1933, s. 66—68, tam i starší hypotézy); první doklad slova má listina Viléma ze Strakonice pro klášter břevnovský z r. 1346: *symeales denarios, qui vulgariter opyczne dicuntur* (RBM V/1, č. 33, str. 22); termín je v německé podobě *Affenzins* doložen ještě z 18. století.

²⁴⁹³ poně v saku asi uloven v síti

²⁴⁹⁴ kvadrátí dlažební kostkou

²⁴⁹⁵ dosadil zasáhl

Nebude-liť s námi Boha neujdeť nás tudíž noha.

Za novu²⁴⁹⁶ řešitko na hřebíčku povisi.

Vyhrál z zadu běže.

Ani slívám ani hubám, není než hlupec, k ničemuž není.

Chtěl by míti z jednoho vola dve kůže =/(309a) i trestati i pokutu vzíti.

Vyšel co čáp z konopí.

Ne vše zlato co se svítí, ne vše svato co se vidí, chválí, slaví, velebí, ctí.

Měchýřem by ho zastrášil.

Živá hlava najde koblouček; rarum.²⁴⁹⁷

Chodí co tělo bez duše, co omámený, co v útrapách, co otřeštěný.

Jako dítě říká hadu ptáček a žabě slaviček. Zlé jest to znamení, daleko lépe jest ať děti říkají hlišťe had.

Zhoda, zhůda na něj²⁴⁹⁸ nechat potom doma sedá.

Motá se co nevypřeřený kluk.²⁴⁹⁹

Chodí co nedomrlé prase, co zařezaný, co můně,²⁵⁰⁰ co by mu v nos napískal.

Rci mu ať mi na oči nechodí, in conspectum,²⁵⁰¹ a kde sem já ať on tu nebývá.

An (sám) by toho čert na holi nepřeskočil.

Jest jako vymláčená oklep.²⁵⁰²

Co by mu kůl nepohořel.

Co z husi voda.

Na obě straně broušený.²⁵⁰³ Simulator et dissimulator,²⁵⁰⁴ nýbř²⁵⁰⁵ šibal = nepřímý²⁵⁰⁶ člověk, chytrý, lstivý, versatilis, versutus nebulo.²⁵⁰⁷

Rad by z onohů²⁵⁰⁸ muškát udělat. Ex musca elephantem.²⁵⁰⁹

Proto kovář klišťe má aby se nespálil. I biskupi tak říkávali o svých vikařích. A mist<r> Jan Hus doložil: A co pak, když čert nechaje/(309b) kleští vzal kováře.²⁵¹⁰

Všecken zvěřel = alius factus, vanus, inconstans,²⁵¹¹ zmařená sůl téměř.

Jinam se korouchvička obrátila.

Jinam vojkou (vel vojem) obrátil; jako onen Mistopol²⁵¹² smluviv se s papeženci,²⁵¹³ a nadto před ním Rokycán.²⁵¹⁴

²⁴⁹⁶ za novu na počátku, zpočátku

²⁴⁹⁷ rarum ojedinělé

²⁴⁹⁸ zhoda na něj dobře mu tak!

²⁴⁹⁹ nevypřeřený kluk neopeřený šíp (srov. fol. 297a, pozn. 2304)

²⁵⁰⁰ můně ňouma

²⁵⁰¹ in conspectum na dohled

²⁵⁰² oklep prázdný snop (srov. fol. 325b)

²⁵⁰³ srov. Př 5,4

²⁵⁰⁴ Simulator et dissimulator Schopný předstírat i zastírat (srov. Sallustius, *Bellum Catilinae* 5,4)

²⁵⁰⁵ nýbř ba i, dokonce

²⁵⁰⁶ nepřímý neupřímý

²⁵⁰⁷ versatilis, versutus nebulo. obratný, lstivý ničema.

²⁵⁰⁸ z onohů eufemismus za z hoven

²⁵⁰⁹ Ex musca elephantem. Z mouchy slona.

²⁵¹⁰ Postilla, čtenie 12, Neděle, jenž slove devietník, C: A nepomůž výmluva, již se brání, řkuce, že proto kovář má kleště, aby se neožehl: též farář neb biskup má náměstka, aby od věčného ohně, neb od ošticového nebyl páten; ale jest odpověď k tomu lehká: že dábel nechaje kleští, vezme kovářě! (Erben II, 66—67; srov. také *O svatokupectví*, kap. 5 H, Erben I, 421)

²⁵¹¹ alius factus, vanus, inconstans změnil se, stal se prázdným, prchavým a nestálým (srov. Mt 5, 13)

²⁵¹² viz fol. 170b, pozn. 98

²⁵¹³ papeženci římská církev

²⁵¹⁴ viz fol. 159b, pozn. 1620

*Navetřel,*²⁵¹⁵ srozuměl, olfecit hoc,²⁵¹⁶ dopátral se toho.
Tluče se po frejích, po pitích, co po pletkách.
Však mu z zadku nesvítá, říkávají tak nemravné šeňkýřky.
Dostal se jako myš do otrobu.

*Takét někdy usedne.*²⁵¹⁷

*Vysychá mu roh; verštatní = timet in angustum copiae eius rediguntur.*²⁵¹⁸

Žaba vždy najde motídlo.

*Snadnoť jest létati, než osednouti*²⁵¹⁹ *jest těžko.*

*Již ho sobě ubádal,*²⁵²⁰ *má ho jako v hrsti.*

Z latí plotové, a svině v Střibře chodi, v Čechách.

*Aú velmi příjemno jako by opak*²⁵²¹ *dřel.*

Nedát on se z toho sbosti = svésti.

Jaks se toho vožáhavě dotýkáš.

*Div se neokozlí že k němu málo lidí jde, t. do šeňkovného domu, na víno vel*²⁵²²
na pivo, a nebo snad do jeho krámu etc.

Byť pes psa nejedl; dum pessimi ho/(310a)mines in aliquo conveniunt, licet alio-
*quin longe dissidiant in aliis.*²⁵²³

*Ať chodec*²⁵²⁴ *syt ale mošna nesyta; humile,*²⁵²⁵ *prostý.*

*Pohled jakt jde ševerem,*²⁵²⁶ *čtyřmi cestami, homo ebrius.*²⁵²⁷

*Šentem řemenem;*²⁵²⁸ *verštatní, vetus.*²⁵²⁹

Vrtí hlavou, nepotáhne.

Sytá tě to krmě tudíž se přeji = lání a domlouvání.

Musit tvrdé hrušky hrejzti.

*Právě na řepě zastížen = při skutku, s jistinou.*²⁵³⁰

Pěknýť jest bylo to kázání jako nemastný zeli.

*Jako přídruha*²⁵³¹ *u plotu.*

*Pan Vylím z Perštejna*²⁵³² *říkával: S Římany věřím, s Čechy držím, s Bratřimi*
umírám. Ale nedát s sebou pravda tak hráti, nebo nelze s hodů na hody.

Nekal mu krve.

²⁵¹⁵ *navetřel* zvětřil, tušil

²⁵¹⁶ *olfecit hoc* vyčenichal to

²⁵¹⁷ *usedne* asi písařskou chybou za *usvadne* = uvadne

²⁵¹⁸ *timet [...]* rediguntur. bojí se, jeho majetek se zmenšuje a tenčí.

²⁵¹⁹ *osednouti* sednout, přistát

²⁵²⁰ *ubádal* upíchal, bodáním k něčemu přiměl

²⁵²¹ *opak* nazpět, proti srsti

²⁵²² *vel* nebo

²⁵²³ *dum pessimi [...]* in aliis. když se špatní lidé na něčem shodnou, ačkoli jinak se v ostatních věcech úplně rozcházejí.

²⁵²⁴ *chodec* žebrák, tulák

²⁵²⁵ *humile* prosté, lidové

²⁵²⁶ *ševerem* šejdrem, šikmo

²⁵²⁷ *homo ebrius* opilý člověk

²⁵²⁸ *šentem* nejasné slovo; je možno číst i *s sentem* (možná písařskou chybou místo *sem tam*)

²⁵²⁹ *vetus* staré

²⁵³⁰ *jistina* dokázaná věc; corpus delicti

²⁵³¹ *přídruha* opora, podpěra

²⁵³² *Vilém z Pernštejna a na Helfenštejně* (asi 1435—1521), nejvyšší hofmistr Království českého, nejbohatší velmož své doby v Čechách a na Moravě. Původně byl stoupencem Jiřího z Poděbrad, pak Matyášův, potom pracoval pro zvolení krále Vladislava. Byl katolík, na sněmech a sjezdech stával se stranou podobojí a chránil jednotu bratrskou proti králi Matyášovi i Vladislavovi.

Bude o to divný²⁵³³ rauš = nesnáz a dranice.

Jest to jeho podpažník, miláček.

Uvázl až po uši; magnis malis et difficultatibus, sese involvit.²⁵³⁴

Rukama lomiti; bývá to v velikém ssouzení a v největším nebezpečství.

Se všem plát.²⁵³⁵

Dobry pro smrt poslati = léní posel.

Leze co rak.

Čije kosa kamen./

(310b) *Dosedl holým zadkem na zemi a nebo na hachli.²⁵³⁶*

Bude kdákati kde bude moci a doma ponese; de iuvenclis adulteris dicitur, sed est rarum.²⁵³⁷

Ne všech přitřhl,²⁵³⁸ nemá všech doma = semistultus,²⁵³⁹ nábzdí, třeštidlo, fanta, ffidlo.

Vždy on podrejvá.

Pije, žere, co by do škorně lil.

Nedávej mi kobyl²⁵⁴⁰ však na mně do mlejna nejezdíš, šeňkérky a jiné nestydaté ženv tak říkají.

Rád by ho na lžici vody utopil. Rádi by na něj na chudinu psí hlavu vstrčili.

Rád by ho v hrsti zachoval, za řadry do nebe donesl, na rukou do nebe vnesl.

Páchne co thof.

Umel nejprvé před svými. Tua vicia primum corrige.²⁵⁴¹ Pán řekl: Vyvrz prvé břevno z oka tvého.²⁵⁴² Turpe est doctori dum culpa redarguit ipsum.²⁵⁴³

Však se již rozkmořili, přestali byti přátelé.

To tě mu hlavu strčilo = proto při prohrál.

Neset naň hlavu = máš k němu chut a číhá naň.

A špižerna jako by škřipím²⁵⁴⁴ vytřel po té svadbě.

Ját s těmi obinušty²⁵⁴⁵ neumím, než povím prostě./

(311a) *Svod²⁵⁴⁶ po svodu a on vždy trpí.*

Mermo²⁵⁴⁷ se mu toho nechce.

Nemá s to duše, t. nesmí,²⁵⁴⁸ není tak udatný aby se v to dal, není ho s to = s tu věc.

Ještě dotud mnoho vody uplyne.

U samét jest vody mlejn = s těžkem není pravda, neumyješ se od toho.

²⁵³³ *divný* hrozný

²⁵³⁴ *magnis malis* [...] involvit. zapletl se do velkých potíží a nesnází.

²⁵³⁵ *Se všem plát.* Bez výhrad. (srov. fol. 317a, 363b)

²⁵³⁶ *hachle* hřebenovitý ostnatý nástroj na drhnutí lnu, drhlen (srov. *vochle*, fol. 320a)

²⁵³⁷ *de iuvenclis* [...] *rarum*. říká se to o záletných mladíčcích, ale je to ojedinelé.

²⁵³⁸ *přitřhl* chytil, polapil

²⁵³⁹ *semistultus* přihlouplý

²⁵⁴⁰ *Nedávej mi kobyl* Nespílej mi do kobyl

²⁵⁴¹ *Tua* [...] *corrige*. Napřed napravuj své vlastní chyby.

²⁵⁴² Mt 7,5; L 6,42

²⁵⁴³ *Turpe est* [...] *ipsum*. Potupu učitel má, když může být usvědčen z viny. (*Disticha Catonis* 1, 30, 2)

²⁵⁴⁴ *škřipím* škřipinou (tj. věchem trávy)

²⁵⁴⁵ *obinušty* okolky, přetvářkou, vyhýbavými řeči

²⁵⁴⁶ *svod* řízení o vlastnické žalobě, při němž nařčený musí jmenovat svého předchůdce v držbě věci, o jejíž vydání žalobce žádá, a ten opět svého předchůdce, až se najde zloděj

²⁵⁴⁷ *mermo* vůbec, za žádnou cenu

²⁵⁴⁸ *nesmí* neodvažuje se

*Jakt jedné hlavy nestane tak jest tvá věc pryč. De pisce hoc vere posset dici.*²⁵⁴⁹
Náhoněi Satanovi.

*Kůň když se otne,*²⁵⁵⁰ *nepotáhne, radše někam v stranu skočí.*

*Zastřelil holuba = sklamal.*²⁵⁵¹

*Viziž aby nepřebodl, nepřecvičil. Longa patientia furorem parit.*²⁵⁵²

*Co přlíšž to mnoho, co vhod dobro, mnoho nezdravo.*²⁵⁵³

*Koštůj brodu,*²⁵⁵⁴ *iacta sit alea.*²⁵⁵⁵

*Hledá zálsků = příčin*²⁵⁵⁶ *k někomu.*

Za cesty drev utrhnouti = dokudž čeho čas dotud toho hled.

*Vosákl na suše.*²⁵⁵⁷

Není tak dlouhé písni aby neměla amen, aby ji konce nebylo.

Všeho do času.

Vyskoumal to; verštatni.

*Vadí se jako vrabci o cizi proso.*²⁵⁵⁸

311b (311b) *Jižž sme okukleni. Králi Juráni*²⁵⁵⁹ *jižž sme povedáni,*²⁵⁶⁰ *poděláni.*

*Co pomalu třešti*²⁵⁶¹ *rádo se zláme.*

Ssadil ho co s lopaty.

Také se toho nedospal.

Jest dobrý kdež ho nepotřebuje.

Zviš o něm než s ním věrtel krachu sniš.

*Setřelil sme se*²⁵⁶² *o to.*

*Jižž tě se semlelo, a proto nevelmi buchlo před jinými.*²⁵⁶³

*Má cvikmlejn;*²⁵⁶⁴ *humile.*²⁵⁶⁵

Co by zlatta ukrajoval = dáf dosti pěkných slov.

*Pravý Saturnus.*²⁵⁶⁶

Nadechl ho svým duchem.

Vychoval psa na svou nohu.

*Přeběhl přes čaru = devíavit, transgressus est metas.*²⁵⁶⁷

*Přinesl sám na se palici. Suo sibi hunc gladio iugulo.*²⁵⁶⁸

Někdy i slepý podkovu nalezne, aspoň když v ni nohou zavadí.

²⁵⁴⁹ De pisce [...] dici. Opravdu by se to mohlo říci o rybě.

²⁵⁵⁰ otne se zatne se, zapře se do nohou, vzepře se

²⁵⁵¹ sklamal zmýlil se

²⁵⁵² Longa patientia furorem parit. Dlouhá trpělivost plodivá zuřivost. (srov. Walther, n. 20833d)

²⁵⁵³ viz fol. 115b, 225b

²⁵⁵⁴ viz fol. 4a, pozn. 26

²⁵⁵⁵ viz fol. 289b, pozn. 2170

²⁵⁵⁶ příčin záminek

²⁵⁵⁷ Vosákl na suše. doslovně Uvázl na mēlčíně.

²⁵⁵⁸ srov. fol. 323b

²⁵⁵⁹ Králi Juráni možná je to narážka na krále Jiřího z Poděbrad; srov. fol. 288b

²⁵⁶⁰ povedáni eufemismus za posrání

²⁵⁶¹ třešti praští, praská

²⁵⁶² setřelil sme se utkali, pobili, pohádali jsme se

²⁵⁶³ srov. fol. 298a, pozn. 2315

²⁵⁶⁴ cvikmlejn výhodu nebo zajištění na obě strany (výraz ze hry na mlýnek)

²⁵⁶⁵ humile prosté, lidové

²⁵⁶⁶ viz fol. 229a, pozn. 1021

²⁵⁶⁷ devíavit [...] metas. sešel s cesty, překročil hranice.

²⁵⁶⁸ Suo sibi [...] iugulo. Zabíjím ho jeho vlastním mečem. (Terentius, *Adelphoe* 5, 8, 35)

K čemu tě to přistrčil, t. přimluvil se²⁵⁶⁹ k té věci, a pověděl nihil ad rem;²⁵⁷⁰ nic k ničemu. Pertineret huc quaedam scurrilis historia.²⁵⁷¹

Zaškoudlý²⁵⁷² co by cvrčky louštil.²⁵⁷³

Na ty tanty vanty²⁵⁷⁴ já se v nic nedám.

Rukojmě jako jistec,²⁵⁷⁵ obá sta pevná.

Chudoba cti netratí.

Hrozné trapídlo.

Nesmělé srdce/(312a) cti nedochází, aude aliquid si vis esse aliquis.²⁵⁷⁶

Ospem²⁵⁷⁷ se bídy hrnou; vetus. Nulla calamitas sola venit.²⁵⁷⁸

Omráčený všecek, attonitus.²⁵⁷⁹

Radše bych se pod zemí viděl.

Já vlku páteř²⁵⁸⁰ a on vždy berana.

Oper mu kožich a rukávu tak nechej; obsoletum²⁵⁸¹ a verštatní.

Zdráv zedral; ševcovské.

Budeš toho syt, bodejž dobře bylo, zdráv požil.²⁵⁸²

Jest nyní tu na milosti, a vezma žalost půjde pryč.

Opantáný, oplátáný; moravské.

Verpant²⁵⁸³ poně půl druhého troupa²⁵⁸⁴ platí. Nevypulerovaný.

Váva co chudým dáti.²⁵⁸⁵

Ohřela mu se hůlka v rukou = byv v ouřadě přivykl býti darován a otěn.

Zůstává v své jiše.²⁵⁸⁶

Kdo za rohy neudrží, za vocas jistě nic.

Vděk nebo nevděk²⁵⁸⁷ přijmi mne bezděk.²⁵⁸⁸

Umřel Darmodej, nastal Kupsobě.

Či vůl drž za rohy.

Sedí co nadutý měchýř.

Krásně nevěděl tomu co říci.

Když se kaně zjestřabi, více drápe nežli rozený jestřab.

Těžko jest slyšeti když veš kašle.

Panské spaní zebračtí snidání./

(312b) *Však se ještě svět nesechl.*

312a

312b

²⁵⁶⁹ přimluvil se vyslovil se

²⁵⁷⁰ nihil ad rem bez souvislosti s věcí

²⁵⁷¹ Pertineret [...] historia. Sem by se hodila nějaká bláznivá historka.

²⁵⁷² zaškoudlý vyhublý

²⁵⁷³ louštil louskal

²⁵⁷⁴ tanty vanty žvanění, prázdné řeči

²⁵⁷⁵ jistec dlužník; ručitel

²⁵⁷⁶ aude aliquid [...] aliquis. odvaž se něčeho, chceš-li být někým.

²⁵⁷⁷ ospem osep = sypké plodiny, obilí, „co se sype“

²⁵⁷⁸ vetus [...] sola venit. starobylé. Žádná pohroma nechodí sama. (Walther, n. 18891a)

²⁵⁷⁹ attonitus ohromený

²⁵⁸⁰ páteř otčenáš

²⁵⁸¹ obsoletum zastaralé

²⁵⁸² zdráv požil. dobrou chuť.

²⁵⁸³ verpant neotesanec (pův. asi modřínový špalek)

²⁵⁸⁴ troupa hlupáka (pův. pařez, špalek)

²⁵⁸⁵ nejasné (možná písatskou chybou za *Váva co chudým dáti*)

²⁵⁸⁶ jiše omáčce

²⁵⁸⁷ vděk nebo nevděk vhod nebo nevhod

²⁵⁸⁸ bezděk proti vůli, nedobrovolně

Co by z patra spadl.

Nevysazovati děti na slunce; vetus²⁵⁸⁹ = mladých nezkušených na kněžství nepostavovati.

Uděil co v doch.

Větrem kazí přátely.

Darmo ve mlejně housti.

Nemoc neumohli ale zkazi.

Utopíš raka v vodě.

Baba s vozu kolům lehčeji; staré verštatné, humile.²⁵⁹⁰

Syt Havel mouky, nechce otrubů.

Z cizího vysedni v prostřed moře.

Pleš jako holé, vše tě jedno.

Dobry jest někdy stulkvik.²⁵⁹¹

Uměj zavinité nositi.

Nerovná spřež.

Co sejde z očí to vyjde z srdce.

Bez podnětu drva nehoří.

Mohu jí bezpečně odjiti²⁵⁹² jako zlé sekery na nátoni.²⁵⁹³

Jest pilen učení jako zajíc bubna.

Nevypálíš mi rybníku.²⁵⁹⁴

Mluvíš co chceš, ale nemáš co chceš.

Pokus se o to jen, jistě zlého navatíš.

On drží petení a my rožen, de mercatoribus²⁵⁹⁵ na něž řemeslníci dělají co na zlou horu.²⁵⁹⁶

Hlina hlinu mate;²⁵⁹⁷ poně mikulášenci²⁵⁹⁸ říkají de adulteriis et scortationibus.²⁵⁹⁹/ (313a) Vessel se jako by nic nevesel.²⁶⁰⁰

Řemesloť jest pán, tuť vždy živý peníz; humile,²⁶⁰¹ verštatné.

Čistě se vybralo co rybí oko = jasný tam deň.

Sokolem honí = živí se jakž můž.

Stroubil je v hromadu.

Nezebe ho = má sdosti, není chud.

Mlčí co peň.

Nepodávej psu vidliček, t. nedražď zlých lidí.

Pro statek vložil sobě na hrdlo nedostatek = duxit quidem divitem sed valde ineptam.²⁶⁰²

²⁵⁸⁹ vetus starobylé

²⁵⁹⁰ humile prosté, lidové

²⁵⁹¹ stulkvik viz fol. 293b, pozn. 2239

²⁵⁹² Mohu jí bezpečně odjiti Mohu od ní klidně odejít

²⁵⁹³ na nátoni na špalku

²⁵⁹⁴ srov. fol. 296a

²⁵⁹⁵ de mercatoribus o kupcích

²⁵⁹⁶ na zlou horu na špatný, nevýnosný důl

²⁵⁹⁷ mate hněte

²⁵⁹⁸ mikulášenci česká spiritualistická sekta, jejímž zakladatelem byl sedlák Mikuláš z Vlášence († 1495), vizionář; sekta zdůrazňovala prostotu a neučenost; k mikulášencům patřil v mládí i Jan Augusta

²⁵⁹⁹ de adulteriis et scortationibus. o smilstvech a děvkařství.

²⁶⁰⁰ pravděpodobně haplografii za Vessel jako by nic nevesel

²⁶⁰¹ humile prosté, lidové

²⁶⁰² duxit [...] ineptam. vzal si sice bohatou, ale hrozně hloupou.

*Pro slovo nezkaží rytmu*²⁶⁰³ = by měl něco přilhati, předce on poví něco směšného.

Blázní slibem vesseli, moudří se kají; verštatní.

Obé dobré hus i prase.

Vyloudil houserem berana.

*Nadal*²⁶⁰⁴ *mě co Žižka mnichy.*

*Ne na vše trhnouti*²⁶⁰⁵ *co chce sednouti.*

*Dobrá vůle koláče*²⁶⁰⁶ *jídá.*

Divy kutt.

Udělal mi kousek, dovedl tě mi pravé.

Co by hrach na stěnu sypal.

Dali mu propudy = vyhnali ho.

Lepší prvnt ostuda než poslednt.

Dostal blázen palice.

*Uživeš ho*²⁶⁰⁷ *co pes sádla.*

Vstals a nepláčeš./

(313b) *Vše tě fůra, Vaněk jako Důra.*

Zachovej Bůh od již dobré ženy.

Trefil v vrch hrušky.

Pravá pojed = zlá žena, Moravoi řkou.

*Z malého koláče*²⁶⁰⁸ *obec zradil; staré.*

Když se na člověka rozhněvá, zradu by pověděl, zvláště při truňku.

Odstrčili ubohého co kotě od mlíka.

Vrazil mi hřebík do hlavy, mám nač mysliti.

*Dlužen Blažkovi*²⁶⁰⁹ *za čepici = blazen a nebo náblazní.*

*Pravýs Vávra*²⁶¹⁰ *t. bloud anebo hlupec.*

Jest soudný Řehoř.

Již to všecko roztroubil; na Moravě sedlky říkají rozvorejkal.

Neštěstí ne po horách ale po lidech se tluče.

Jest ve psotě jako v kvítí.

Činovatý lotr, duplovaný lotr, kurva.

*Tref se a neb tě uvrhu*²⁶¹¹

Trefil tě právě v špičku.

Dobrá polívka při dvoře, než vysoko skákati.

*Horší-li člověk lepší štěstí. A jistě tak bývá, žeť bezbožní lidé štěstí zde mají a po-božní bidu; a protož/(314a) dí žalm: Noli aemulari in malignantibus.*²⁶¹² *O miram Dei patientiam.*²⁶¹³ *Ale žeť dlouho čekání a přílišná snášelivost Božská, velikostí*

313b

314a

²⁶⁰³ *rytmu*

verše, rýmu

²⁶⁰⁴ *nadal*

obdaroval, obdařil nadací

²⁶⁰⁵ *trhnouti*

vyrazit

²⁶⁰⁶ *koláče*

dary, úplatky

²⁶⁰⁷ *uživeš ho*

užiješ ho, budeš z něho mít prospěch

²⁶⁰⁸ *koláče*

daru, úplaty; srov. fol. 313a, pozn. 2606

²⁶⁰⁹ *Blažkovi*

eufemismus za *bláznovi*

²⁶¹⁰ srov. fol. 237b

²⁶¹¹ srov. fol. 300b

²⁶¹² Ž 36(37),1

²⁶¹³ O miram Dei patientiam.

Ó podivuhodná boží ašohívavosti.

pokut (zvlášt pak věčného zatracení) hrozně při některých nahrazována bývá. Tarditate gravitate compensat.²⁶¹⁴

Náš tě souseď již na Boží milosti, pomilujž ho Hospodin Pan Bůh s námi. Milosti Boží poručení buď to.

*Kdo Bohu nevěří pravý jest blázen. A protož in te Domine speravi non confundar in aeternum.*²⁶¹⁵ Amen.

Hactenus ea quae Erithaeus et ego collegimus.^{2616/}

314b

(314b)

Et haec quoque mihi
pertinere videbantur ad proverbia ac scite dicta in nostra lingua; quae a quodam bono viro (cuius nomen non est mihi notum) olim collecta erant. Igitur operae pretium duxi, ut et haec caeteris adiungerentur.²⁶¹⁷

O slovu Božím

Na řešetě zůstávají toliko votruby, ale mouka vyprší. Tak při mnohých toliko zůstává když slyší slovo Boží, pleva, ale zrno uteče.

Téměř se to při všech lidech nalézá, že víc práce vesti mohou, škody i trpení podstoupiti, pro chválu nežli pro spravedlivost.

Ba malot jest na světě lidí aby svých nesnadných prací ztrpení etc., jiný sobě představili cíl, nežli chválu a slavnou pověst, a tak slovo veliké; však kdyby ne časné chvály ale věčné hledali oněch svrchních věcí v duchu zakoušejíce, výbornou by stránku drželi.

Člověk přijde k kramaři, ano rozličné věci vonějí pěkně a silně, a když ujde pryč kam se vůně poděje a již nic nečije; tak slyše některé a nebo čta věci neb řeči pěkné, chutné, milé, a když přestane slyšeti neb čísti, uteče pryč, kamo se děje, pro nezpůsob a nedbálnivost./

315a

(315a) Darmo jíti po vodu s řešetem, hned vyteče; ale s celou nádobou. Tak darmo jíti k slovu Božímu s děravýma ušima, všecko vyteče, ale k tomu vnitřní uši velmi potřebné sou.

Až jest to pravda věrná však také říkával jeden šlechtný stařek: I s řešítkem se může jít po vodu když není co jiného vzíti. To jest, i starý člověk také může učení poslouchati (poněvadž již mladší býti nemůže). Nebo pry, nepřineseš-li nic v řišitě vody tedy aspoň se řešítko omočí. To jest, nespamatuje-li mnoho aspoň v myšli nějaké očerstveníčko bude, a jako vůně nějaké drobtíček se zachová, a tak vždy nebude bez užitku.

Kuchařka neráda by aby vykypělo z hrnce, a však druhdy vykypí proti její vůli. Tak mnohokrát uteče člověku, někdy proti vši jeho vůli, ješto tomu velmi nerad jest.

²⁶¹⁴ Tarditate gravitate compensat. Pomalost vyváží přísností.

²⁶¹⁵ Ž 30(31),2

²⁶¹⁶ Hactenus [...] collegimus. Potud to, co jsme shromáždili Červenka a já.

²⁶¹⁷ Et haec quoque [...] adiungerentur. A také o těchto (obratech) jsem usoudil, že patří mezi přísloví a rčení v našem jazyce; shromáždil je kdysi jeden dobrý muž (jeho jméno mi není známo). Uznal jsem tedy, že stojí za námahu i je připojit k ostatním.

Roubík²⁶¹⁸ jakž jej štěpuješ tak půjme po sobě plaň a obrátí v chuť a v sladkost štěp (t. ovoce i list kterýž bude na tom štěpě). Tak slovo Boží kdež se ujme, hned člověka obrátí po sobě.

Může se ten příklad i na odpor třešti. Pavel svatý připodobňuje věrné lidi roubům planým v dobrou olivu vsazeným aneb štípeným; však tak aby ovoce ne po roubu se zdařilo ale po kmenu.²⁶¹⁹ Item Pán praví se byti kmenem vinným, a služebníky ratolestmi; kteréž nezůstanou-li v kmenu ale vyřezány by byly, ani by živé býti mohly, ovšem se zelenati, nadto ovoce přinášet.²⁶²⁰ /

(315b)

O člověku

315b

Swice když na ulici na prostranství jest, malé světlo má; než když jest v komoře etc., tu se víc svítí, proto že se obráží. Tak i dobrý člověk, když bude na široce při zlých příčinách drže se světa, malou moc bude míti, mdlé světlo bude u něho.

O almužně

Užitečněji jedna swice hoří přede mnou než tři za mnou. Tak užitečnější jest almužna skrovná za zdravého života, než po smrti mnohá.

Člověk když umře, statku svého nechá jiným. A tak potřebí jest, kdo komu chce co dáti aby dal brzy, dokudž jeho vlastní jest, potom cizí dávatí nebude tak bezpečné; nebo sáhne k tomu potom, snad ne ten kohožs ty miloval a jemuž by byl toho přál, ale ten kdož jakékoli právo k tomu se míti ukáže, třebaš nepřítel tvůj tajný nebo zjevný. Ale totož jest mistrovský fortel,²⁶²¹ aby člověk ne všeho jiným nechal odsud jda, ale dobrý díl toho vzal.²⁶²²

Lidé co jejich není, často lidem darují, ale svého dáti nechtí. A to takto: když někdo bude někdy praviti o bližním, já jemu přeji všeho dobrého, aby s Pánem Bohem byl; ale nechci s ním míti mnoho činiti etc.; dává to což nemá. Neb jest Boží, člověka spasiti a dobře jemu učiniti. Ale což má/(316a) svého, dáti nechce; aby k němu lásku měl, miloval jeho, i půjčil; nebo skutkové toho dokazují, a neochotnost, a cizení od něho.²⁶²³

316a

Pomyje dokavádž jimi nehne nesmrdí, než jakž pohneš tak smrdí. Tak mnohý člověk, dokavádž ho snášíš, nesmrdí, než jakž pohneš jím, na všechny strany smrdí; an utrhá, on se hněvá, laje, odsuzuje, bije etc.

Zámek čím lepší jest a hraženější, větší strážce potřebuje. Tak čím člověk nábožnější, více se má míti na péči.

Jakož v slunci od přirození paprskové ukazují se, kteříž bez slunce nerozeznávají se; tak bez světla pravého duchovního, hříchové nebývají poznání, ani rozeznání.²⁶²⁴

Hřebík když se do dřeva vosikového za syrova vrazí a když zaschne, těžce se dobdue neb vytáhne, raději dá se zlámati a tam zůstane nějaký kus. Tak když se

²⁶¹⁸ roubík roub

²⁶¹⁹ srov. Ř 11,16—24

²⁶²⁰ srov. J 15,1—6

²⁶²¹ fortel kousek, trik

²⁶²² srov. L 12,16—21

²⁶²³ srov. Jk 2,14—26; Ž 48(49),7—21

²⁶²⁴ srov. 1 K 2,11—16

za mládí vrazí hřích do člověka a zastará se; potom by jej chtěl vytáhnouti s těžkostí mu co učiníš, vždyť něco zůstane.

A protož náleží rodičům, aby pilnou stráž nad dítkami svými drželi, aby v něco zlého nevlezli za mládě, čehož by potom přetěžko bylo odvykati.²⁶²⁵ /

316b

(316b) Dítě ne ihned sobě krájí chléb nožem, ale musí jemu jiní jím krájeti, neb lámati. Tak ne ihned člověk můž se zpraviti, neb mluvití sám, ale od jiných potřebuje aby jemu lámali, učili, zpravovali etc.

A jistě pravé jest povědění: *Pessime sibi consultit qui se ipso magistro seu duce utitur.*²⁶²⁶ Protož synu nečiň bez rady aby po skutku nezelel.

Utrhač neb blázen má se jako svině; rychleji a neb raději běží do blata nežli k zlatu. Tak oni raději k horšímu nežli k lepšímu.

O deploranda humana infirmitas, o miserrima nostra conditio.²⁶²⁷

Jako při svědku když se najde něco falešného, všechno svědectví zavrženo bude; tak jest při svědomí, že což se koli činí, vždycky člověk má mlče k vnitřnímu svědku běžeti, t. k svědomí.

*Conscientia mille testes; hic stabis aut cades.*²⁶²⁸ Ale neprodávát se to milé a dobré svědomí.

A výborně a právě se latíně říká: *Bona conscientia murus aeneus.*²⁶²⁹ A též: *Conscientia mille testes.*²⁶³⁰ Jistě proti těm dvěma svědkům, jenž jsou Bůh a svědomí, žádný nic neobdrží.

Nebo jakož malá jiskřička hojný oheň vydá, tak někdy jedno slovo způsobí sváry.

Protož dobře říkává (totiž připomíná což Duch svatý dávno pověděl) že mezi pyšnými ustaviční sou svárové.²⁶³¹ Ale vyvrz buřiče a přestanet svár.²⁶³² /

317a

(317a) Železo ohněm se rozpálí i rozpustí, ač jest tvrdé.²⁶³³ Tak člověk, by pak byl nábožný, stálý, zachovalý etc., při příčině smilstva, nebo při jiné, můž padnouti a k zlému se rozpáliti.

O deplorandam fragilitatem humanam.²⁶³⁴ Nikdež člověk sebou bezpečen není než v nebi, a tam vysoko. Ale jakžkoli, darmoť jest než předce bojovati; se vším platí.²⁶³⁵ Ne proto sme v ky-

²⁶²⁵ srov. fol. 287b, pozn. 2139

²⁶²⁶ *Pessime [...] utitur.* Se špatnou se potáže, kdo bývá sám sobě učitelem a vůdcem.

²⁶²⁷ O deploranda [...] conditio. Ó politovánímhodná lidská slabost, ó přeubohé naše postavení.

²⁶²⁸ *Conscientia [...] cades.* Svědomí je za tisíc svědků; zde budeš stát, nebo padneš. (srov. *Quintilianus V*, 11,41; *Erasmus, Adagia I*, X, č. 91)

²⁶²⁹ *Bona conscientia murus aeneus.* Dobré svědomí je kovová hradba. (srov. *Horatius, Epistulae I*, 1,80—81; *Walther*, n. 15754b)

²⁶³⁰ viz pozn. 2628

²⁶³¹ srov. *Př* 13,10

²⁶³² srov. *Př* 22,10; viz fol. 298a, pozn. 2311

²⁶³³ srov. *Ez* 22,20

²⁶³⁴ O deplorandam fragilitatem humanam. Ó politovánímhodná lidská křehkost.

²⁶³⁵ se vším platí. bezvýhradně. (srov. fol. 310a, 363b)

rys²⁶³⁶ oblečení²⁶³⁷ abychom za pečí neb v koutě leželi a kryli se, ale proto abychom s nepřítelem bojovali statečně i jej přemáhali. Pánť se dívá i říše nebeská na naše rytčřování bravium ostentans,²⁶³⁸ pomáhati jsa, i milostiv býti, a šrámy hojiti hotov.

Nemoudrý by byl posel jestliže by nespíchal vida že noc se přibližuje a ještě podál by byl od města neb od hospody.²⁶³⁹ Nemešská noc, t. smrt, protože pospěšme ku pokání.

Jakož hovado ocasem zahání muchy, tak skrže pamět smrti člověk zahání zlá myšlení, nečistá, a hříchý.

Jakožto kuň jsa boden dvěma ostrohami aby rychleji běžal, tak duše zbuzena bývá ku pokání, bázni neb strachem a milostí.

Pěkně o tom sv. Bernart²⁶⁴⁰ napsal v knížce o válce Jeruzalem s Babilonem.²⁶⁴¹

Bázeň služebná jest pes boje se kyje.

t. bázeň otrocká, kterouž mají ti jenž k voku²⁶⁴² slouží.

Kteržž přijmouce dobrodiní neděkují Pánu Bohu, ani ho chválí, jsou jako svině kterěžž neděkují pastýři, ale ještě pasouce se často hrochčí jako by reptaly./

(317b) Jako oheň činí barvu červenou při člověku, tak slovo Boží, milování etc. Oheň vzbuzuje žížeň, tak slovo Boží vzbuzuje žádost po věčné studnici.²⁶⁴³

Mnozí lidé jsou jako vlk když nosí vlčatům, někdy živého nětco přinese aby je učil šřvati. Tak lidé z mládí učí děti a čivičí je, kudy a kterak mají nabývati statkův, dávajíce jim kačata, housata, aby sobě vychovali a prodali, potom na pejchu nakládali.²⁶⁴⁴

Vrabcům když strašidlo zvetší a oni jemu obvyknou, nebojí se ho. Tak tomuto lidu nic k strachu není, ani se čeho bojí co se káže na lakomství, na ožralství etc., zpitoměla²⁶⁴⁵ jim kázaní.

Ale co divného že hovadný člověk nechápá věci ducha Paně?²⁶⁴⁶ Ano lidem obživeným, a podobné z Boha zrozeným, často veliká malátnost a nevroucnost překážá. Ty nas milý Pane duchem svým rozhorluj, zažihěj i osvěcuj. Amen.

Mnozí obracejí k sobě kompektúrou²⁶⁴⁷ ale psáním nic. Neb mnoho lidí přičítají lidem aby jim jiní činili, ale sami nechťí, přivodíce písma nová mnohá, a zvlášť o lásce, a sami odřikají se toho. A v tom neznají že se odsuzují zákona a nic tu nemají. Ač k tomu by nesvolili, kdyby jim to řekl./

²⁶³⁶ kyrys pancíř, krunýř na prsa i záda

²⁶³⁷ srov. Ef 6,14

²⁶³⁸ bravium ostentans dáváje naději na odměnu

²⁶³⁹ srov. L 24,29; Sd 19,9

²⁶⁴⁰ sv. Bernart jde o Bernardina ze Sieny (1380—1444); sympatizoval s humanismem, byl reformátorem františkánského řádu, učitelem Jana Kapistrána

²⁶⁴¹ *De pugna spiritali alias de conflictu vitiorum et virtutum. De conflictu civitatis Babylon et Jerusalem.* Český překlad: *O boji duchovního Jeruzaléma s Babilonskými.* Benátky (Liechtenstein) 1506^t, Litomyšl (Pavel z Meziříčí) 1507^t, Knihopis 1078—1080

²⁶⁴² k voku naoko, navenek

²⁶⁴³ srov. J 4,6—15

²⁶⁴⁴ na pejchu nakládali vydávali, utráceli za přepych

²⁶⁴⁵ zpitoměla zkrotla, zevědněla

²⁶⁴⁶ srov. 1 K 2,14—15

²⁶⁴⁷ kompektúrou vnějškem (doslova: vazbou knihy)

(318a) Kuchařka když prase jíti nechce domů, vezme hrachu na mísu i vábí je až i uvede do domu neb chléva. Tak se nyní vede při tomto lidu, že jako dobrou volí, laskavým napomenutím, a dobrotivým trestáním vede se, aneb samou milostí a proto nedbá etc.

Ale někdyť se i to nezle trefí. *Compelle intrare*²⁶⁴⁸ = přibud v jítí, t. dostrě nebo dožeň jakž můžeš, budeť potom děkovati, t. v den navštívení.

Půjčil holi někomu, to jest dodal nětco aby jiného utrhalí, pomlouvali, zbili etc., dal příčinu k tomu.

Kolec²⁶⁴⁹ když srazí druhého, a on dá se jemu;²⁶⁵⁰ víc ho netepe. Tak když člověk vinen se dá, přestaň karání.

Vlk když chytí dobytče, a kdežkoli se dotkne, nasmradí všecko; tak člověk klevetný, utrhavý nakazí mnohé jiné.

Matka kteráž zpravuje včely, nemá žahadla jako jiné včely. Tak zprávcové bytí mají, lítostiví, dobrotiví, nemají žahadla mítí.

Aj toť jest hrubý artykul.²⁶⁵¹ A my vidíme kněží bytí nejmstivější.

Včely štípí když jim ujímají.²⁶⁵² Tak lidé když se jim co chce zbytečného odjítí, budou štípati, utrhati etc.

Ouzkěť nekaždě se táhne, a pakli potáhneš zase se zběhne; tak nekaždý člověk dá se vésti neb tahnouti; pakli mocí potáhneš jej, tudíž se smrští zase./

(318b) Kuna kdež má odpočinutí neběží upřímě²⁶⁵³ po zemi k místu tomu, ale skáče po dříví²⁶⁵⁴ dobře podál, aby spatřena nebyla. Tak člověk kdež umíní myslí svou, nedá se zjeven,²⁶⁵⁵ ale okolo chodí aby jemu v tom nepřekáželi.

Vlk na husy v dešť chodí rád neb se zmočí etc., tak ďábel v zámutečích často přichází aby popadl někoho, a divně jemu namítá a překládá.

Štír dokavadž naň nevstoupíš, leží a nevypustí jedu; ale jsa tlačěn, hned vypustí jed, a druhdy uštkne. Tak člověku když se křivda činí, hned uštkne, hněvá se, utrhá slovem jedovatým tomu kdož utiskl.

Brzo přestal, co slavík zpívání o svatém Vítě.²⁶⁵⁶ Někdo pěkně počne a tudíž²⁶⁵⁷ nechá.

Praecocia ingenia non durant diu,²⁶⁵⁸ zpříkra postavil i odvrátilo se.²⁶⁵⁹ Ti jenž sou sati na skále s radostí přijímají, ale že kořenu nemají protož pod časem vyzrání uschnou.²⁶⁶⁰

2648 *Compelle intrare* Přinut, aby vešli (L 14,23)

2649 kolec bojovník, zápasník (při klání)

2650 dá se jemu poddá se mu

2651 hrubý artykul závažný článek, odstavec

2652 ujímají berou

2653 upřímě rovně, přímo

2654 po dříví po stromech

2655 nedá se zjeven neprojeví se navenek, zjevně

2656 o svatém Vítě 15. června

2657 tudíž hned

2658 *Praecocia [...]* diu Předčasné vlohy dlouho nevydrží (srov. Walther, n. 22150)

2659 odvrátilo se zvrátilo se, převrátilo se

2660 srov. Mt 13,5.20—21

Někdo kdyby přijda do štěpnice i sekal štěpí napořád, staré i mladé, bez vůle hospodaře, však by jemu hospodař toho nesnesl. Tak někdo napořád rúbaje z oírky lidí a odsuzuje bez vůle hospodaře čí jest čeládka, i můž se naň dobře rozhněvati Pán./

(319a) Obecné přísloví jest: Kvapné prý dílo nebývá dobré. Medio tutissimus ibis.²⁶⁶¹ Jakož váhavnost a odkladavost, malátnost, nespěšnost etc. nemůže opatrností, prozřetelností, ovšem bedlivou soudností slouti; tak na druhou stranu, přílišná chtivost, kvapnost, přivážlivost²⁶⁶² etc., často ne k horlivosti s uměním spojené, ale k neprohlédavosti a nevážnosti nemoudré přičítana byti má.

319a

Jako zrno pšeničné jsa v plevě nevyskočí ven leč vyraženo bude mlácením; tak i člověk zapletající se v tělesné a zemské věci, nesnadně z níh vyjde, leč by nějakými zámutky nebo nemocí byl pobuzen, potrápen od Pána Boha.

Hůl v hada obracuje se,²⁶⁶³ když trestání úmyslem neupřímým chýlí se ku pomstě.

Velikáf jest to cnost, za příčinou spravedlivého trestání nevymstívati se.

Jako zlato v zemi kryje se, tak milost Boží v zavržených a v nízkých lidech

Dobře Pán pověditi ráčil: Revelasti ea parvulis.²⁶⁶⁴ A proč apoštol praví o blaznovém kazani etc.²⁶⁶⁵

Ta slepice dobrá jest kteráž všechny i cizí kuřátka přijímá a neštípe.²⁶⁶⁶ Tak ten člověk kterýž má ke všem milost, žádného neštípe, nepotupuje, všem přeje dobrého sám jsa živ dobře, znamená jest dobré že milost Boží v něm.

Přívar²⁶⁶⁷ od hrnce železem bývá strouhán, tak něčím ostrým od srdce má se zlost vykořeniti./

(319b) Jako zloděj přijda tajně do domu, hledí zhasiti světlo, a zacpati usta aby nekřičali; tak ďábel hledí při člověku udusiti světlo milosti B<(oží)>, a zacpati usta aby nevolal k Bohu ani se modlil.

319b

Na to by slušelo zazpívati: O nedejž uhasnouti ani ho zatmíti tělesnou žádostí.²⁶⁶⁸

Jako ovce jsuo mezi trnám, vždy tu nětco nechá vlny, tak člověk dada se v zemské věci a v svět, mnoho duchovního ztratí.

Vláčí pole bez zrna kdož mluví řečí neznaje pravdy, než toliko z obyčeje, i nebude růsti.

Cham odkryl hanbu otce svého, ale Sem přikryl, protož na Chama přišlo zlé.²⁶⁶⁹ Tak kdož odkrývá hanbu bližního svého, přichází naň tolikéz a neb horší, a na toho kdož přikrývá, jako Sem, požehnání etc.

²⁶⁶¹ Medio tutissimus ibis. Uprostřed půjdeš nejbezpečněji. (Ovidius, *Metamorphoses* 2, 137)

²⁶⁶² přivážlivost všetečnost, opovážlivost

²⁶⁶³ srov. Ex 7,9

²⁶⁶⁴ Revelasti ea parvulis. Zjevil jsi je maličkým. (Mt 11,25)

²⁶⁶⁵ srov. 1 K 1,21

²⁶⁶⁶ srov. Mt 23,37

²⁶⁶⁷ přívar připálenina

²⁶⁶⁸ bratrský kancionál z r. 1541, B 12, píseň Jana Pousteníka *Otce nebeského pochvalmež z milosti*

²⁶⁶⁹ Gn 9,22—27

Jistě jest to pravý příklad. I já sem to nejednou v svém životě viděl, že kdož jiné ochraňuje (lítost máje nad bližními a jejich nešvarnostmi a bídami) také i sám bývá ochráněn ode Pána, i skrze lidi, i často skrze anděly, víc než lidé toho postihnouti mohou.

Zavírej měšec, a když budeš platiti hotovými budouť lidé víc i spíš věřiti. To jest nechlub se řečí, ať skutek raději káže.

Sahaje pro vodu rozlil pivo, kdož užitečné opouští pro chatrné.

Vědomé jest, že někteří, chtěvše nabyti umění některých, ztratili dobré mravy, t. pobožnost (veluti castrati).²⁶⁷⁰/

320a

(320a) Nesnadně sobě lidé zlí dobývají a pracně pekla, jako dobří nebe. Jakou hříšník má práci sedě přes celou noc, vozíraje se; na cestě horko, hlad, žízeň, zimu, druhdy nad moc.

Krt ryje pod zemí; když někdo kuje nětco tajně proti někomu.

Dělá dobré bez ctnosti; kohož již zůstane²⁶⁷¹ hřích že nemůž tím oudem hřešiti, a tak nemá boje s tím, tak i není ctnost kdež odporu není.²⁶⁷²

Někdo na ohuravě²⁶⁷³ dědině,²⁶⁷⁴ když pracuje pilně, zbude dluhův a statku²⁶⁷⁵ nabude, a někdo na silné dědině, nedělaje, padne v psoty, a statku pozbude; takť někdo jsa chudým v dobrém, a když pracuje pilně, nabude darův Božích, a někdo kdož nechce práce vésti, i to což má může stratiti.

Velikou pilností a mnohou prací ustavičnou, někteří, hloupí byvše moudří a umělí učinění sou; a jiní pro lenost a nepracovitost, ušlechtilý svůj vtíp, i jiné přirozené výborné dary k mrzutému přivedli zmaření.

Člověk když mu uvázne tříška, vohledává sobě kudy by ji dobyl, a když sám nevidí, tedy jiného prosí aby ji mu dobyl; tak člověk má se ohledávati u vině své, a nemůž-li sám aby jiných rady užil.

Nepřivykł sem na vochli²⁶⁷⁶ seděti, to jest, trestánu býti aneb nětco příkrého sněsti.

A co pak kdyby musil na čertově plachtě za chvíli poležeti, to jest, se zlým svědomím smrti se báti, etc. /

320b

(320b) Chovačka²⁶⁷⁷ někdy se zmaže od dítěte, proto jim nedá²⁶⁷⁸ o zem. Tak někdy, zvlášť zpráve, bude zmazán od toho kteréhož zpravuje, krmí etc., však musí sněsti.

Od kuchařky nečisté a prašivé, nerad kdo přijímá pokrmů, a druhdy nechce na ně hleděti; tak Bůh od lidí hříšných nepřijímá etc.

²⁶⁷⁰ veluti castrati jako kleštěnci

²⁶⁷¹ zůstane opustí

²⁶⁷² srov. 20. článok českobratrské konfese; myšlenka byla již dříve vyslovena sv. Ambrožem (srov. fol. 57b, pozn. 335)

²⁶⁷³ churavé chudé

²⁶⁷⁴ dědině dědina = dědičný nemovitý majetek; pozemky, pole, půda

²⁶⁷⁵ statku jmění

²⁶⁷⁶ na vochli viz fol. 310b, pozn. 2536

²⁶⁷⁷ chovačka chůva

²⁶⁷⁸ nedá neudeří

Ano u lidí, gratior est pulchro veniens de corpore virtus.²⁶⁷⁹ Ale také pěkný hospodář i v škaradé chalupě pěkný bývá.

Již manna neprší jako prvé;²⁶⁸⁰ to jest, již není u lidí tak velikého milosrdenství. Písmo jest jako nádobí²⁶⁸¹ u řemeslníka. Protož kdož neumí dělati nádobím, zkazí; tak kdož Písma neumí užívatí, více zkazí než vzdělá.

Ne vše což sedlák mlátí na mlatu, nese do mlejna, toliko zrno; tak ne všickni kteříž sou v kteréžkoli jednotě²⁶⁸² spaseni budou, ale sami vyvolení, kteréž sám Pán Bůh puleruje²⁶⁸³ a čistí jako ve mlejně.

Lidé nerádi se dadí jinému bítí, ovšem sami nebudou se bítí, to jest, aby křižovali tělo své s Krystem a mrtvili je.

Jako mlha po zemi se vleče, tak žádost člověka při zemských věcech.

Některý člověk všecko napořád jí což jemu dáš, a jiný nechce nebo nemůže. Tak některý člověk, cožkoli dš jemu a potresceš, vše přijme; ale někomu/(321a) musíš nětco pěkného navařiti, slovy povolnými etc.

321a

Dobry a hospodárny sedlák má vždy co dělati, a opatrovati doma, netřeba jinam na dílo ohoditi, a ještě nemůž doma dosti učiniti a statčiti. Tak člověk bedlivý má dosti při všech oudech, vnitř i zevnitř, co napravovati a dělati, ano se boří, netřeba se tlouci po sousedech. An vítr, t. pýcha, nětco zboří, an oheň, t. hněv, nětco spálí etc.

Kdož u jiného dělá a sám svého zanedbává, není dobrý hospodář, a škodu vezme.

Bývá někdo každému dobrý, jedné sobě nejhorší. Až na jiném místě pravé jest to: Kdo sobě zlý komu dobrý. Nebo kdo své duši věren není, komuž by věren byl, a kdo mu může věřiti.²⁶⁸⁴

Zemi zkopej kolikrát chceš, i pohnoj, i sej, proto vždy bylina bude. Tak v člověku dobrém, vždy nětco nestatečného²⁶⁸⁵ přidrží se, než musí se často pleti.

Had když se má svleci z staré kůže, mezi dva kameny vejde aneb v těsnou díru. Tak člověk chce-li svleci starého člověka, musí ouzkou branou jíti²⁶⁸⁶ jako mezi ostrým kamením.

Páni jsou mnozi podobni lotrům, tak že když lapí zloděje a dadí ho v/(321b) ruce katu, teperv chce býti dobrý a slibuje. Tež páni povolují sobě ve zlém, cizoloží, hrají, pyšní sou etc. A když přijde kat, t. smrt nebo nemoc, teperv slibují že chtí napravití.

321b

Čím více svícek, tím větší jest světlo, tak čím víc dobrých lidí, tím více rozumu a rady.

Když lotr vyskočí ze kře, nemůž tak byti statečný člověk aby se ho nelekl. Tak při nejlepším člověku vyskočí zlé někdy z těla až se ulekne.

Ošemetného nešťestí zahání přítele, a kvasnice pitele.

²⁶⁷⁹ gratior est [...] virtus. na krásné tváři se zdatnost mileji jeví. (Vergilius, *Aeneis* 5, 344; přel. O. Vaňorný)

²⁶⁸⁰ srov. Ex 16,14

²⁶⁸¹ nádobí nářadí

²⁶⁸² jednotě náboženské obci, církvi

²⁶⁸³ puleruje vyhlazuje, hladí

²⁶⁸⁴ srov. L 16,11

²⁶⁸⁵ nestatečného špatného, ničemného, marného

²⁶⁸⁶ srov. Mt 7,13; Ko 3,9

Velmiř Duch svatý dobrého přitele chválí; a jest co chváliti.²⁶⁸⁷ Než přidává: ten pry nalezne přitele toho pravého, kdož se Pána Boha bojí.²⁶⁸⁸ A aniž jest možné aby kdo pravý přítel byl, jestli že nemá pravé Boží bázně a milovaní.

Když se dotkne koní, některý tepe, jiný hryze, a některý skáče; ale nejlepší jest kterýž skáče. Tak lidé, když se nelibého místa dotkneš jich; někteří kouší, někteří tepou, lají, hrozí, hanějí; ale někteří skáčí, a ti sou dobří, že se jako ulekne co pravíš, a bojí se potom.

322a Pavouk nehledí než jed brati od kterékoli věci, a jiným udati. Tak zlí lidé nehledí než aby jed brali, a rozsívali mezi jiné; ač někdy/(322a) dobré věci slyší, a k zlému požívají. Ale včela běře čistý květ a vonný. Tak dobří lidé činí. Byť pak někdy z bodláčí včela vzala, obrátí to k medu; tak člověk dobrý.

Včely když se oboří i na veliké hovado, umrtví je a samy též zemrou. Tak člověk když štípá jiné, závidí, utrhá bez lásky; sám sebe umrtvuje i jiným škodí.

Pavouk nadělá plátna pěkného ale neužitečného, aby lupal mouchy; a kteráž mucha prorazí hned zase zadělá. Tak falešní mistři svým učením plátno tkají jakož prorok praví;²⁶⁸⁹ ješto se zdadí zdaleka pěkná ale neužitečná; a kdož se z nich vytrhne, hned zadělají tu díru a jiného nadělají, aby vždy popadli.

Když oko prachem se zapráší, nemůž jasně patřiti. Tak zaměšknání zemských věcí, nemůž k nebeským jasně etc.²⁶⁹⁰

Ba když se soudcům oči zapráší a usta zaopají, tuť bývá čisté divadlo, jak se vrtí a rozličných kliček hledají, k pomožení tomu kdož palec podmazal. A pakli s obou stran darován, tuť nebude moci vůl kvati, že mu blány usta zaopaly.²⁶⁹¹ /

322b (322b) Učedník neumí dělati než až jemu mistr ukáže; a když se vyučí, a bude uměti, ješto se trefí že zkazí dílo. Tak my sme učedníci, neumíme se modliti jedině což nás naučí mistr toho skutku duch Krystů. A ješto majíce obyčej modlení, často kaz znamenitý činíme. Třeba k tomu prositi vždy za toho mistra, aby zpravoval²⁶⁹² naše modlitby.

Učedník uče se u mistra svého, potom vandruje, a tak bude uměti jako jeho mistr dobře, a proto bude slouti učedník toho mistra. Ale při učení Pána Krysta není tak aby kdo nad mistra toho byl,²⁶⁹³ ale všickni vždycky učedníci, a potřebujeme učení každého času od něho.

Nedělejte jako opilec když se opí, haní, tepe jiného, laje etc., a potom když se mluví jemu ráno, vylouvá se: Jáť toho nic nepamatuji, opil sem se byl. Ale což jemu odporného mluvili, že ho haněli, zlodějem nařkali etc., to pamatuje. Tak lidé když se svadí, vzdycky což mluví vylouvají se a tak toho neváží,²⁶⁹⁴ ale což proti sobě od jiného mají neb sluší, toť váží a pamatují na to.

²⁶⁸⁷ Sír 9,14—15

²⁶⁸⁸ Sír 9,22

²⁶⁸⁹ Iz 59,5—6

²⁶⁹⁰ Ko 3,1—2

²⁶⁹¹ viz fol. 301a

²⁶⁹² zpravoval napravoval

²⁶⁹³ srov. Mt 10,24

²⁶⁹⁴ neváží nedbají, neváimají si, neberou v úvahu

Jistěť jest to při mnohých shledáno, ale nevšickni toho užiti mohou. A hodnět by bylo, dvakrát trestati takového. /

(323a) Jako na shon když honí, tluka palicemi, křičí, zdali by co vehnali. Tak musí člověk někdy trestáním, někdy mluvením pěkným tlouci, zdali by co popadl, v naději. Ale když šlakují²⁶⁹⁵ a vobchodí,²⁶⁹⁶ tu již v leči jest, ale však jistoty není, polapí-li neb druhy zpátkem zvěř uteče, a druhy teneto²⁶⁹⁷ svrže a neb porazí čím by měl držán býti.

323a

Když hospodář doma, hned čeládka pilněji dělá a stud má, a když by co vzešlo mezi nimi, snáze odpustí sobě při hospodáři. Tak i my vždycky a všudy před očima Pana Boha majíce kterýž všudy jest a vidí něše skutky, a zná myšlení, máme pilni býti dobrého, a stud míti k zlému.

Synové Izrahelští nemohli vyhladiti nepřátel okolních než v prostředku země zaslíbené, jako v srdci, tu jich nebylo.²⁶⁹⁸ Tak člověk nemůž vykořeniti všech nepřátel, pro mnohé překážky. Než dosti má když vykoření z prostředka srdce, kdež Pán Bůh má míti přebývání.

Právěť vidíme že jako hřebíci v ůčích nám, ti nepřátelé zůstávají.

Jako člověk když má díru v sukni, ne hned ji zavrže, ale opravuje ji vždy pomalu dokudž vidí že můž býti/(323b) opravena. Tak i Pán ne ihned zavrže hříšníka, ale častokrát navštěvuje a očekává. Ale když je vidí že nemohou býti ztrestáni, opustí je a zavrže; jakož učinil to Izrahelským kdež je chtěl shromážditi etc.²⁶⁹⁹

323b

Vrabei se vadí o cizí proso často.²⁷⁰⁰ Tak lidé o víru, nemajíce ji ale o cizí vadí se.

Šat čím čistší jest tím spíš makuli²⁷⁰¹ přijme a pozná se na něm. Tak člověk čím nábožnější, tím téměř nejklevetnější, hned se ho chytí nejmenší slovo.

Pravěť jest to povědění, zvláště o marných nábožnicích, nedůtklivých, a sobě příliš vysoce smejšlejších. Nebo pravé náboženství kdež jest, tu jest také i světlo známosti sebe etc., i horlivosti lásky, kteráž množství hříchů přikrývá.²⁷⁰²

Matka nerozšafná, když se dítě urazí,²⁷⁰³ hned je tepe a tak přidá jemu bolesti; ale moudrá nejprv potresce²⁷⁰⁴ a ukáže kde a proč se urazil, potom šiliňk²⁷⁰⁵ teprv dá. Tak člověk moudrý když uhlédá že někdo padl, ne ihned se oboří jako by chtěl doraziti, ale pěkně časem jemu ukáže a rozmluví s ním, dává jemu vejstrahu, naučení etc.

324a

Matka viduc nůž u dítěte, vezme jej aby se neuřezalo. Tak Bůh odjímá/(324a) někdy od člověka věci jemu škodlivé aby nepřišel k horšímu; jako bohatství, zdraví, štěstí, pověst etc.

2695 šlakují stopuji
2696 vobchodí nadhánějí
2697 teneto síť, tenata
2698 Ez 14,4—8
2699 srov. Mt 23,37—39
2700 srov. fol. 303a
2701 makuli skvrna
2702 srov. 1 Pt 4,8
2703 urazí se uhodí se
2704 potresce pokárá
2705 šiliňk výprask, bití

Ale což jest to velmi bolestné. Rády děti pláčí pro to. Bolestnoť jest obřezovánu býti, ač koli užitečno. A což činiti, poněvadž se dí: Vylup oko, utni ruku etc.²⁷⁰⁶

Člověk doma všecko bude jísti napořád, a vše jemu dobře; ale u lidí sobě vybírá, a váží sobě kdyby mu se stalo umenšení malé, a dobře větší doma bude nedostatek, to vše snese. Tak i duchovně, spíš snese u sebe nedostatek, ale jiné chce míti ve všem dokonalé, a jakž málo co nelíbí se jemu do jiných, tuž se horší, pomlouvá; doma pak, ač sou mnohokrát větší nedostatkové, však nedbá.

Protož dí duch Páně: Spravedlivý nejprve na sebe žaluje, potom teprv přihlídá k jiným.²⁷⁰⁷

Ptáček když lapí ptáka a chce ho okrotiti, vytrhá mu brky větší, a menších nechá aby mohl poletovati, a běhati, tak ďábel když lapí člověka, vytrhá mu brky větší jako lásku, trpělivost, a nechá mu menších, jako postu, skutku milosrdného, do kostela choditi, aby se v tom proletoval etc.

Pravé povědění, velmi mnoho v sobě zdržující./

(324b) Někdo jiného pěkně bude okasovati,²⁷⁰⁸ všudy aby byl křtalt,²⁷⁰⁹ a sám bude škaredě choditi a plíhati se;²⁷¹⁰ jiné bude řídit, takto a takto má býti, sám daleko od toho.

I protož by spravedlivé bylo, aby mu jiní take posloužili, okasali, i okřtaltovali;²⁷¹¹ nebo což sobě nechceš jinému nečiň.

Oheň poklady zjevuje, tak oheň hněvu zjevuje co jest v člověku. Když se rozhněvá, hýbe starými věcmi ješto dávno schovany byly, jako oheň poklady ve zdi dávno schované.

Zdali po mrzkém hnoji, čisté a husté nebývá osení.

Bodlák ač jest bodlavý, však voda z něho dobrá, užitečná, proti horkosti přílišné; tak jest trestání proti hříchům. Nebo jest jako prut Aronů kterýž rozkvetl.²⁷¹² Tak trestání pomoc činí od hříchů a rozkvetnutí v etnostech. David: Metla tvá a prut tvůj, tať sou potěšila mne.²⁷¹³

Pes dokavadž jest u řetěza nemůž sobě uhoniti pokrmu; též hříšník pokudž jest svázan nepravostmi, nemůže nic uhoniti u Boha.

Jako u vodě kalné nalézají se mušky a v stojaté červi; tak při člověku prazdném mnoho zlého plodí se.

Ocium pulvinar Satanae.²⁷¹⁴/

²⁷⁰⁶ srov. Mt 5, 29—30

²⁷⁰⁷ srov. Mt 7, 3—5; L 6, 41—42

²⁷⁰⁸ okasovati zdobit, šňorít

²⁷⁰⁹ křtalt ozdoba, pěkná forma

²⁷¹⁰ plíhati se vláčet se ve špíně; srov. fol. 295a

²⁷¹¹ okřtaltovali zkrášlili

²⁷¹² srov. Nu 17, 8

²⁷¹³ Ž 22(23), 4

²⁷¹⁴ Ocium pulvinar Satanae. Nečinnost — poduška Satanova. (Walther, n. 20518d)

(325a) Dokavadž cesta dobrá, jetiř jest pro dříví, tak pokavadž cesta zdraví jest, tehďáž hledati milosti Boží, ale ne na smrti neb v nemoci, ano jedné ah, ah, jako v šlaku²⁷¹⁵ forman když uvázne.

Někdo bude raněn velmi, proto se bude bítí (t. brániti) a nechce se dáti, a druhdy se vytepe a uteče. Tak kdož někdy vpadne v hřích, ne hned můžeme říci že jest přemožen od zlostníka,²⁷¹⁶ když se i s tou ranou předce brání.

Člověk kterýž má nežity, ihned zdaleka křičí na jiného aby ho neupšil;²⁷¹⁷ též člověk nezbedný,²⁷¹⁸ nedůtklivý etc.

Vítr květ druhdy porazí; tak někdy dobrý počátek, vítr marné chvály zruší. Dejm musí se snéstí pro teplo.²⁷¹⁹

Velmi širokou pravdu má to povědění krátké, a v každém stavu nezle se treť; kdo by je chtěl bedlivě souditi, lečemus by srozumětí mohl.

Kdož Písmo někdy běře k omyslu²⁷²⁰ svému krivému, aby někdy vymluvil hřích, a neb k nějakému zisku, ten rovně jest jako vlk tahna hřibě do lesa pro svůj zisk, a nebo táhne Písmo za vrch.²⁷²¹

Všecko člověku téměř těžké jest když/(325b) není vůle k čemu, někdy podati něto skrovného. Jako pacholíček jsa zmrskán, díš jemu: Podejž tohoto, a on dí: A já nemohu, a bude moci. Ale kdež jest vůle, by těžká věc byla, proto učiní.

Jako když lezou na zámek, vidí ani bijí kamením, střelbou etc., a již někdo leží zabítý, a však vždy se posilňují aby lezli řkouce: Dobře bohďá bude, neb k tomu jest vůle.

I takt jest žeť někdy lidé více marným troštům²⁷²² věří, nežli jistým Božím slibům.

Kazati a služebnosti věsti mezi lidem kterýž nechce k pravdě přijíti, než státi v obyčeji, jest jako voklep²⁷²³ mlátiti.

S kvasnicemi pítí, ač sladko jest ale nezdravo, buď víno nebo pivo. Tak svatá Písma vzítí a jich užívati s nálezky²⁷²⁴ lidskými a s poboňky,²⁷²⁵ není zdravo ani užitečno, ač se zdá chutno a pootivo před lidmi.

Jsou někteří jako koza, ješto hlozí kůru ale dřeva nechají;²⁷²⁶ tak kteříž čtou samu literu, ale což se zavírá v literě, nesoudí toho.

Množství jest takových korohlozů, kteříž se sobě však moudří býti zdají, i hloupí i slepi jsouce. /

(326a) Člověk pasa stádo na louce zelené, když se rozběhne stádo, pilně patří kam které běží. Tak člověk pasa se, prikazaními Božskými, když je sobě rozjímá, má pilně patřiti kam které se nachyluje a v sobě zavírá.

²⁷¹⁵ v šlaku ve výmolu

²⁷¹⁶ od zlostníka od dábla; srov. 1 J 2,13

²⁷¹⁷ aby ho neupšil aby do něho nestrčil, aby ho neuhodil

²⁷¹⁸ nezbedný bujný, svévolný

²⁷¹⁹ srov. fol. 289b

²⁷²⁰ omyslu záměru

²⁷²¹ za vrch za vlasý

²⁷²² troštům nadějím, útěchám

²⁷²³ voklep vymlácený, prázdný snop; srov. fol. 309a

²⁷²⁴ nálezky výmysly

²⁷²⁵ poboňky pověrami; srov. fol. 301a

²⁷²⁶ srov. fol. 300b

Když jest troud syrový, křes jak chceš nic se nechytí, by pak bylo železo vocelové a kamen dobrý. Tak když jest lid syrový, tedy nechť jest dobrý kazatel, maje slova živá a dobrá, proto se nic nechytí.

Když někdo zleze hrad, vystrčí své znamení; tak ďabel získaje člověka, hned tu znamení vystrčí, ozdoby a pejchy.

Pták když jest v kletci vždy hledá díry aby vylezl; tak člověk zavřín jsa řečmi Božími vždy hledá vyjítí, vymlouvaje, tarasuje²⁷²⁷ etc.

Zvěř když jest živá, honí ji se psy, volají, křičí; a když zabijí a jedí, chválí všickni že dobrá jest. Tak někdy člověka živého zlořečí, hanějí, kaceřují etc., a po smrti jeho teprv budou jej chváliti řkouce: Jistě dobrý byl to člověk.

Livor post fata quiescit.²⁷²⁸ Ale mnohých lidí přílišná zlobivost, někdy i mrtvým neodpouští.

Kdež hájí²⁷²⁹ tu tráva roste; tak kdož hledí svého ten má, a kdož nechová²⁷³⁰/(326b) ten nemá.

Štěp maje ovoce mnoho sklóní se k zemi; tak člověk maje skutky dobré aby se nížil by vidín nebyl a nechlubil se, ale byl v pokoře.

Propria laus sordet,²⁷³¹ říkají lidé. Sám se chválíš, máš zlé sousedy. Nechat radše neví levice co činí pravice.²⁷³²

Máčka uřezaná, od větru nesena bývá kamžkoli, až i zůstane v jamě nebo v rokli.

t. kosačka a nebo bodlák.

Tak člověk jsa v svobodě a v hříších, běží běží až i do jamy upadne, do pekle.

Prvé nežli pes lehne, nekolikrát se otočí okolo místa; tak člověk nežli se ustanoví kde, pilně má znamenati místo i lidi, nebo živnost.

Nemalo jest již takových lidí, kteříž k žádné jednotě křesťanské přistoupiti pro přílišnou moudrost a domnělou dobrotu nemohou. Než tak sou jako borovice na poušti, sami svoji, křesťanskou se zastírajíce svobodou, kteréž sou nikdy pravě neporozuměli.

Pes prašivý na žádného neštěká psa, ale kdež muž varuje se jich a v koutě leží, drabaje se skuče ah, ah etc. Tak hříšník nemá na jiné křičeti, ale v koutě mlčeti, a milosti žádati a slitování.

Pivu²⁷³³ tě býti aby [pivo] zdrželo pěnu přes noc, nebo do druhého dne; tak aby člověk v počatém dobrém nebyl umenšen, divu tě býti.

²⁷²⁷ tarasuje ohrazuje se

²⁷²⁸ Livor post fata quiescit. Závist po smrti ustává. (Ovidius, *Amores* 1, 15, 39)

²⁷²⁹ hájí chrání, ohradí

²⁷³⁰ nechová nepečuje, nepěstuje

²⁷³¹ Propria laus sordet Vlastní chvála smrdí (srov. Walther, n. 22652)

²⁷³² Mt 6,3

²⁷³³ Pivu pisařskou chybou místo *Divu*; na konci souvětí je uvedeno správné znění první věty: *divu tě býti*.

Nemo unquam sui similis perstitit.²⁷³⁴ Žalostné propovědění jest: In via Dei non progredi, est regredi.²⁷³⁵ Kdež není zrůstu, tuť musí býti umenšení, kdožkoli krsá²⁷³⁶ ten škodu trpí. /

(327a) Zlý jako dobrý; tedy tolikéž můž čert, sa zlý, jako Bůh jsa dobrý.

Můžet zlý jako dobrý. Člověk dobrý neuškodit pro bázeň Boha, a zlý také neuškodí pro bázeň lidí. "Ale ne vždycky a ne ve všem. Protož kdo sobě zlý, komu dobrý. Kdo své duši věren není, kterakž jinému bližnímu bude věren. A ty zlému a nevěrnému skotáku a nebo pastuchovi nesvěříš dobytka etc.

Vocet z sladkého vína, velmi mocný a lýtý bývá. Tak ač Bůh jest velmi sladký a dobrý, však když se rozhněvá, silný hněv jeho. Hrozný jest upadnouti v ruce Boží.²⁷³⁷ Aneb když se přátelé milí svadí, lýtý a ukrutný bývá hněv takový.

A zase amantium ira, amoris reintegratio est.²⁷³⁸ Povědouce sobě pravdu, budme předce přátelé. Však kdež jest pravá láska, tuť dlouhý hněv nemá místa.

Voda kam ji prokopá tam poteče, tak lidé kam jimi hne tak budou mluvit i činití.

Jsa dlužen někdo někomu něteco dáti, potomci jeho, umfel-li by on v tom, dlužní sou platiti dluh; pakli by mohli koho požití²⁷³⁹ aby jim půjčil neb za ně platil, byli by toho vděčni. Tak my sme synové Adamovi kterýž se dlužil, musíme platiti za otce ale nemáme čím; i nahodil se člověk Krystus Pán ješto zaplatil za nás, protož máme jemu platiti, jeho milosti děkovati, k němu zření míti etc./

(327b) Pacholek věrný slouží panu svému věrně, kdyby kolo zlámal chtě dobře učiniti pánu, pán jeho nevážil by toho jemu těžce, neb ví že toho nerad učinil, ale více hledí k umyslu jeho že chtěl dobře učiniti ale nezdařilo se jemu. Tak u Boha jest, když člověk činí dobrým umyslem, by se pak nezdařilo to což umínil dělati, však Bůh přijímá to, hledě k srdci a patře na umysl.

Žaludek když nemůže dobře zažívati nemůž se tělo siliti. Tak když člověk slova Božího nezažívá, nemůž se siliti v ctnostech ani prospívati v dobrých skutcích.

Z neveliké chalupy, může znamenitý a veliký člověk vyjítí, tak i z škaredého těla a poníženého, krásná a veliká duše někdy vychází.

Když děvka před paní chodí a paní za děvkou, nebývá dobře; tak kdež tělo předčí před duší, tu nemůž dobře býti.

Někomu se utíká svoboda před rozumem. Takového Duch svatý připodobňuje neohraženému městu.²⁷⁴⁰ Tak jest podobně kdež tělo duchu rozkazuje, ale opilí lidé duši i tělem vínu slouží, ono skrz ně mluví, myslí i koná skutky které chce. Přechístá pak jest věc řád, blahoslavení kteříž v něm stojí. /

(328a) Když čeládka nezřízená a hospodařství nepoklidné,²⁷⁴¹ znamená jest nepilné hospodyně i hospodáře. Než když jest dobrá hospodyně, všecky věci se řídí slušně

²⁷³⁴ Nemo [...] perstitit. Nikdo nikdy nezůstal stále týž.

²⁷³⁵ In via [...] regredi. Nepokročit na boží cestě znamená činit krok zpět. (srov. Walther, n. 18294)

²⁷³⁶ krsá kurní, zakrsává, neroste

²⁷³⁷ srov. Žd 10,31

²⁷³⁸ amantium ira [...] est. hněv mezi přáteli znamená osvěžení lásky. (Terentius, *Andria*, v. 430)

²⁷³⁹ požití využít

²⁷⁴⁰ srov. Př 25,28

²⁷⁴¹ nepoklidné nespořádané, v nepořádku

a čistotně. Tak kdež jest zprávce nebo kněz nedbalec, tu osádka nezřízená a ovčičky prašivé. Pakli lid způsobný a dobrý jest, tu znamení zprávce dobrého jest.

Člověk když spí a odpočívá, dočkáje dne; vstana hledá co jeho jest, kde má sukně, kde tobolka, pás etc.; a žádný jemu nedá nic svého vzíti, než což jest jeho, aby vzal své a přichystal se a šel. Tak v zemi kteříž spí, čekají příští²⁷⁴² Páně, tu každý co jeho jest vezme a ne co cizího, on půjde aby se ukázal Pánu.²⁷⁴³

Kohout nežli jiného udeří, nejprv sebe křídly udeří, potom zakokrhá, a teprv jiné tepe. Tak člověk, buď kněz neb kdokoli, nežli na jiného zakokrhá neb udeří, aby sebe nejprv udeřil a potom na jiné kokrhal.

Spravedlivý nejprve sám na sebe žaluje, potom teprv vyhledává viny jiných.²⁷⁴⁴ Ale co ne-
nadnějšího jako samého sebe poznati? /

328b

(328b) Ptáčník má některé ptáky v kletci, a těmi dosti jistý jest, a některé vystrčil na spáru,²⁷⁴⁵ též těmi jakž takž jistý jest, a některé má v vačku, a těmi nejjistější jest; ale kteříž ptáci létají okolo něho, těmi ještě není jist, než hledí vším obyčejem i s pomocí jiných ptákův, zpíváním i na píšťalku, aby je zlapal. Tak ďábel některé lidi má jako v kletci, ano zpívají a vábí jiné, těmi dosti jist jest, i druhými na spaře, ovšem kteréž má v vačku, těmi nejjistší jest. Než kteříž lidé létají vysoce a svobodni sou, tech nejpilnější jest; kteříž se Bohu oddávají, a nebeské věci, bohomyslnost vedou, těch nejpilnější jest, a pokoje od něho miti nebudou. Než kteréž již má v vačku, vozralce, zloděje etc. o ty se nestaré tak velmi. Protož nábožní, nebudou-li uvedeni v zjevné hříchy etc. ale v nenávisť, v závist, v hněv, v utrhaní, v zalíbení se, v soud, v potupu jiných etc., a zvláště v pohoršení; ješto mezi světskými, těch hříchův netak brzo najdeš, nebo hříšník nad hříšníkem/(329a) nebrzo se zhorší,²⁷⁴⁶ jako nábožné bekyně²⁷⁴⁷ etc. Šat čistý spíš vezme makuli²⁷⁴⁸ nežli černý, tak i tu etc. Již sám dále sobě rozjímej a buď pilen sebe, aby nebyl polapen do vačku.

329a

Hactenus collectanea istius boni et pii viri, quisquis erat.²⁷⁴⁹ Jistě rozkošní sou ti všickni příkladové, a velmi užitečně mohou užívání býti, od umělých a právě v duchu živých, duchem Krystovým obživenému lidu sloužících kazatelů. Aniž sem kdy toho tak mnoho v jazyku českém pospolu shromážděného viděl. A tak mi se ty mnohé věci velmi líbily, že sem se zdržeti nemohl abych tu po stranách místy nětčeho nepřidal. Nechť mi nemá za zlé čtenář pobožný./

329b

(329b) Farrago vocum et phraseon ineptarum et fugiendarum²⁷⁵⁰

Až jest nemalo za rozličnými příčinami již napřed zlých frází (jichž, kdo chce dobrý Čech býti, varovati se má) dotýkáno. Jako na listu 119, a za tím i před tím.²⁷⁵¹

²⁷⁴² příští příchod

²⁷⁴³ srov. Mt 25,31—46; J 5,28—29

²⁷⁴⁴ srov. fol. 324a, pozn. 2707 (Mt 7,3—5; L 6,41—42)

²⁷⁴⁵ na spáru zařízení u čihadla, odkud pták uvázaný na niti vábí jiné ptáky; srov. Sír 11,32

²⁷⁴⁶ srov. L 6,32

²⁷⁴⁷ bekyně pobožné ženy, které žily bez řeholních slibů ve společných domech

²⁷⁴⁸ makuli skvrnu

²⁷⁴⁹ Hactenus [...] quisquis erat. Až potud sbírka toho dobrého a zbožného muže, ať to byl kdokoli.

²⁷⁵⁰ Farrago [...] fugiendarum Sbirka slov a vazeb nenáležitých a nepoužitelných

²⁷⁵¹ buď jde o odkaz k jiné foliaci, nebo o písařskou chybu (možná místo na listu 219)

Však z hodných příčin vidělo mi se tuto obláštně o tom nětco více napsati. Vím dobře že i toho dobří dobře užívou.

Est in frequenti usu vulgi haec vox, noster B. I. A <ugusta> saepe ea utitur.²⁷⁵² *zadost* neb *zadosti*. I slovo se tak kazí, i frazis ničemná se dělá. Omnino spernenda et

Viz o tom nemalo napřed, zvláště de germanismo et latinismo.²⁷⁵³

fugienda, maxime scriptoribus puris.²⁷⁵⁴ A mnozí v úbec mají obyčej tak mluvíti. *Neučinil tomu zadost, neučiním-liť zadost budeš mne vnititi*. Někteří, qui exultiores videri volunt,²⁷⁵⁵ píší takto: *pokud zadosti jest, to jest, což lidé mají za dosti*.

Ale nejlépe jest nepotvořiti slova i způsobu zvyklého, a říci: *Neučinil svým slovům* (a nebo *smlouvě*,/(330a) neb *slibu svému*) *dosti*. Item, *pokudž by dosti bylo, t. jakž potřeba káže. Dej mu co by bylo dosti. Dosti buď při té věci*.

330a

Od prve počatků bylých (Beneš v předmluvě na Isagogen).²⁷⁵⁶ Ineptissima phrasis, corrupto et vocabulo. Augusta noster solet dicere: *na prvici* = primitus.²⁷⁵⁷ Není zlé slovo, sed iam non est in usu,²⁷⁵⁸ lépe bez něho. Omne affectatum, ingratum esse solet eruditis auribus.²⁷⁵⁹

Tahni, tahla. Tahni po svých. Užívá se toho v úbec,²⁷⁶⁰ jest phrasis verštatní, i psům i lehkomyšlným lotříkům tak se říká při vyhánění jich. U hněvivých lidí spíše uslyšíš tato slova: *jdi k čertu*; a nemravní i nonábožní přidají: *k zvyvedenému*.²⁷⁶¹

Mat<thaei> 20b: *zaplat jim mzdu*,²⁷⁶² Beneš tak vyložil ale jest zlá phrasis. Měl napsati *zaplat jim*, nebo tak český říkáme; nepotřebí přidávati toho slova *mzdu*; leč by řekl: *dej jim mzdu*. Latině, et Vulgata et Erasmus:²⁷⁶³ *redde illis mercedem*,²⁷⁶⁴ neřekl *solve*,²⁷⁶⁵ jako Beneš qui/(330b) et barbarismum admisit.²⁷⁶⁶

330b

Podělen byl (B. J. A<ugusta> v kázání o s<va>tém Matěji).²⁷⁶⁷ Barbara phrasis. Recte autem dicitur:²⁷⁶⁸ *poděleni byli* = částku měli, uděleno mu bylo, udělil mu Bůh. Aut cum colectivo:²⁷⁶⁹ *Lid nebo zástup tím chlebem podělen byl, vojsko křestanův poděleno bylo*.

Beneš Act<orum> 15: *Učili bratry*,²⁷⁷⁰ inepte. Měl říci *učili bratří*. Ale on chtěl proprietatem servare sed perperam.²⁷⁷¹

²⁷⁵² Est in [...] utitur Toto slovo je v hojném lidovém užívání a náš b. J. Augusta ho často používá

²⁷⁵³ de germanismo et latinismo. o germanismu a latinismu. — srov. hlavně v I. knize oddíl *Proprietas phraseon* (fol. 190a—219a) a III. knihu (225b—234b)

²⁷⁵⁴ Omnino [...] puris. Zcela zavrženíhodná a nepoužitelná, zvláště pro pečlivé pisatele.

²⁷⁵⁵ qui exultiores videri volunt kteří se chtějí zdát kultivovanými

²⁷⁵⁶ viz fol. 40b, pozn. 248

²⁷⁵⁷ Ineptissima [...] primitus. Velmi nevhodná vazba, dokonce i se zkomoleným slovem.

Náš Augusta obvykle říká: *na prvici* = ponejprv.

²⁷⁵⁸ sed iam non est in usu ale už se ho neužívá

²⁷⁵⁹ Omne affectatum [...] auribus. Veskrze násilné, vzdělaným ušim obvykle zní nelibě.

²⁷⁶⁰ v úbec všeobecně

²⁷⁶¹ *k zvyvedenému* eufemismus za *k zvyjebanému*

²⁷⁶² Mt 20,8

²⁷⁶³ et Vulgata et Erasmus jak ve Vulgátě, tak u Erasma

²⁷⁶⁴ *redde illis mercedem* vrať jim mzdu

²⁷⁶⁵ solve zaplat

²⁷⁶⁶ qui et barbarismum admisit. který se dopustil i cizomluvu.

²⁷⁶⁷ viz fol. 222a, pozn. 908

²⁷⁶⁸ Barbara [...] dicitur Hrubá vazba. Správně se říká

²⁷⁶⁹ Aut cum colectivo Nebo se jménem hromadným

²⁷⁷⁰ Sk 15,1 inepte nevhodně

²⁷⁷¹ proprietatem [...] perperam. zachovat vlastnost (tj. správný úzus), ale špatně.

Mat<thaei> 16: *neodolají proti ní*,²⁷⁷² staří vyložili, zlá frazis, lépe by řekl *neodolají ji* = neobrání se jí (ale tu již *corrumperetur significatio*; non enim premit ecclesia sed premitur);²⁷⁷³ noví pražští:²⁷⁷⁴ *nepřemohou proti ní, též* inepta phrasis. Propriissime redderes²⁷⁷⁵ *nepřesílí ji vel nezmocní se jí* = nepřemohou ji.

Beneš Ad Hebr<aeos> 1: *Jakožto oděv zvalš je*,²⁷⁷⁶ inepte,²⁷⁷⁷ lépe *svineš. Zválený, uválený v smetech koblouk, svalený postav, zválel se kůň v maštali*.

Act<orum> 17: *dohmátali*,²⁷⁷⁸ tolerabilius dixisset²⁷⁷⁹ *domakali, sotva se toho dohrali* (Moravci inepte *domacali*)./

331a

(331a) *Povděčen*. Agrestis vox.²⁷⁸⁰ Sedláci tak mluví: *sem toho velmi povděčen*. Cùm affixum hoc *po* non augeat significationem vocis sed minuat.²⁷⁸¹ *Povděčen sem* = drobet *sem* vděčen. Sicut comparativus iste *loquacior* = drobet mluvný, t. *garrulus*.²⁷⁸²

Víru dáti, credere, uvěřiti, povoliti; agrestis et rustica phrasis,²⁷⁸³ *nechtí tomu víry dáti*. Lépe říci *nechtí tomu věřiti*. a neb *povoliti*, a nebo *místa dáti, odptírají tomu*. Hloupí moravští kopáči říkají: *Nechtějou tomu víry dáť*.

Čeští žáci a mistři, rádi užívají toho slova *dedykovati, dedykoval* etc. Ničemné slovo. Lépe by bylo říci *obětoval, dal, daroval, oddal* etc. Někteří říkají *připsal*; non minus inepte.²⁷⁸⁴

Ústrojiti, ustrojen. Erith<acus>²⁷⁸⁵ užíval toho slova často. Když v kázání řekl: *Krystus Pán aby k smrti byl ustrojen proměněn jest na hůře Tábor*. Není to slovo orátoru náležité než babám a kucháčkám; ony něco jísti ustrojiti umějí. Gravis vir poterit dicere.²⁷⁸⁶ *aby byl přistrojen k smrti*, nebo *způsoben, způsobován, ženich aby byl k svadbě připraven*,/(331b) *nevěsta at se připraví a nebo přistrojí v své šaty, a at se ozdobí zlatem a drahým kamením. Pán můj když vstane a připraví se, půjde ke dvoru*.

331b

Nenabytá škoda. Zvykli tak mnozí říkati, ale jest inproprie.²⁷⁸⁷ Lépe *nenapravitelná, nenabytečná*. Nebo jest veliký rozdíl mezi *nenabytým a nenabytečným*; jako *iratus, irascibilis; ductum, ductile; exoratus, exorabilis* etc.²⁷⁸⁸ Kdyby nebylo pro nezvyk, mohlo by se říci *nenabytná*.

Quidam insulsi oratores²⁷⁸⁹ říkají *zažitá vel nezažitá krmě*, majíce říci *záživná* = k zažití snadná; nebo *zažitá krmě jest lejno*, ale zelé kyselé, ovšem nedovařené, jest *nezáživná mdlému žaludku krmě*.

²⁷⁷² Mt 16,18

²⁷⁷³ corrumperetur [...] premitur porušil by se význam; církev totiž nepřemáhá, nýbrž je přemáhána

²⁷⁷⁴ noví pražští Melantrichova bible z r. 1556—1557; srov. fol. 103b, pozn. 937

²⁷⁷⁵ inepta phrasis. Propriissime redderes nevhodná vazba. Nejsprávněji bys to vyjádřil vel nebo;

²⁷⁷⁶ Žd 1,12

²⁷⁷⁷ inepte nevhodně

²⁷⁷⁸ Sk 17,27

²⁷⁷⁹ tolerabilius dixisset přijatelněji by byl řekl

²⁷⁸⁰ Agrestis vox. Neohrabané slovo.

²⁷⁸¹ Cùm affixum [...] sed minuat. Protože tato předpona *po* nezesiluje význam slova, nýbrž ho zeslabuje.

²⁷⁸² Sicut [...] garrulus. Jako tento komparativ *loquacior* = drobet *mluvný*, tj. *povídavý*.

²⁷⁸³ agrestis et rustica phrasis drsná a kostrbatá vazba

²⁷⁸⁴ non minus inepte. stejně nevhodně.

²⁷⁸⁵ Erithacus Červenka

²⁷⁸⁶ Gravis [...] dicere Vážný muž řekne spíše

²⁷⁸⁷ inproprie nesprávně

²⁷⁸⁸ iratus [...] exorabilis etc. rozhněvaný, rozhněvatelný; tažený, tažný (o kovu); uprošený, uprositelný atd.

²⁷⁸⁹ Quidam insulsi oratores Někteří nedovtipní řečníci

I Češové někteří, zvláště v Lítomyšli, naučili se užívatí moravského, dětinského, ničemného slova *povídál, povídají, povídali* = narrabant.²⁷⁹⁰ Lépe říci *pravili někteří, rozprávěli sobě onehdy, tak tě pravil jeden dobrý přítel, slyšel sem předešle/(332a) vypravovatí o králi Matyášovi, praviliť sou včera mnozí o jeho smrti, bylť jest to široce vypravováno.*

Quidam scripsit: *krev kozlí, volí* etc., inepte.²⁷⁹¹ Lépe *krev kozlů, kozlíků, beranků, volová, volů*. Item, od stád *bravích vyvolil ho pán; škaredě. Lépe od stád dobytků, z pastvy povolal, a nebo vyvolil ho pán. Brav, bravové sunt voces*²⁷⁹² více slovenské než české.

Někteří toho slova *a neb* neuměle užívají, když říkou: *A neb zlořečených a nebo požehnaných; lépe: Buďte zlořečených a nebo požehnaných.*

Est et haec inepta phrasis, rustica, qua usus est Beneš Ad Ephesios ad finem:²⁷⁹³ *Co se mne tkne,*²⁷⁹⁴ jako by řekl sedlák: *Mě ty pane strejče však se tebe nedotejče, ale oni říkají nedotejčt, aby vždy bylo troupské mluvení.*

Beneš vyložil: *sprostní jakožto holubice.*²⁷⁹⁵ Téměř jako by řekl: *poněvadž ste holubice, protož. Lépe jako holubice.* Neb to slovo *jakožto* jest *velut* *reciprocum.*^{2796/(332b)} *Já jakožto hospodář chci to mítí. Jeho Milost císařská jakožto (totiž, jelikož jest) král český, stavům Kralovství českého toto přisně poroučt; já jim tého všeho jakožto pán jejich dědičný potvrzuji.*

Novae voces, non receptae et fugiendae²⁷⁹⁷

Napřiletkem se trefilo; et ficta et inepta vox, prorsus abjicienda.²⁷⁹⁸ Lépe říci *namáilo se, usitatus.*²⁷⁹⁹

Sedláci v Moravě říkají: *Tak sem na to maňou* (id est²⁸⁰⁰ *nehledaje*) *trefil*. Sic vūbeo mnozí mají obyčej říkati *náhodou, nenadále;* chasa říká *trefuňkem.*

Cizokrajenin; inepta vox,²⁸⁰¹ lépe říci *cizozemec,* obvykle.

Tak jen odběžně o tom piši. Lépe říci *běžně, cursim, raptim, perfunctorie.*²⁸⁰²

Polizati, die Lekken, t. *pochlebníci.* Jest slovo nové, řídko kdo ho čacky²⁸⁰³ kdy užívá, leč ti jenž inepte germanisant.²⁸⁰⁴

Ineptissima phrasis est:²⁸⁰⁵ *oběti modlitebné a chvalitebné. Chvalitebný jest ten jenž jest hoden chvály./(333a) Modlitebný jest žaln některý. Lépe jest říci: oběti*

²⁷⁹⁰ narrabant vykládali, vyprávěli

²⁷⁹¹ Quidam scripsit [...] inepte. Kdosi napsal [...] nevhodně.

²⁷⁹² sunt voces jsou slova

²⁷⁹³ Est et haec [...] ad finem I tato vazba, již užil Beneš na konci epistolky k Efezským, je nevhodná a hrubá

²⁷⁹⁴ Ef 6,19

²⁷⁹⁵ Mt 10,16

²⁷⁹⁶ velut *reciprocum.* jakoby vzájemné.

²⁷⁹⁷ Novae voces [...] fugiendae Nová slova, jež nevešla v užívání a jimž je třeba se vyhýbat

²⁷⁹⁸ et ficta [...] abjicienda. vymyšlené a zároveň nepěkné slovo, naprosto zavrženíhodné.

²⁷⁹⁹ usitatus obvykleji

²⁸⁰⁰ id est to jest

²⁸⁰¹ inepta vox nevhodné slovo

²⁸⁰² cursim, raptim, perfunctorie. spěšně, chvatně, zběžně.

²⁸⁰³ čacky pěkné, hezky

²⁸⁰⁴ inepte germanisant. dopouštějí se nevhodných germanismů.

²⁸⁰⁵ Ineptissima phrasis est Velmi nevhodná vazba je

svatých modliteb a chval; a nebo oběti naše jenž sou chvály a modlitby. Než někteří *κακόζηλοι*,²⁸⁰⁶ plně té formule, ničemné a bezpotřebné, nevlastní a tvrdé, jako hloupi, soudu mezi slovy neumějice činiti užívají.

Doktor Hájek v předmluvě na Herbař:²⁸⁰⁷ *zrakem, čichem a koštěm rozeznáváme; inepte sane*,²⁸⁰⁸ lépe (mistr Jan Černý²⁸⁰⁹ v předmluvě na starý Herbař)²⁸¹⁰ *okušením.* Nebo *košť* jest jiné, nežli *gustus*.²⁸¹¹ Říkají pod vinnohrady: *dal mu košť*, t. košťovati vína svého. *Gustatio* (si liceret dicere)²⁸¹² *košťování*, *gustus okušení*, *košť* jest trůček vína podaný v nádobě někomu, maxime emptori seu exploratori.²⁸¹³ Jest doktor Hájek dosti hojný v řeči české, sed prorsus impurus et lutulentus fluit, per incuriam oredo hoc fieri.²⁸¹⁴ Nebo se to mnohým Čechům zdá byti maličká věc, marná a pohrdnutí hodná, o vlastnost a ozdobnost jazyka českého péči, a ovšem s tím nějakou práci mítí.

Mám k tobě nádbu, to jest naději. *Inepta ac rustica phrasis*.²⁸¹⁵ Moravští sedláci někdy tak mluví.

Mat<thaei> 22: *do temnosti nejhroznějších, nejdalších*,²⁸¹⁶/(333b) *αισχάτους, nejvnějších*; sed est ficta et inepta vox;²⁸¹⁷ *díš-li nejposlednějších*, takéť se netrefí.

2 Cor<inthios> 5: *lkavě žádáme*,²⁸¹⁸ *inepte, gementes*,²⁸¹⁹ *lkajíce*. *Melius est usitato participio uti quam ficto et inusitato adverbio*.²⁸²⁰ A i nevolné jest k vyřknutí *l, k*, t. jedno po druhým sine hiatu.²⁸²¹

*Quidam*²⁸²² v napomínání řekl: *abychom měli losnost*. Měl říci *oučastnost* a nebo *los s svatými*.²⁸²³

Item *za svá nestatečenství*; měl říci *nestatečnosti*, ale někdo rád novinky slyší etc. To jest právě potvořiti a kaziti češtinu.

Eiusdem et haec sequentia sunt egregie inepta:²⁸²⁴ *pokutičky, pyšníci, pyšník, neslitovnost, osvíceti, zaslepeni, neřestnosti, dědičníci věčného života*. Sed haec et similia in multis genuit mala imitatio magni viri Erithaci; quia multi vitia praecep-

²⁸⁰⁶ *κακόζηλοι* špatní napodobitelé

²⁸⁰⁷ viz fol. 242a, pozn. 1254

²⁸⁰⁸ *inepte sane* zajisté nevhodně

²⁸⁰⁹ Jan Černý, zv. Niger, z Pražského (asi 1456—po r. 1520), bratr Lukáše Pražského, bakalář, lékař v Litomyšli a Prostějově, léčil Viléma z Pernštejna, stoupenec jednoty bratrské

²⁸¹⁰ *Knihla lékařská kteráž slove herbař, aneb zelinař, velmi užitečná*; vyd. Mikuláš Klaudián, Norimberk (Hözl) 1517, Knihopis 1767

²⁸¹¹ *gustus* chuť

²⁸¹² *Gustatio* (si licet dicere) Ochutnávání (dá-li se tak říci)

²⁸¹³ *maxime emptori seu exploratori*. nejčastěji kupci nebo ochutnavači (který předem zjišťuje kvalitu vína).

²⁸¹⁴ *sed prorsus [...] hoc fieri*. ale jeho řeč se žene vpřed nečistě a blátivě a domnívám se, že z nedbalosti.

²⁸¹⁵ *Inepta ac rustica phrasis*. Nevhodná a hrubá vazba.

²⁸¹⁶ Mt 22,13

²⁸¹⁷ *sed est ficta et inepta vox* ale je to vyumělkované a nepěkné slovo

²⁸¹⁸ 2 K 5,2.4

²⁸¹⁹ *inepte, gementes* nevhodně, lkajíce

²⁸²⁰ *Melius est [...] adverbio*. Lépe je užít obvyklého participia než vyumělkovaného a neobvyklého příslovce.

²⁸²¹ *sine hiatu*. bez hiátu.

²⁸²² *quidam* kdosi

²⁸²³ *(mítí) los s svatými* sdílet osud se svatými

²⁸²⁴ *Eiusdem [...] inepta* Také jeho další výrazy jsou naprosto nevhodné

torum suorum pro virtutibus libenter imitantur. Sed dolendum est, nos tam esse insipientes.²⁸²⁵ Ale snad sobě již usmyslíme.²⁸²⁶

(334a) V Žaltaři v nově do češtiny přeloženém, a vytištěném v Prostějově, léta Páně 1562,²⁸²⁷ tato slova a frazes podlé mého soudu sou nepřekná.

V žal(mu) 1.²⁸²⁸ *Na cestě neustrnul; lépe: nestanul, nepostával. — Dnem i nocí přemejšlí; lépe přemýšluje. — Šťastně se zvede.* Tomu slovu *zvede* na takových místech vyhejbají dobří Čechové, quia lascivi scurrae eo plerumque abutuntur.²⁸²⁹ Lépe dís: *Šťastně mu se povede, dařiti mu se bude.* Ale není snadno o tom soudu činiti, jak by se lépe vyložiti ta místa mohla, poněvadž se nejmenuje, z které latínských translací ten žaltář na česky překládán jest. Dosti na tom býti může když se nětco po grammatyku o tom poví.

Žalm 2.²⁸³⁰ *Uložení Hospodinovo.* Šeredná declinací, pravě *agrestis*.²⁸³¹ Mnohém lépe říci *Páně*. Ano Řekové toho slova *Pán* místo toho *Hospodin* užívají. — *Končiny okršlka.* Tež zlá deklinací, *puerilis omnino*,²⁸³² *okršlku* máš říci. — *Za dědictví tvé.* Lépe říci (*aby byli*)/(334b) *dědictví tvé. Za dědictví,* jest phrasis dubia;²⁸³³ nebo říkáme *za peníze sem koupil. — Nesklidil vás s cesty.* Inepta phrasis,²⁸³⁴ veršatní. Ničemná sou ta slova: *sklidil, poklidil, naklidil, uklidil.*

Žalm 3.²⁸³⁵ *Povyšitel.* Ficta vox et inusitata.²⁸³⁶ Lépe užiti circumlocutione²⁸³⁷ a říci: *ten jenž povyšuje hlavy mé.*

Žalm 4.²⁸³⁸ *K prohudování.* Obscoena vox.²⁸³⁹ Již nyní tak nemluví, leč ti nejhloupější sedláci.

Žalm 5.²⁸⁴⁰ *Kvatráni.* Baby a kmeti kvatří a bublí.²⁸⁴¹ Non est theologica vox.²⁸⁴² Do vrštatú²⁸⁴³ a k obecnému mluvení se hodí, tu se nehodí, nepřijemné slovo jest. Lépe říci [*upění*]. — Tež i to slovo *fedrovník.* — *Pachatelů.* Ficta, inusitata et affectata vox.²⁸⁴⁴ Lépe říci: *těch jenž páchají* a nebo *páší* (ač první pěknější) *nepravost.* — *Krvavce.* Mrzké slovo, affectatum est et fictum.²⁸⁴⁵ Lépe *vražedného,* a nebo *zkrvavilého.* — *Pochlebně lest ukládají.* Zlá frazis. Lépe říci *lstivě lahodí.* Nedobře dís *lest ukládá;* et germanismus quoque est ineptus.²⁸⁴⁶ Dobře dís *lstivě ukládá,* a nebo *lstivé*

²⁸²⁵ Sed haec et similia [...] insipientes. Avšak toto a tomu podobné bylo způsobeno špatným napodobováním velkého muže Červenky, protože mnozí napodobují nedostatky svých učitelů, jako by to byly přednosti. Je však politováníhodné, že jsme tak nemoudří.

²⁸²⁶ usmyslíme rozumem posoudíme

²⁸²⁷ viz fol. 280b, pozn. 2052

²⁸²⁸ Ž 1, verše 1—2—3

²⁸²⁹ quia lascivi [...] abutuntur. protože lehkovážní blázni ho velmi často zneužívají.

²⁸³⁰ Ž 2, verše 7—8—8—12

²⁸³¹ *agrestis* neobratná, hrubá

²⁸³² *puerilis omnino* veskrze dětinská

²⁸³³ *phrasis dubia* pochybná vazba

²⁸³⁴ *inepta phrasis* nevhodná vazba

²⁸³⁵ Ž 3,4

²⁸³⁶ Ficta vox et inusitata. Vyumělkované a neobvyklé slovo.

²⁸³⁷ circumlocutione opisu

²⁸³⁸ Ž 4,1

²⁸³⁹ Obscoena vox. Ohavné slovo.

²⁸⁴⁰ Ž 5, verše 2—5—6—7—10—11—13—11

²⁸⁴¹ kvatří a bublí nařkají a reptají

²⁸⁴² Non est theologica vox. Není teologické slovo.

²⁸⁴³ do vrštatú do dílny

²⁸⁴⁴ Ficta [...] vox. Vyumělkované, neobvyklé a nepřirozené slovo.

²⁸⁴⁵ affectatum est et fictum. je nepřirozené a vyumělkované.

²⁸⁴⁶ germanismus quoque est ineptus. je to také nepěkný germanismus.

ouklady čini./(335a) — *Nechat se jim nezvedou.* Ineptissima locutio,²⁸⁴⁷ ničemné, lehké slovo, i mrzké i nevlastní. Lépe *nepodati.* — *Terčí korunovati.* Zlá frázis et impropria locutio.²⁸⁴⁸ — *Zpurně.* Ničemné slovo et affectatum.²⁸⁴⁹ Lépe říci *zpuřně, všetečně, nevážně* etc.

Žalm 6.²⁸⁵⁰ *Uleč mne.* Inelegans et inusitata vox.²⁸⁵¹ Lépe *uzdrav, a nebo navrat mne k zdraví; zhoj mne vulgo dicitur.*²⁸⁵² Jest archaismus, v starých knihách *ferendus*.²⁸⁵³ V písničce oné *Leč ty nás milý Pane na duši na těle.*²⁸⁵⁴ Lépe říci *uzdravuj;* aut aliqua periphrasi uti.²⁸⁵⁵ *přidej zdraví, navrat zdraví* etc. — *Zkoprněly kosti.* Ineptissima et agrestis vox;²⁸⁵⁶ lépe *zternuly.* — *Odhliv se, proprium quidem, raro tamen est in usu,*²⁸⁵⁷ nepěkné slovo. Lépe: *nakloň se Pane, milostiv buď, ukoj se, obměkč* etc. — *Pro tvou milostivost.* Lépe staří: *pro tvé milosrdenství.* — *Kdo z umrlců. Umrlc* per contemptum dicitur,²⁸⁵⁸ jako *učenec, mocnař* etc. Velmi nezpůsobný výklad. Lépe *kdo z umrlých.* Ač i to k tomu místu se netrefí, nebo tu nemluví se spolu

o těch jenž zemřeli./(335b) Protož nejlépe říci *kdo z mrtvých;* a nebo užiti periphrasi.²⁸⁵⁹ — *V pekle veleslaviti.* Et pronuntiatio inepta et affectata vox.²⁸⁶⁰ Na tom místě nedobře stojí; dosti bylo říci *slaviti neb chváliti.* — *Trudně.* Polské slovo, do češtiny se nehodí, máme dosti svých. Mohl říci: *velmi neukojitelně, bíděně, žalostně* etc. Neque significatio polonicae vocis huic loco respondet.²⁸⁶¹ Nebo *trudně* jest jako by řekl *nesnadně, pracně,* magna cum difficultate.²⁸⁶² — *Smačoval.* Inepta diminutio.²⁸⁶³ Lépe říci *smáček.* Ač i to slovo není tu příhodné; melius esset periphrasi uti.²⁸⁶⁴

Žalm 7.²⁸⁶⁵ *Proti nezákům.*^{2865a} Krčmenné a lehké slovo. — *Protivcův.* Ineptissima, corrupta et affectata vox.²⁸⁶⁶ Lepší jest obyčejné slovo *protivníků.* Nebožtk pan Ždanský, mistrná hlava byl, dal jméno synu svému Protivec.²⁸⁶⁷ — *Zbor národův.* Improprie;²⁸⁶⁸ lépe říci *množství shromážděné národů.* — *Zmunstroval.* Ineptus germanismus,²⁸⁶⁹ a nevlastně. Mustrují se drábi nebo vojáci,²⁸⁷⁰ a ne střelky; lépe *obrátil,*

²⁸⁴⁷ Ineptissima locutio Velmi nevhodný obrat

²⁸⁴⁸ impropria locutio nesprávný obrat

²⁸⁴⁹ affectatum násilné, nepřirozené

²⁸⁵⁰ Ž 6, verše 3—3—5—5—6—6—7—7

²⁸⁵¹ Inelegans et inusitata vox. Nehezké a neobvyklé slovo.

²⁸⁵² vulgo dicitur. říká se lidově.

²⁸⁵³ ferendus snesitelný

²⁸⁵⁴ bratrský kancionál z r. 1541, I 19, píseň Jana Pousteníka *Ruka tvá, mocný Bože, všechno učinila,* část *Jak nesnadně přijíti nemocnému k zdraví*

²⁸⁵⁵ aut aliqua periphrasi uti nebo užít nějakého opisu

²⁸⁵⁶ ineptissima et agrestis vox velmi nevhodné a neobratné slovo

²⁸⁵⁷ proprium [...] in usu je to sice správné slovo, ale zřídka se ho užívá

²⁸⁵⁸ per contemptum dicitur říká se s opovržením

²⁸⁵⁹ periphrasi opisu

²⁸⁶⁰ Et pronuntiatio [...] vox. Nepěkný výrok a také násilné slovo.

²⁸⁶¹ Neque [...] respondet. Ani význam polského slova neodpovídá tomuto místu.

²⁸⁶² magna cum difficultate. s velkými obtížemi.

²⁸⁶³ Inepta diminutio. Nevhodné zdrobňování.

²⁸⁶⁴ melius esset periphrasi uti. lepší by bylo užít opisu.

²⁸⁶⁵ Ž 7, záhlaví — verše 2—8—14—16

^{2865a} srov. fol. 231a

²⁸⁶⁶ Ineptissima [...] vox. Velmi nevhodné, pokažené a násilné slovo.

²⁸⁶⁷ Protivec n. Proček bylo časté jméno v rozsáhlém vladycském staromoravském rodu ze Zástřizl. Možná zde šlo o Jana Nemetického ze Zástřizl a Nemetíc, který r. 1496 koupil Ždánice a měl syna Pročka (tj. Protivce) staršího Ždanského ze Zástřizl.

²⁸⁶⁸ improprie nesprávně

²⁸⁶⁹ Ineptus germanismus Nevhodný germanismus

²⁸⁷⁰ srov. fol. 227a, pozn. 971 a 972

naložil etc. (336a) — *Ustrojil*. Kuchařky tak mluví. Verštatní slovo. Theologus má říci: *přistrojil, nastrojil, připravil*.

[**Žalm 8.**²⁸⁷¹] *Dívám se nebesám*. Ineptiss<imus> dativus, et agrestis atque puerilis.²⁸⁷² Velmi zlá Čecha, ut dicitur.²⁸⁷³ Lépe říci *spatřuji nebesa*; a pakli chceš, *dívám se na díla rukou tvých nebesa*. Erit veluti appositio.²⁸⁷⁴ — *Účinky*. Lépe: *nad dílem rukou* etc.

Žalm 9.²⁸⁷⁵ *Divné účinky*. Po polsku; měl říci *skutky*, a nebo *díla tvá*. — *Ulál si*. Inepte dictum,²⁸⁷⁶ verštatní, lehkomyšlné jest to povědění, a krčemné. — *Utočištěm*. Nepotřebí *m* přidávati, lepší jest tu nominativus nežli ablativus instrumenti. — *Očekávám nebožátek*. Puerilis vox et nutricum blandientium.²⁸⁷⁷ Nehodí se to k tomu místu. Lépe říci *bídých* neb *chudých, utištěných, zbedovaných*. — *Tvrděho panovníka*. Nepřípadné jest to slovo, jedno i druhé; lépe říci *ukrutného*.

Žalm 10.²⁸⁷⁸ *Obořuje*. Frequentativum, inusitatum, et ineptum.²⁸⁷⁹ — *Slom rámě*. Prior vox inusitata,²⁸⁸⁰ dosti (336b) jest říci *potřít* etc. — *Poručník jsi*. Lépe *ochránce* a neb *obrana* etc. — *Svévolník*. Novum et fictum affectatumque.²⁸⁸¹ Hojně jiných slov lepších.

Žalm 11.²⁸⁸² *Grumfestové*. Germanismus, lépe po česku, t. Čechům obyčejněji, *gruntové*.²⁸⁸³ — *Nechvilčelný*. Inusitatum et ineptum.²⁸⁸⁴ Lépe: *bouřlivý, prudký* etc.

Žalm 12.²⁸⁸⁵ *K přehudování*. Ineptiss<ima> vox;²⁸⁸⁶ šeredné a merzutné slovo velmi. — *Zředli*. Nepřípadné slovo; lépe: *velmiť jest malo*. — *Lestnopochebné*. Inusitatum, novum, fictum.²⁸⁸⁷ — *Herštovný jazyk*. Verštatní slovice, nezpůsobné. — *Na tégli*.²⁸⁸⁸ Nimis technicum,²⁸⁸⁹ netheologické. — *Ničemníci*; tež affectatum et fictum atque ineptum.²⁸⁹⁰

Žalm 13.²⁸⁹¹ *Fresuje se*.²⁸⁹² Verštatní slovo. — *Oči moje*. Po polsku, a ne po česku. — *Trapčové*. Ineptissima vox.²⁸⁹³ Lépe užiti circumlocucí:²⁸⁹⁴ *ti jenž mne tráptí, ssužují* etc.

Žalm 16.²⁸⁹⁵ *Plnost radoštění*. Admodum inepta vox.²⁸⁹⁶

²⁸⁷¹ Ž 8, verše 4—7

²⁸⁷² Ineptissimus [...] puerilis. Velmi nevhodný, neobratný a dětinský dativ.

²⁸⁷³ ut dicitur. jak se říká.

²⁸⁷⁴ Erit veluti appositio. Bude to jakoby přístavek.

²⁸⁷⁵ Ž 9, verše 2—6—10—19—21

²⁸⁷⁶ Inepte dictum Nejspné řečeno

²⁸⁷⁷ Puerilis [...] blandientium. Dětinské slovo a lichotivý výraz chův.

²⁸⁷⁸ Ž 9(10), verše 10—15—18—18

²⁸⁷⁹ Frequentativum [...] ineptum. Neobvyklé a nevhodné opětovací sloveso.

²⁸⁸⁰ Prior vox inusitata První slovo je neobvyklé

²⁸⁸¹ Novum et fictum affectatumque. Nové a vyumělkované, jakož i nepřirozené.

²⁸⁸² Ž 10(11), verše 3—6

²⁸⁸³ gruntové základy

²⁸⁸⁴ Inusitatum et ineptum. Neobvyklé a nevhodné.

²⁸⁸⁵ Ž 11(12), verše 1—2—4—7—9

²⁸⁸⁶ Ineptissima vox Velmi nevhodné slovo

²⁸⁸⁷ Inusitatum, novum, fictum. Neobvyklé, nové, vyumělkované.

²⁸⁸⁸ na tégli v tyglíku

²⁸⁸⁹ Nimis technicum Příliš odborné

²⁸⁹⁰ affectatum et fictum atque ineptum. nepřirozené, vyumělkované a nevhodné.

²⁸⁹¹ Ž 12(13), verše 3—4—5

²⁸⁹² fresuje se rmoutí se starostí

²⁸⁹³ Ineptissima vox. Velmi nevhodné slovo.

²⁸⁹⁴ circumlocucí opisu

²⁸⁹⁵ Ž 15(16), 11

²⁸⁹⁶ Admodum inepta vox. Nadmíru nejspné slovo.

Žalm 17.²⁸⁹⁷ *Cesty lotrské.* Inepta pros/(337a)thesis.²⁸⁹⁸ Verštatní slovo. Lépe říci *lotrovské.* — *Podivná ubíň.* Ničemné slovo *podivná*; jako by řekl *drobet divná.* Lépe říci *divná.* — *Pod stínem brků.* Lehké slovo; lépe říci *křídél.*

Žalm 18.²⁸⁹⁹ *Terče ochranná má. Otočištná bašta.* Utrunque non eleganter dictum.²⁹⁰⁰ — *Třepetali, lépe třásti.* — *Vypryskové.* Fictum et non receptum.²⁹⁰¹ Lépe: *vypřejštily se vody, a neb i okázali se proudové vod.* — *Polamují.* Corrupta vox.²⁹⁰² Lépe *lámi, a neb přelamují.* — *Zpěčovně, significans quidem vox sed inusitata.*²⁹⁰³

Žalm 19.²⁹⁰⁴ *Zákon Hospodinů.* Lépe *zákon Páně.* — *Rozkazové; bezpotřebné nové slovo.*

Žalm 22.²⁹⁰⁵ *Psové.* Zlá deklinací. Lépe *psi.* — *Zpropadali.*²⁹⁰⁶ Obsoleta et inepta declinatio.²⁹⁰⁷ Lépe *zpropadovali.*²⁹⁰⁸

Žalm 28.²⁹⁰⁹ *Neumelbůj.* Nepřípadné slovo, a verštatní. — *K tajemníci.*²⁹¹⁰ Est in hac voce affectata vetustas. Obsoletum prorsus est.²⁹¹¹ — *Srdce mé mu plésati.* Cacophonia turpis.²⁹¹²

Žalm 29.²⁹¹³ *V špercích.* Inepta vox,²⁹¹⁴/(337b) lehké slovo. — *Velemocné; po polsku.* — *Teliska.* Corrupta et ineptissima vox; per contemptum dicitur de pingui vitulo.²⁹¹⁵

Žalm 31.²⁹¹⁶ *Pravdivý; po polsku.* — *Pověrníky.* Fictum et ineptum.²⁹¹⁷ — *Duřavěly, škrabuňk, umrlec; vše nezpůsobná a nepřípadná slova.* — *Laskavost.* Fictum ineptumque.²⁹¹⁸

Žalm 33.²⁹¹⁹ *Osoblivě.* Polské slovo, a ještě i zkažené; nebo oni píší krátké *i; osoblivě.* — *Královi.* Dětinská deklinací. Měl říci *králi.*

Žalm 35.²⁹²⁰ *Opádel.* Ničemné slovo. Lépe: *opakoval, opětoval, obnovoval.* — *Zavraštv.* Verštatní slovo. — *Kulhavci a chromci rozdkrajice tlattu.*²⁹²¹ Affectata

²⁸⁹⁷ Ž 16(17), verše 4—7—8

²⁸⁹⁸ Inepta prosthesis. Nevhodná prosthesa (přísuvka). (Správně má být *syncope*, tj. výpustka.)

²⁸⁹⁹ Ž 17(18), verše 3—8—16—35—40

²⁹⁰⁰ Utrunque non eleganter dictum. Obojí je řečeno nepěkně.

²⁹⁰¹ Fictum et non receptum. Vyumělkované a nezvyklé.

²⁹⁰² Corrupta vox. Pokažené slovo.

²⁹⁰³ significans [...] inusitata. slovo sice výstižné, avšak neobvyklé.

²⁹⁰⁴ Ž 18(19), verše 8—9

²⁹⁰⁵ Ž 21(22), verš 17—17

²⁹⁰⁶ v Červenkové žaltáři je *zprobodali*

²⁹⁰⁷ Obsoleta et inepta declinatio. Zastaralé a nevhodné skloňování. (správně má být *derivatio*, tj. odvozování)

²⁹⁰⁸ *zpropadovali* správně má být asi *zprobodovali*

²⁹⁰⁹ Ž 27(28), verše 1—2—7

²⁹¹⁰ *k tajemníci* k svatyni

²⁹¹¹ Est in hac [...] prorsus est. V tomto výrazu je afektovaná starobylost. Je úplně zastaralý.

²⁹¹² Cacophonia turpis. Ošklivá nelibozvučnost.

²⁹¹³ Ž 28(29), verše 2—2—6

²⁹¹⁴ Inepta vox Nevhodné slovo

²⁹¹⁵ Corrupta [...] vitulo. Pokažené a krajně nevhodné slovo; užívá se ho pejorativně o tlustém teleti.

²⁹¹⁶ Ž 30(31), verše 6—7—10, 12, 13—22

²⁹¹⁷ Fictum et ineptum. Vyumělkované a nevhodné.

²⁹¹⁸ Fictum ineptumque. Vyumělkované i nevhodné.

²⁹¹⁹ Ž 32(33), verše 15—16

²⁹²⁰ Ž 34(35), verše 13—14—15—16

²⁹²¹ *tlattu* asi nářeční slovo pro hubu; srov. fol. 281b, pozn. 2070

certe et ineptissima locutio.²⁹²² Přeskaredě a mrzce, nevlastně, dětinsky a hulejnský vyloženo. — *Zuboma*, obsoleta declinatio.²⁹²³ Lépe *zubami*.

Žalm 40.²⁹²⁴ *Ušis mi probodl*. Velmi tvrdý vejkład. Někteří vykládají: *zrval ho za uši a nebo přitahl mu uši*. — Níže: *ukojujících*; lépe říci: *kteréž krotí, kojí* nebo *pokojí* etc. (338a) — Níže: *neupřel*. Zlá čeština. Lépe *nezapřel, nezamlčel sem*. — V témž:²⁹²⁵ *náchlebník můj*. Lépe *čeledin domácí*; est enim illud agreste, melius esset circumlocutione uti.²⁹²⁶ — V témž: *vzkřes mne*. Inusitatum est.²⁹²⁷ Já bych radše položil: *navrať mne zase k životu*.

Nu ta již psaná, a jiná příliš mnohá slova a phrases v tom žaltari, mne se příliš nelíbí. O výkladu pak, dobrý-li jest a vlastní-li čili nevlastní, já nic nepravím; svaté práce dobrého a šlechetného může nehaním. Charissimus enim et venerandus collega meus est.²⁹²⁸

O samé toliko češtině, po místech prodobené, svůj soud sem napsal. V čemž sic nolo omnia persequi, longum enim foret et molestum.²⁹²⁹ Něktěrych málo slov ještě dotknu, a dám tomu pokoj.

Žalm 45.²⁹³⁰ *Slonokostové paláce*. Puerilis compositio vocis.²⁹³¹ Řekl by také někdo *kravokožové střevíce* etc.

57.²⁹³² *Vyvoditeli*.

56.²⁹³³ *Lávičky*.

37.²⁹³⁴ *Osudové*; obsoletum.²⁹³⁵ — *Vzteklce*. — *Pospolitě*; polonicum.^{2936/} (338b) **40.**²⁹³⁷ *Bedlivé*; kratké i býti má.

41.²⁹³⁸ *Vinšují, náchlebník*.

[**42.**²⁹³⁹] *Hůrce*; verštatní slova.

44.²⁹⁴⁰ *Poškrabování*; inepta vox.²⁹⁴¹ — *Mrdali*; obscœna et impudica vox.²⁹⁴²

45.²⁹⁴³ *Páchnou všichna*; lépe *všecka*.

50.²⁹⁴⁴ *Tuším, kozlí*.

²⁹²² Affectata [...] locutio. Zajisté nepřirozený a velmi nevhodný obrat.

²⁹²³ obsoleta declinatio. zastaralé skloňování.

²⁹²⁴ Ž 39(40), verše 7—7—11

²⁹²⁵ V témž ve skutečnosti jde o Ž 40(41), verše 10—11

²⁹²⁶ est enim [...] uti. to je totiž neohrabané, lépe by bylo užití opisů.

²⁹²⁷ Inusitatum est. Je neobvyklé.

²⁹²⁸ Charissimus [...] meus est. Je to totiž můj nejmilejší a ctěný spolupracovník.

²⁹²⁹ nolo omnia [...] molestum. nechci probírat vše, bylo by to totiž zdlouhavé a nudné.

²⁹³⁰ Ž 44(45), 9

²⁹³¹ Puerilis compositio vocis. Dětinské skládání slova.

²⁹³² Ž 56(57), 3

²⁹³³ Ž 55(56), 9

²⁹³⁴ Ž 36(37), verše 13—35—38

²⁹³⁵ obsoletum zastaralé

²⁹³⁶ polonicum polské

²⁹³⁷ Ž 39(40), 2

²⁹³⁸ Ž 40(41), verše 6—10

²⁹³⁹ Ž 41(42), 7

²⁹⁴⁰ Ž 43(44), verše 14—15

²⁹⁴¹ inepta vox. nevhodné slovo.

²⁹⁴² obscœna et impudica vox. neslušné a necudné slovo.

²⁹⁴³ Ž 44(45), 9

²⁹⁴⁴ Ž 49(50), verše 21, 13

51.²⁹⁴⁵ *Vydrhni, radoštění, mačkal*,²⁹⁴⁶ *sicel*; omnes istae ineptissimae sunt voces, et fugiendae in seria oratione.²⁹⁴⁷

52..²⁹⁴⁸ *Vzteklče, jazyče; jazyku měl říci.*

53.²⁹⁴⁹ *Lakačů, úprkem.* Ničemná slova.

54.²⁹⁵⁰ *Ohledu.*

55.²⁹⁵¹ *Maznějšť.*

[56.²⁹⁵²] *Pyšník*; inerudite et affectate.²⁹⁵³

57.²⁹⁵⁴ 61.²⁹⁵⁵ *Záslona*; obsoleta vox.²⁹⁵⁶

58.²⁹⁵⁷ *Žernovníky, slizký.*

60.²⁹⁵⁸ *Tahoval.*

61.²⁹⁵⁹ *Zákovů.*

65.²⁹⁶⁰ *Na úmrku.*

66.²⁹⁶¹ *Souš.*

68.²⁹⁶² *Zchatralé. Přechatralé* měl říci.

69.²⁹⁶³ *Zchřapatělo, moje, vinné besedy, měšťaniti.*

71.²⁹⁶⁴ *Bubák*; puerilis vox.²⁹⁶⁵

73.²⁹⁶⁶ *Celauf*.²⁹⁶⁷

74.²⁹⁶⁸ *Chudinky.*

75.²⁹⁶⁹ *Zvoditi.*

76.²⁹⁷⁰ *Podivnějšť, čelední.*

79.²⁹⁷¹ *Utejkali.*

Haec omnia, et similia plurima, omnino sunt fugienda,²⁹⁷² jako nezpůsobná, ničemná, a k užívání nehodná slova.

²⁹⁴⁵ Ž 50(51), verše 4, 10, 10, 18

²⁹⁴⁶ *mačkal* v Červenkové žaltáři je *pomačkal*

²⁹⁴⁷ omnes [...] oratione. všechny tyto výrazy jsou naprosto nevhodné a ve vážné řeči se jim musíme vyhýbat.

²⁹⁴⁸ Ž 51(52), verše 3, 6

²⁹⁴⁹ Ž 52(53), verše 6, 4

²⁹⁵⁰ Ž 53(54),5

²⁹⁵¹ Ž 54(55),22

²⁹⁵² Ž 55(56),3

²⁹⁵³ inerudite et affectate. nevzdělané a nepřírozně.

²⁹⁵⁴ Ž 56(57),2

²⁹⁵⁵ Ž 60(61),5

²⁹⁵⁶ obsoleta vox. zastaralé slovo.

²⁹⁵⁷ Ž 57(58), verše 7, 9

²⁹⁵⁸ Ž 59(60),12

²⁹⁵⁹ Ž 60(61),3

²⁹⁶⁰ Ž 64(65),9

²⁹⁶¹ Ž 65(66),6

²⁹⁶² Ž 67(68),10

²⁹⁶³ Ž 68(69), verše 4, 4, 13, 37

²⁹⁶⁴ Ž 70(71),7

²⁹⁶⁵ puerilis vox. dětinské slovo.

²⁹⁶⁶ Ž 72(73),18

²⁹⁶⁷ *celauf* pohlavec, ránu

²⁹⁶⁸ Ž 73(74),21

²⁹⁶⁹ Ž 74(75),6

²⁹⁷⁰ Ž 75(76), verše 5, 12

²⁹⁷¹ Ž 78(79),12

²⁹⁷² Haec omnia [...] fugienda Všem těmto slovům a mnohým podobným se musíme důsledně vyhýbat

Quae sequuntur, ea non ex psalterio, sed ex aliis scriptis F. M. Erith<aci> excerpti.²⁹⁷³ *Ptakoštěpci i po letu hádají*; augures. Ineptissima bohémica vox.²⁹⁷⁴

(339a)

Z Summovníku B. J. A<ugusty>²⁹⁷⁵

339a

Poněvadž ta kniha, Summovník, některým pobožným a rozumným lidem v ruce již přišla, a tudíž²⁹⁷⁶ snad na světlo všechném oudům Jednoty, a strach i jiným, vyskočí;²⁹⁷⁷ a jest kniha znamenitá, veliká a bezpochyby u mnohých veliké vážnosti; i nepochybují že i ta čeština, řeč t. také mnchým se zalíbí. A mladí někteří bez pochyby se najdou, ješto sobě, jakož ty mnohé neslychané věci, tak také i slova nová a ty phrasés etc., libovati i směle jich a s chutí užívati chtějí budou. Protož musím tuto soud svůj také o té knize napsati; non ut theologus, sed ut grammaticus;²⁹⁷⁸ to jest, ne o věcech v té knize se zdržujících, quod non est huius loci,²⁹⁷⁹ ale toliko o způsobu řeči, de genere sermonis, de stilo, de verbis et phrasibus;²⁹⁸⁰ přidada také k tomu interpretationem seu versionem locorum Scripturae.²⁹⁸¹

Nemohuť pak při tom šetřiti pořádku nějakého. Než týž týž²⁹⁸² nahlédaje v ten Summovník, což kdy se namate nezpůsobného, a pravé češtině škodícího, to zapíší. Retovati²⁹⁸³ toliko chtěje/(339b) mladší a prostější studenty, kteříž dobří Čechové býti žadají: aby na taková slova, phrasés, a nebo vyložení Písma přijdouce, jimi sobě nepřekáželi, jich sobě v hlavu nebrali, v mluveních a psaních svých jich neužívali, ale jako nezpůsobná a škodlivá zamítali. Pamatujíce na onc povědění: Constat haereticos ut impias sententias aluisse, ita ut genus dicendi monstrosum semper amavisse.

339b

Bonus iste Pater, videbatur sibi satis aptus ad hano tantam rem salus etc. Sed utinam abstinuisset ab hoc labore.²⁹⁸⁴

Actorum 4 takto vyložil: *Jozef měv pole prodal je a přinesl záplatu*, mercedem, a položil k nohám apoštolským.²⁹⁸⁵ Lépe bylo by říci *peníze*, nebo jimi se platí a za ně prodává. *Záplata* jest skutek, opus, non materia qua solvitur sed ipsa solutio, actus scilicet. Sed in hac significatione non debemus uti hoc vocabulo, verum in alia.²⁹⁸⁶ Nebo *záplata*, vlastně český mluvě, jest flek nebo kus sukna nebo plátna etc., od toho

²⁹⁷³ Quae sequuntur [...] excerpti. Další (slova) jsem vybral nikoli ze žaltáře, nýbrž z jiných spisů b. Jana Červenky.

²⁹⁷⁴ augures [...] vox. věšci (ptakopravci). Naprosto nevhodné české slovo. [Zde byla pravděpodobně vynechána část původního textu.]

²⁹⁷⁵ viz fol. 173a, pozn. 107

²⁹⁷⁶ tudíž také

²⁹⁷⁷ vyskočí objeví se, ukáže se

²⁹⁷⁸ non ut [...] grammaticus nikoli jako teolog, nýbrž jako gramatik

²⁹⁷⁹ quod non est huius loci což sem nepatří

²⁹⁸⁰ de genere [...] phrasibus o způsobu řeči, o slohu, o slovech a vazbách

²⁹⁸¹ interpretationem [...] Scripturae. překlad míst Písma svatého.

²⁹⁸² týž týž tu a tam, často

²⁹⁸³ retovati chránit

²⁹⁸⁴ Constat [...] amavisse. Bonus iste Pater [...] labore. O kacířích je známo, že stejně jako chovali bezbožné myšlenky, tak rovněž vždy milovali obludný styl. Onen dobrý Otec, myslel si, že sám na tak velikou věc úplně stačí. Ale kéž by se byl býval této práce zdržel!

²⁹⁸⁵ Sk 4,37

²⁹⁸⁶ opus [...] in alia. skutek, nikoli látka, již se platí, nýbrž placení samo, totiž čin (placení). Avšak tohoto slůvka nemáme užívat v tomto významu, nýbrž v jiném.

slova *plácentí*, totiž, sšívání nebo zašívání. *Proč se tak pláctíš co chodec?*²⁹⁸⁷ = proč radše sobě lepší sukně nekoupíš, zahodil bych tu splácenou, t./ (340a) mnohokrát již opravenou, sšívanou, a jako říkají Moravci, látanou.

Idem ibidem:²⁹⁸⁸ *nebývati prsí tvrdých při dávnosti*; lépe *srdce tvrdého, σκληροκαρδία, duro pectore.*²⁹⁸⁹ Latinismum admisit bonus vir.²⁹⁹⁰

Častokrát to slovo položil: *Judští, Judských* etc. *Báli se Judských.*²⁹⁹¹ Mohl nechati starého *Židě*, nebo tak se obecně vykládá *Iudaeus Žid, a ne Judský.*

Item, locum Iohannis²⁹⁹² vyložil: *A viděl si ho, a kterjž mluví s tebou*²⁹⁹³ etc.; lépe bylo napřed i užití. Item, *mnozí veň uvěřovali,*²⁹⁹⁴ puerilis locutio.²⁹⁹⁵ Ačkoli ne nevlastně vyložil, sed *formatio haec frequentativi est inerudita et inusitata.*²⁹⁹⁶ Lépe bylo říci prostě: *uvěřili.*

*Durus latinismus*²⁹⁹⁷ ohyžďující češtinu: *Faryzeové na Krysta Pána, proto že by se svědčil s nebe sstoupiti, tuze reptali.*²⁹⁹⁸ Item: *Evanjelista klade toto po prvním nasycení státi se.*²⁹⁹⁹ Takto lépe: *že jest se Pán Krystus pravil byti s nebe přišlého, a nebo přišlým, že jim o svém s nebe přijiti pravil. Evanjelista praví, že jest se to stalo po prvním nasycení.* Item: *Jedení těla Páně pokládá se v řečech těchto Božích dítí v chlebu a kalichu* etc./

(340b) *Evanjelium.* Od toho slova *derivare* quidam solent³⁰⁰⁰ *evanjelitské* učení; lépe *evanjelistské* od *evanjelistů*, a pakli chceš od *evanjelium evanjelské*, ale bylo by nové, neobvyklé, avšak vždy lépe než s těmi *jelity, jelitské*. Nebo *evanjelium evanjelistské* zvěstovali, ale *jelita* sedláci v krčmě jedli.

Idem, v kazání o stancích to písmo: *Pax Dei palmas ferat* etc. vyložil zle: *Pokoj Boží nosíž palmu v srdcích*; *ineptus latinismus.*³⁰⁰¹

Noahovo pokolení. Non est mimesis vera, sed est *κακοζηλία* mera, tak latinizare.³⁰⁰² Proč by neřekl *usitate*³⁰⁰³ jako jiní: *Noelovo*, a nebo udělati *indeclinabile*:³⁰⁰⁴ *pokolení Noe*. Ale někomu se zdá čistě když tak umí mluvití jakž žadný nikdy nemluvil.

In libello qui vocatur *Pře*,³⁰⁰⁵ dí: *Och Bože jediný.* Pravě po sedlsku, *agrestis particula*,³⁰⁰⁶ měv říci *ach*. Sed ipsi semper aliquid novi,³⁰⁰⁷ div že sobě jině řeči nevymyslí.

²⁹⁸⁷ *Proč se tak pláctíš co chodec?* Proč chodíš tak zaplátovaný jako tulák?

²⁹⁸⁸ Idem ibidem Týž tamtéž

²⁹⁸⁹ *σκληροκαρδία, duro pectore.* pro tvrdost srdce.

²⁹⁹⁰ Latinismum admisit bonus vir. Dobrý muž se dopustil latinismu.

²⁹⁹¹ J 9,22

²⁹⁹² Item, locum Iohannis Také místo z evangelia Janova

²⁹⁹³ J 9,37

²⁹⁹⁴ J 10,42

²⁹⁹⁵ puerilis locutio. dětinský obrat.

²⁹⁹⁶ sed *formatio* [...] *inusitata.* avšak toto tvoření opětovacího slovesa je nekultivované a neobvyklé.

²⁹⁹⁷ *Durus latinismus* Tvrdý latinismus

²⁹⁹⁸ J 6,41

²⁹⁹⁹ srov. J 6,12

³⁰⁰⁰ *derivare quidam solent* někteří odvozují

³⁰⁰¹ *ineptus latinismus* nevhodný latinismus

³⁰⁰² Non est [...] latinizare. Není pravá nápodoba, nýbrž pouze zvrácené napodobování, tak latinizovati.

³⁰⁰³ *usitate* obyčejně

³⁰⁰⁴ *indeclinabile* nesklonné

³⁰⁰⁵ In libello [...] *Pře* V knížce s názvem *Pře* (viz fol. 42a, pozn. 257)

³⁰⁰⁶ *agrestis particula* hrubá částice

³⁰⁰⁷ Sed ipsi [...] novi Ale on musí mít vždycky něco nového

Ibidem,³⁰⁰⁸ list Z 3: z *starých písařů*, ex veteribus scriptoribus,³⁰⁰⁹ proč neřekl *učitelů*, jako tak jiní obvykli říkati? Nebo co jest u latiniků *scriba seu amanuensis*,³⁰¹⁰ to u nás písař; a oo u nich *scriptor*, to u nás *učitel, knih vydavatel etc.*

³⁰⁰⁸ Ibidem Tamtéž

³⁰⁰⁹ ex veteribus scriptoribus ze starých spisovatelů

³⁰¹⁰ *scriba seu amanuensis* písař nebo tajemník

